

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA BAĞLANMA, DAVRANIŞ PROBLEMLERİ VE
ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMATİK YAŞATILARININ SOSYAL HİZMET DİSİPLİNİ
ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ
(TEKİRDAĞ ÇOCUK MAHKEMESİ ÖRNEĞİ)**

YASEMİN BAKŞİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET PROGRAMI

(DOÇ. DR. REYHAN BAHÇIVAN SAYDAM)

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL-2018

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA BAĞLANMA, DAVRANIŞ PROBLEMLERİ VE
ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMATİK YAŞANTILARININ SOSYAL HİZMET DİSİPLİNİ
ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ
(TEKİRDAĞ ÇOCUK MAHKEMESİ ÖRNEĞİ)**

YASEMİN BAKSİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET PROGRAMI

(DOÇ. DR. REYHAN BAHÇIVAN SAYDAM)

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL-201

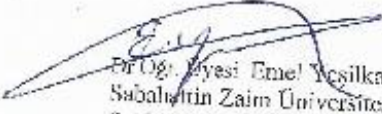
Bu çalışma 07.12.2018 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans
Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Doç. Dr. Reyhan Saydam Bahçıvan
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Fakülte

Dr. Öğr. Üyesi Tamer Artan
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Emel Yeşilkaya
Sabahattin Zaim Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

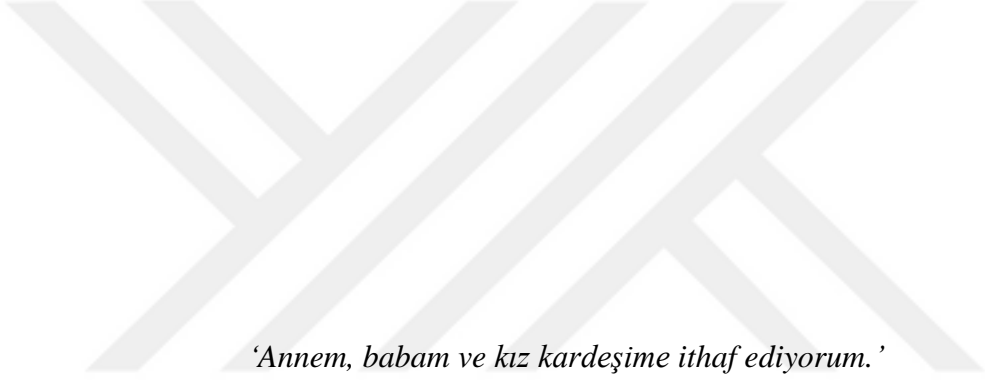
BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Yasemin Baksi

İTHAF

'Annem, babam ve kız kardeşime ithaf ediyorum.'

ÖNSÖZ

İlk olarak araştırmam boyunca desteğini esirgemeyen, çalışmamın her aşamasında her daim paylaşımlarıyla destekleyen, farklı başkış açıları kazandıran, birikimleriyle mesleki kariyerime ve kişiliğime katkılarda bulunan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Reyhan Bahçivan Saydam'a çok teşekkür ederim.

Gelişimime katkı sağlayan ve mesleğimi icra etmemde emeği geçen tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamı hazırladığım dönemde anlayış gösteren ve destekleyen Necmettin Çınar, Yasemin Taşkın, Kübra Özdemir, Özge Beyazsu Karagöl, Elif Pekel ve Tuğçe Denizgez'e, tecrübelerinden yararlandığım Yunus Kara ve Merve Karaman'a, çalışmama yardımda bulunan Selcen Yalçinkaya ve Ferda Civelek'e, çalışmama gösterdiği katkılarından dolayı iş arkadaşım Psikolog Sevgi Özdemir'e, lisans öğrenimimden itibaren desteklerini esirgemeyen Dr. Özgür Altındağ'a, yüksek lisans öğrenimim boyunca katkı sağlayan Dr. Öğretim Üyesi Taner Artan'a, akademik olarak kariyerime devam etmem konusunda beni teşvik eden Hakim Ayşe Öznur Yiğiter'e, çalışmamda gerek veri toplama sürecinde gerekse çalışmalarım devam ederken anlayış gösteren Tekirdağ Çocuk Mahkemesi Hakimi Esra Çolak'a, araştırmamı yapabilmem konusunda yardımlarını esirgemeyen Tekirdağ Cumhuriyet Başsavcısı Güngör Karakoç'a ve bu süreçte beni en çok destekleyen, her daim yanımda olan, motivasyon sağlayan annem Menşure Baksi ve kardeşim Şerifenur Baksi'ye teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	I
BEYAN.....	II
İTHAF.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ.....	IX
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ	XII
ÖZET.....	Xii
ABSTRACT.....	Xiii
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. Problemin Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Problem Cümlesi.....	4
1.5. Araştırma Hipotezleri.....	4
1.6. Sayılıtlar.....	5
1.7. Sınırlılıklar.....	5
1.8. Tanımlar.....	6
2. GENEL BİLGİLER.....	7
2. 1. Suç, Çocuk Suçluluğu ve Suça Sürüklenen Çocuk Kavramları.....	7
2. 2. Bağlanma ve Bağlanma Kuramı.....	10
2. 2. 1. Çocuklukta ve Ergenlik Döneminde Bağlanma.....	12
2. 3. Davranış Problemleri.....	15
2.3.1. Problem Davranışları Açıklayan Kuramlar ve Problem Davranış Kuramı.....	18
2.3.2. Ergenlik Dönemindeki Problem Davranışlar.....	19
2.3.2.1. Uyarıcı ve Uyuşturucu Madde Kullanımı.....	19
2.3.2.2. Anti-Sosyal Davranış, Şiddet ve Diğer Dışa Yönelim Sorunları.....	22
2.3.2.3. Ergenlikte Depresyon ve Diğer İçe Yönelim Sorunları.....	27

2.4. Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	27
2.4.1. İhmal.....	29
2.4.1.1. Fiziksel İhmal.....	29
2.4.1.2. Duygusal İhmal.....	30
2.4.2. İstismar.....	30
2.4.2.1. Fiziksel İstismar.....	31
2.4.2.2. Duygusal İstismar.....	32
2.4.2.3. Cinsel İstismar.....	34
2.5. Çocuk Mahkemeleri'nde Suça Sürüklenen Çocuklar Açısından Sosyal Hizmet Mesleği'nin Rolü ve Önemi.....	35
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	41
3.1. Araştırma Modeli.....	41
3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi.....	41
3.3. Veri Toplama Araçları.....	42
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	42
3.3.2. Ebeveyne ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri Kısa Formu.....	43
3.3.3. 11-18 Yaş Arası Gençler İçin Kendini Değerlendirme Formu.....	43
3.3.4. Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği.....	44
3.4. Verilerin Toplanması.....	45
3.5. Verilerin Değerlendirilmesi.....	45
3.6. Etik Konular.....	45
4. BULGULAR.....	46
4.1. Bağlanmaya İlişkin Analizler.....	46
4.1.1. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu ve Bağlanma.....	48
4.1.2. Büyüme Ortamı ve Bağlanma.....	50
4.2. Davranış Problemlerine İlişkin Analizler.....	52
4.2.1. Madde Kullanımı ve Davranış Problemleri.....	54
4.2.2. Arkadaşların Madde Kullanımı ve Davranış Problemleri.....	56
4.2.3. Arkadaşların Suça Karışma Durumu ve Davranış Problemleri.....	58
4.2.4. Geçmişte Ceza İnfaz Kurumuna Girme Durumları ve Davranış Problemleri.....	60
4.2.5. Büyüme Ortamı ve Davranış Problemleri.....	62

4.2.6. Ailedeki Bireylerin Kullandıkları Madde Türü ve Davranış Problemleri.....	54
4.2.7. Arkadaşların Kullandığı Madde Türü ve Davranış Problemleri.....	66
4.2.8. Suç Türü ve Davranış Problemleri.....	69
4.3. Çocukluk Çağı Travma Yaşantılarına İlişkin Analizler.....	72
4.3.1. Madde Kullanımı ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	73
4.3.2. Ailede Suça Karışan Bireylerin Bulunma Durumu ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	74
4.3.3. Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumu ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	75
4.3.4. Ailede Madde Kullanan Bireylerin Bulunma Durumu ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	77
4.3.5. Büyüme Ortamı ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	78
4.3.6. Eve Giren Aylık Gelir Dağılımları ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	80
4.3.7. Arkadaşların Kullandığı Madde Türü ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	83
4.3.8. Suç Türü ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	85
5. TARTIŞMA.....	87
5.1. Bağlanmayla İlişkili Değişkenler.....	87
5.1.1. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Bağlanma.....	87
5.1.2. Büyüme Yerlerine Göre Bağlanma.....	88
5.2. Davranış Problemleriyle İlişkili Değişkenler.....	89
5.2.1. Madde Kullanma Durumuna Göre Davranış Problemleri.....	90
5.2.2. Arkadaşların Madde Kullanma Durumlarına Göre Davranış Problemleri.....	91
5.2.3. Arkadaşların Suça Karışma Durumlarına Göre Davranış Problemleri.....	91
5.2.4. Geçmişte Ceza İnfaz Kurumuna Girme Durumlarına Göre Davranış Problemleri.....	93
5.2.5. Büyüme Yerlerine Göre Davranış Problemleri.....	93
5.2.6. Aile Bireylerinin Kullandığı Madde Türülerine Göre Davranış Problemleri.....	94
5.2.7. Arkadaşların Kullandığı Madde Türlerine Göre Davranış Problemleri.....	95
5.2.8. Suç Türüne Göre Davranış Problemleri.....	96
5.3. Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları İle İlişkili Değişkenler.....	97
5.3.1. Madde Kullanımına Göre Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	98
5.3.2. Ailede Suça Karışan Bireylerin Bulunma Durumuna Göre Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	98

5.3.3. Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	99
5.3.4. Ailede Madde Kullanan Bireylerin Bulunma Durumuna Göre Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	100
5.3.5. Büyüme Ortamına Göre Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	101
5.3.6. Eve Giren Aylık Gelir Dağılımlarına Göre Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	102
5.3.7. Arkadaşların Kullandığı Madde Türlerine Göre Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	103
5.3.8. Suç Türüne Göre Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları.....	104
5.4. Sosyal Hizmet Disiplini Çerçevesinde Sonuç Öneriler.....	104
KAYNAKLAR.....	108
EKLER.....	118
ETİK KURUL KARARI.....	135
KURUM İZİN YAZISI.....	136
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI.....	137
ÖZGEÇMİŞ.....	138

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Suça Sürüklenen Çocuklarda Ebeveyne ve Arkadaşa Bağlanmalarının Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	49
Tablo 2: Suça Sürüklenen Çocukların Ebeveyne ve Arkadaşa Bağlanmalarının Büyüme Ortamına Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	51
Tablo 3: Suça Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Madde Kullanımlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	55
Tablo 4: Suça Sürüklenen Çocuklarda Davranış Problemlerinin Arkadaşları Arasında Madde Kullanımına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	57
Tablo 5: Suça Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Arkadaşlarının Suça Karışma Durumlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	59
Tablo 6: Suça Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Geçmişte Ceza İnfaz Kurumuna Girme Durumlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	61
Tablo 7: Suça Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Büyüme Ortamına Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	63
Tablo 8: Suça Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Aile Bireylerinin Kullandığı Madde Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	65
Tablo 9: Suça Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Arkadaşlarının Kullandığı Madde Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	68
Tablo 10: Suça Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Suç Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	71
Tablo 11: Suça Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Madde Kullanımına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	73

Tablo 12: Suça Sürüklenen Çocuklarda Çocukluk Çağı Travmalarının Ailelerinde Adli Olaya Karışan Bireylerin Bulunma Durumlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	74
Tablo 13: Suça Sürüklenen Çocuklarda Çocukluk Çağı Travmalarının Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	76
Tablo 14: Suça Sürüklenen Çocuklarda Çocukluk Çağı Travmalarının Ailede Madde Kullanımına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları.....	77
Tablo 15: Suça Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Büyüme Ortamına Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	79
Tablo 16: Suça Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Eve Giren Aylık Gelir Dağılımlarına Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	82
Tablo 17: Suça Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Arkadaşlarının Kullandığı Madde Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	84
Tablo 18: Suça Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Suç Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları.....	86

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

BM: Birleşmiş Milletler

ÇKK: Çocuk Koruma Kanunu

EABE: Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envantesi

OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

Baksi, Y. (2018). Suça Sürüklenen Çocuklarda Bağlanma, Davranış Problemleri ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Sosyal Hizmet Disiplini Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Tekirdağ Çocuk Mahkemesi Örneği. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Bu araştırmanın amacı, suça sürüklenen çocukların ebeveyn ve arkadaşlarına bağlanmalarının, davranış problemlerinin ve çocukluk çağı travmatik yaşantılarının belirlenmesi ve sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmesidir. Araştırmada, kişisel bilgi formu ile Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu, 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği ve Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği kullanılarak Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturması devam eden yaş ortalaması 15.61 olan 12-18 yaş aralığında 75 erkek suça sürüklenen çocuğa ulaşılmıştır. Araştırmada nicel araştırma modeli kullanılmış olup verilerin analizi için SPSS paket programı 22.0 versiyonundan yararlanılmıştır. Suça sürüklenen çocukların kişisel bilgi formu aracılığıyla edinilen demografik değişkenlerinden aldıkları puanlarla ölçek puanları arasında bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır.

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların babalarıyla sağlıklı bağlanma ilişkilerinin bulunmadığı, ebeveynlerinin yanında kalan suça sürüklenen çocukların kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocuklardan daha fazla annelerine bağlı olduğu; suça sürüklenen çocukların dışa yönelim sorunları yaşadıkları (saldırgan davranışlar, kurallara uymama vb.), dikkat sorunları, düşünce sorunları, sosyal sorunlar gibi davranış problemlerinin bulunduğu; çocukluk çağı travmatik yaşantılardan fiziksel ve duygusal olarak ihmal ve istismara maruz kaldıkları bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: suça sürüklenen çocuk, bağlanma, davranış problemi, çocukluk çağı travma yaşantısı.

ABSTRACT

Baksi, Y. (2018). The Evaluation Of Attachment, Behaviour Problems And Childhood Trauma In The Juvenile Delinquents With Social Work Perspective: The Sample Of Tekirdağ Juvenile Court. Istanbul University-Cerrahpaşa, Institute for Master Degree, Department of Social Work, Master's Thesis, Istanbul.

The purpose of this research is determined that juvenile delinquents' attaching their parent and peer, their behaviour problems and childhood trauma and also is evaluated social work perspective. Seventy five male juvenile delinquents who are the average age 15.61, age range 12-18 and are judged achieved by used inventory of parent and peer attachment (IPPA) short form, youthself report /YSR 11-18, childhood trauma questionnaire(CTQ) with personal information form on research. Quantitative research model was used on research and 22.0 version of statistical package for the social sciences(SPSS) was benefited for data analysis. T-tests and ANOVA were used whether are differentiation between juvenile delinquents' getting score from demographic variables through personal information form and scale score.

On research, it has been found that there aren't healthy attachments relationships between the juvenile delinquents and their fathers, and juvenile delinquents who live with their parents are more attached to their mothers than juvenile delinquents who are under institutional care. Juvenile delinquents have problems such as externalizing problems (aggressive behaviour, renege etc.), attention disorders, social problems, thought problems. The juvenile delinquents are exposed to physical and emotional neglect and abuse from childhood trauma.

Key Words: juvenile delinquent, attachment, problem behaviour, childhood trauma.

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Bu bölümde araştırmanın problemi, alt problemleri, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları, tanımları ve kısaltmaları yer almaktadır.

1.1. Problemin Durumu

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda (2005) *suça sürüklenen çocuk* kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade etmektedir. On sekiz yaşına kadar çocuk olarak görülen birey kimlik oluşumuyla birlikte ergenlik döneminde pek çok biyo-psiko-sosyal değişkenin etkisi altında olup çocuk suçluluğu konusu, çocuğun bu süreçlerinden ve kendisini çevreleyen sistemlerden bağımsız değildir (Erbay ve diğerleri, 2015). Çocukların suça sürüklenme nedenleri Akyüz (2011) tarafından dört başlık altında toplanmış olup bunlar şu şekildedir: Çocuğun kendisinden kaynaklanan yetersizlikler; hızlı kentleşme ve sanayileşme ile birlikte yaşanan göçün yarattığı değer boşluğu ve kimlik bunalımı, kültürel yozlaşma ve yabancılaşma, genel olarak değişen değer ve ahlak kurallarının yarattığı karmaşa; gelir adaletsizliği, yoksulluk, işsizlik; yetersiz ve kalitesiz eğitim ve aile sorunları, ilgi ve sevgi eksikliği, ihmal ve istismara maruz kalma gibi sebeplerdir. Aile ve aile içi ilişkiler, çocukluk çağı travmaları, olumsuz yaşam deneyimleri, çocukların risk teşkil eden davranış örüntülerine yönelmelerini etkileyebilmektedir.

Bağlanma kuramına göre çocuk ile bakım veren arasında geliştirilen duygusal bağlar çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimini ömür boyu etkilemektedir (Bowlby, 1969). Bağlanma ilişkilerinin kalitesine bağlı olarak çocuk kendisi ve başka kişiler hakkındaki duygu, algı ve beklentilerini kapsayan içsel çalışan modeller üretir. Bunlar yaşam boyunca çocuğun kişilerarası ilişkilerini etkiler (Günaydın, Selçuk, Sümer, Uysal, 2005). Yeni doğanla başlayan bağlanma süreci, çocukluk ve ergenlikle birlikte yetişkinliğe kadar devam eder. Bu süreç içerisinde ebeveyne ve arkadaşlara bağlanma çocuğun gelecekteki ilişkilerini etkilemekle kalmaz, çocuğun psiko-sosyal kişilik gelişimini de olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Sağlıklı bağlanma ilişkilerinin kurulmaması olumsuz 'ben' algısı yaratacağı gibi çocukluk ve ergenlik sürecinde davranış problemi gibi pek çok davranış örüntülerini de beraberinde getirir. Böylelikle

suça sürüklenen çocuk ya da gençlerin sağlıklı bağlanma ilişkileri geliştiremediği, olumsuz bağlanma ilişkilerinin çocukların suça sürüklenmelerine zemin oluşturabileceği söylenilebilir.

Adli sistem içine giren çocuğun farklı yargılanması gerektiği, fiziksel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimi devam eden çocuğun korunmaya ihtiyaç duyduğu, 'suçlu' konumunda bulunmayıp geçmişteki olumsuz yaşantılar, aile ya da sosyal çevrenin ihmal ve istismarı, çocuğun kendisinden kaynaklanan yetersizlikler gibi durumlar sebebiyle suça sürüklendiği kabul edilmektedir. Yapılan birçok araştırmada çocukluk çağı olumsuz deneyimlerinin psikiyatrik rahatsızlıklara sebebiyet vermesinin yanı sıra pek çok ruhsal ve fizyolojik sağlık problemi ve riskli davranış örüntülerinin ortaya çıkmasına (suça karışma, madde kullanımı vb.) da neden olduğu bilinmektedir (Şar, Öztürk, İkikardeş, 2012). Travmatik yaşantıları olan çocukların olmayanlara göre daha çok risk teşkil eden davranışlara yönelebildiği göz önünde bulundurulduğunda; suça sürüklenen çocukların bir kısmının olumsuz yaşam olayları sonucu sağlıklı psiko-sosyal gelişime sahip olmadığı ve suça sürüklendiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Yolcuoğlu (2009) yaptığı çalışmada sosyal hizmet disiplininin içinde barındırdığı 'çocuk refahı alanı'nın çocuğu ilgilendiren kurumlarca ihmal-istismar ve kötü muameleye uğradığı tespit edilen çocukların problemlerine çözüm bulmayı amaçlayan, koruyucu-önleyici, rehabilite edici hizmetleri içerdiğini vurgulamıştır. Çocuğun yüksek yararı kapsamında çocuğun özelliklerine uygun, farklı yargılama usullerini benimseyen, çocuğu ilgilendiren kurumlardan biri olan Çocuk Mahkemeleri'nde yargılanan çocukların fiziksel, bilişsel ve psiko-sosyal gelişimleri devam etmekte, çocukların suça karışmasında pek çok faktör rol oynamaktadır. Çocuğun suça yönelmesindeki faktörler arasında çocuğun kişilik özellikleri, aile, okul, akran grubu, içinde bulunduğu yaş ve gelişim aşamalarının etkili olduğu bilinmektedir (Nalbant, 2010). Ebeveynleri ile güçlü bağlar geliştirememiş, davranış problemleri gelişen, geçmişte travmatik yaşam deneyimine sahip olan çocukların kontrol-denetim mekanizmalarının zayıf olduğu, kolay yönlendirilebildiği, dürtüsel hareket ederek sonucunu düşünmeden kararlar verdiği, heyecan arayışında olduğu, akran grubuna dahil olabilmek, onaylanmak ve kabul görmek için kolaylıkla risk teşkil eden davranış örüntüleri sergilediği yapılan araştırmalarla desteklenmiştir.

Bu çalışma ile suça sürüklenen çocuklarda ebeveynlere ve arkadaşlara bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı travmatik yaşantıları sayısal verilerle ifade edilmesi hedeflenmekte, sosyal hizmet disiplini kapsamında çocukların suça sürüklenmesinde bu hususların etkili olup olmadığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda elde edilecek verilerin sosyal hizmet mesleğinin müracaatçı grubunu oluşturan suça sürüklenen çocuklar hakkında bir kaynak oluşturacağı, mesleğin Çocuk Mahkemeleri'ndeki uygulayıcılarına suça sürüklenen çocuklar hakkında yaptıkları çalışmalarında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde daha önce yargılaması devam eden 12-18 yaş grubu suça sürüklenen çocukların demografik özellikleri, madde kullanımları, ailelerinin suça karışma durumu ve madde kullanımı, aile içinde şiddete maruz kalıp kalmama durumları, arkadaşlarının suça karışması ve madde kullanımı, hangi suç ya da suçlar sebebiyle yargılandıkları, ceza infaz kurumuna girme durumları gibi değişkenler bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantıları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturması devam eden suça sürüklenen çocuklarda bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı travma yaşantılarının ortaya konulması ile suça sürüklenen çocuklarda ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma ilişkilerini incelemek, suça sürüklenen çocukların kendi verdikleri bilgiler doğrultusunda sorun davranışlarını değerlendirebilmek, çocukluk dönemlerinde herhangi bir travmatik yaşantıya maruz kalıp kalmadığını belirlemek ve suça sürüklenen çocuklarla ilgili elde edilecek bilimsel veriler çerçevesinde sosyal hizmet disiplinine katkı sağlamaktır.

Bu bağlamda araştırmanın genel amacına uygun olarak bazı temel sorulara yanıt aranmıştır:

- Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturması devam eden suça sürüklenen çocukların yaş, okul ve sınıfları, iş, madde kullanımı, psikiyatrik tedavi görüp görmemeleri, aile içi şiddete maruz kalma durumları, arkadaş, gelir düzeyleri, hangi suç ya da suçlar sebebiyle yargılamalarının devam ettiği, ceza infaz kurumuna girme durumları nelerdir?

- Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturması devam eden suça sürüklenen çocukların ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma düzeyleri nedir?
- Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturması devam eden suça sürüklenen çocukların davranış problemleri nelerdir?
- Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturması devam eden suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmaları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde her geçen gün artan çocukların suça sürüklenme oranları sebebiyle çocuk suçluluğu alanını anlamak, değerlendirmek, koruyucu-önleyici çalışmalar yapmak suçun önlenmesi sürecinde ciddi öneme sahiptir. 2005 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle çocukların suça sürüklenme sebeplerini anlamak, ihtiyaçlarına yönelik uygun müdahale yöntemi geliştirmek, çocukların suça sürüklenmelerinin önüne geçmek bakımından sosyal hizmet uzmanının da dahil olduğu sosyal çalışma görevlisi (sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve rehber öğretmen) kadroları tarafından yapılan sosyal inceleme ve görüşmeler sonucu hazırladıkları sosyal inceleme raporlarıyla çocukların risk etmenlerinden korunması için yapılması gereken çalışmalar müdahale planı şeklinde sunulmaktadır. Bu süreçte ihtiyaç ve risk analizi yapılırken risk faktörlerinin fark edilmesi ve buna yönelik çalışmalar yapılması, çocuğun yüksek yararı açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda bu araştırmanın konusu olan suça sürüklenen çocukların bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı travmatik yaşantılarının incelenmesi, suç davranışı üzerindeki etkisi ve sosyal hizmet mesleğine ve literatüre yapacağı katkı yönünden oldukça önemlidir.

1.4. Problem Cümlesi

Bu çalışmanın problem cümlesi şu şekildedir: Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturması devam eden suça sürüklenen çocukların bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı travma yaşantıları nelerdir?

1.5. Araştırma Hipotezleri

Araştırma amaçları doğrultusunda hipotezler hazırlanmış olup veriler sonucunda aşağıdaki hipotezlere cevap bulma amacı güdülmektedir:

H1: Suça sürüklenen çocukların ebeveynine ve arkadaşlarına bağlanma örüntüleri; madde kullanma durumlarına, büyüme ortamlarına, aile bireylerinin suça karışma durumlarına, aile içi şiddete maruz kalma durumlarına, aile içinde madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türlerine, gelir düzeylerine, arkadaş ortamında madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türlerine, arkadaşlarının suça karışma durumlarına, yargılaması devam eden suça sürüklenen çocukların karıştıkları suç türlerine ve geçmişte ceza infaz kurumuna girme durumlarına göre değişkenlik göstermektedir.

H2: Suça sürüklenen çocuklarda davranış problemleri; madde kullanma durumlarına, büyüme ortamlarına, aile bireylerinin suça karışma durumlarına, aile içi şiddete maruz kalma durumlarına, aile içinde madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türlerine, gelir düzeylerine, arkadaş ortamında madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türlerine, arkadaşlarının suça karışma durumlarına, yargılaması devam eden suça sürüklenen çocukların karıştıkları suç türlerine ve geçmişte ceza infaz kurumuna girme durumlarına göre değişkenlik gösterir.

H3: Suça sürüklenen çocukların çocukluk çağında yaşadıkları travmatik yaşantıları madde kullanma durumlarına, büyüme ortamlarına, aile bireylerinin suça karışma durumlarına, aile içi şiddete maruz kalma durumlarına, aile içinde madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türlerine, gelir düzeylerine, arkadaş ortamında madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türlerine, arkadaşlarının suça karışma durumlarına, yargılaması devam eden suça sürüklenen çocukların karıştıkları suç türlerine ve geçmişte ceza infaz kurumlarına girme durumlarına göre farklılaşmaktadır.

1.6. Sayıtlar

Araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların araştırmacıyı yanıltma amacı taşımadan gönüllü bir şekilde araştırmaya katılacağı ve bir kişisel bilgi formu ve üç ölçeğin sorularını cevaplayacağı düşünülmektedir.

1.7. Sınırlılıklar

Genel olarak suça sürüklenen çocuk profili arasında erkek çocuklarının yoğunlukta olduğu bilindiğinden belirtilen süreçte örneklem içinde kız çocuklar yer alsa da araştırma veri toplama sürecinde sadece Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde yargılanan erkek suça sürüklenen çocuklara ulaşılabilmıştır.

1.8. Tanımlar

Suça sürüklenen çocuk: Tekirdağ Adliyesi Çocuk Mahkemesi'nde yargılanan kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade eder (5395 Sayılı Kanun md. 3/1).

Bağlanma: çocuğun diğer kişilerle(ebeveyn, bakıcı vb.) anlamlı duygusal ilişkiler kurabilme yetisi olarak tanımanmıştır (Budak, 2009).

Davranış problemi: ergenlik dönemindeki bireyin gelişim aşamalarının üstesinden gelememesine, istendik sosyal rollere uygun davranışlar geliştirememesine, yeterlik ve başarı duygusunu özümseyememesine ve sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanamamasına neden olan her tür davranışlardır (Jessor, 1991).

Çocukluk çağı travma yaşantısı: Çocukluk dönemi travmalardan olan istismar ve ihmal kastedilmektedir (Şar ve Ross, 2006).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Suç, Çocuk Suçluluğu ve Suça Sürüklenen Çocuk Kavramları

Suç, toplum içinde haksız olduğu düşünülen, yazılı ve yazısız kurallarla engellenen ve yaptırımlarla sonuçlanan davranış ve eylemleri içermektedir (Ozankaya, 1984). Suç veya suç davranışı, bireyin biyolojik, psikolojik, fizyolojik, sosyal, kültürel ve bunun gibi özelliklerinin bir veya birden fazlasının bir araya gelmesinin ortaya çıkardığı olgudur (Avcı, 2008). Aksoy (2007), suç davranışını kişinin davranışlarının toplumda uygulanan kurallara aykırı düşen eylemler olarak vurgulamıştır.

Akduman, Gültekin Akduman ve Cantürk (2007) suçluluk kavramını, bireyi toplumdaki diğer kişilerin karşısına çıkaran çatışmanın bir sonucu olduğu şeklinde tanımlamışlardır.

Suç ve suçluluğun insanlığın varoluşu kadar eski kavramlar olduğu kabul görülmekte; suçun, toplumun gelişme seviyesine bağlı değişen, pek çok toplumda karşı karşıya gelinen bir olgu olduğu değerlendirilmektedir (Avcı, 2008).

Çocuklardaki suç davranışı da oldukça eskilere dayanmakta, tarihin birden farklı süreçlerinde çocukların bazı suçlara karıştıkları ve onlara bazı cezalar uygulandığı literatürde yer almaktadır (Aksoy, 2007). Çocuk suçluluğu şehirleşme, sosyal çevre, göç ve aile yapısında ortaya çıkan değişikliklerle gündeme gelen bir sosyal sorundur (Avcı, 2008).

Çocuğun bakımını sağlayan kimselerin çocuğa yanlış olan yaklaşım, tutum ve davranışları öğretmemesinden veya bu kişilerin çocukları yanlış yönlendirmesinden kaynaklı olarak çocuk suça karışmaktadır, bu bağlamda Semerci (2011) çocuğun suçlu olmadığını, suç davranışına yönlendirildiğini özellikle vurgulamaktadır.

Çocukluk dönemi, gelişim basamaklarının devam ettiği, bakım ve korunmaya ihtiyaç duyulan bir gelişim aşaması olmakla birlikte bireyin yaşamında fazlasıyla önemsenmesi gereken süreçtir. Çocukluktan yetişkinliğe geçişte bu dönem iyi bir hazırlık süreciyle ve olumlu donanımlarla desteklenmelidir (Erbay, 2008). Çünkü bu dönemde yaşanan problemler, bu özel ve olumlu gelişim aşamasının sağlıklı olarak devam etmemesine sebep olabilmektedir. Bahsi geçen problemler arasında en dikkat

alınması gerekenlerinden biri çocukların suça sürüklenmesi hususudur. Ailesel, maddi yetersizlikler, çevresel etkenler, eğitim-öğrenim sürecinde yaşanan engeller suça sürüklenmede ciddi rol oynamaktadır (Erbay ve diğerleri, 2015).

Ergenlikte çok hızlı fiziksel, emosyonel, sosyal ve zihinsel değişimlerin yaşanmasıyla birlikte pek çok gelişim alanındaki hızlı değişimler yeni uyum problemlerini gündeme getirmektedir. Bu sebeple ergenlikte çocuklar riskli davranışlara daha çok yönelebilmekte ve riskli davranışların olumsuz sonuçlarına daha çok maruz kalmaktadır. Bahsedilen riskli davranışlardan biri de suç davranışıdır (Kayma Güneş ve Gökler, 2017).

Çocuk suçluluğu Türkiye’de olduğu gibi dünyada da artış göstermektedir. Çocuğun mental gelişimi, becerileri, gelişim içinde bulunduğu aile, sosyal çevre ve hayat şartları çocuk suçluluğunun artmasına sebep olan göz ardı edilmemesi gereken etmenlerdir (Kurtuluş ve diğerleri, 2009).

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre güvenlik birimlerine gelen ya da getirilen çocuk sayısı 2015 yılında, 2014’e göre %4,4 oranında yükselerek 303 bin 213 olduğu; çocukların %57,4’ünün 15-17 yaş grubunda, %23,4’ünün 12-14 yaş grubunda ve %18,9’unun ise 11 yaş ve altı çocuklar olduğu, güvenlik birimine 2015 yılında gelen ya da getirilen çocukların %66,9’u erkek, %33,1’i ise kız çocuğu olduğu bilgileri edinilmiştir (TUİK, 2016).

Çocuklar da yetişkinler gibi hakları olan bireyler olarak görülmeli, çocuğun korunması bağlamında çocuğun yaşantısını olumsuz etkileyecek risklerle karşılaşması en aza indirmek hedeflenmelidir. Tam da bu aşamada çocuğun yaşantısındaki riskler bakımından suça sürüklenme konusunun ayrıntılı olarak ele alınmasının çocuğun korunmasında fazlasıyla önemli olduğu vurgulanmıştır (Erbay ve diğerleri, 2015).

Ulusal mevzuata göre 2005’te yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu’nda suça sürüklenen çocuk kavramı ortaya çıkmış, bu kanunda suça sürüklenen çocuk ‘Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk.’ olarak tanımlanmıştır.

Baykara Acar (2009), suça sürüklenen çocuğa ilişkin ‘Kanunla ihtilaf halinde, toplumun normlarına uymamış, uyamamış, yasaya aykırı bir davranışta bulunmuş çocuklar.’ şeklinde bir tanım yapmıştır.

Yapılan çalışmalar, çocukların bazı yaş dönemlerinde daha fazla suç davranışına eğildiğini ortaya koymuştur. Çocukluk çağı sayılan ve bireyin gelişiminde önemli bir dönem olan ergenlik, çocukların oldukça yüksek oranlarda suça karıştığı dönem olarak bilinir. Bu durumun sebebi ergenlik dönemine özgü gelişen biyo-psişik sorunların yanı sıra aile içinde yaşanan problemler, eksik ya da hatalı tutum ve yaklaşımlar, şehirleşme, göç, maddi sorunlar ve bunun gibi etkenlerin bir veya birkaçının ortaya çıkmasıyla çocuk ya da ergenin suça karışmasına tetikleyici bir ortam sağlayacaktır (Avcı, 2008).

Çocukluktan ergenliğe geçiş süreçlerinde sosyal uyum ve gelişimin belirgin olarak hissedildiği dönemdir. Yanlış yaklaşım ve istenen düzeyde gelişmeyen sosyalleşme, çocuğun suça karışmasına sebep olabilmektedir (Kurtuluş ve diğerleri, 2009).

Baykara Acar (2009) çalışmasında çocuğu suça yönelten sebepleri mikro, mezzo ve makro boyutlarıyla şu şekilde özetlemiştir: Çocuk ve ailesiyle ilgili nedenleri mikro; okul, arkadaş çevresi, çalışma yaşantısı ve boş zaman etkinliklerini mezzo boyutta; vatandaşı olduğu ülkenin sosyal ve ekonomik politikaları, göç, sosyal ve kültürel yapı, medya, sosyal refah sistemi ve adalet sistemini makro boyutta değerlendirmiştir. Çocuk ve ergenlerin suça karışma sebeplerine açıklık getiren bu farklı sınıflandırmaların ortak noktası çocuğun hem bir birey hem de içinde bulunduğu sistemler ve bu sistemler arasındaki etkileşime göre değerlendirilmesidir (Kayma Güneş, Gökler, 2017).

Akduman ve arkadaşlarının (2007) 12-15 yaş arası suça sürüklenen çocuklarla yaptıkları çalışmada çocukların yaşlarının artmasıyla suça karışma oranlarının arttığı, erkeklerin kızlardan daha fazla suç davranışında bulunduğu, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin artmasıyla çocukların suç davranışının azaldığı, suça sürüklenen çocukların çoğunun ailesinin parçalanmış olduğu, %94’ünün göç edip gelen ailelerde buldukları, genelinin suça karıştıkları esnada arkadaşlarıyla bir arada oldukları sonuçlarına varılmıştır.

2.2. Bağlanma ve Bağlanma Kuramı

Doğum sonrası başlayan bağlanma ilişkisi kişilerin tım yaşamını etkiler. Bir ımur sũ.ren bağlanma sũ.reci bebeklikten başlayarak yetişkinlikte de devam etmektedir. Bağlanma bebeklikte bakım veren kişiyle kurulan bağ ile şekillenmekte, sosyal bir varlık olan insanın yaşamı boyunca tım ilişkilerini ilgilendirmektedir.

Psikoloji Sœzlũęũ'nde (Budak, 2009) bağlanma iki şekilde tanımlanmış olup genel olarak iki birey arasındaki etkileşimin kişilerarası bağı pekiştirip kuvvetlendirdiği aktif, sıcak ilişi şeklinde belirtilmesinin yanı sıra çocuğun diğer kişilerle(ebeveyn ya da bakıcı) anlamlı duygusal ilişkiler kurabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır.

Çetinkaya (2014) bağlanmayı dar ve geniş çerçevede ele almış olup kişilerin kendileri için değerli gœrdũkleri bireylere karşı hissettikleri yoğun duygusal bağlar olarak genel bir tanım yapmıştır. Geniş çerçevede ise bağlanmayı, kişilerin var olmalarını pekiştiren, bireyler arasındaki ilişkilerde doyumunu hissetmelerine katkı sağlayan ve hayatı sũrdũrmede kendilerine sosyal destek anlamında yardımcı olan davranış olarak ele almıştır. Bağlanma davranışı, karşılıklı ve güvenli olduğunda bireyin kendiliğini ve birlikteliğini bir arada yũrũtmeyi başarabildiğinde sağlıklıdır.

Bağlanma, bakım sağlayana yœnelik yakınlığı devam ettirmeye çalışan igũdũsel bir sũre olarak tanımlanır. Duygusal bağ kurma ihtiyaı yeni doğan bebeklerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli ve gelişimsel bakımdan işlevsel olan bağlanma sistemini açıklar (Solmuş, 2010).

Bağlanma kavramı, yeni doğanlarla ebeveynler arasında duygusal olarak olumlu ve karşılıklı yardım gerektiren bir ilişkinin sağlamasını ifade eder. Aralarındaki etkileşimin gelişmesiyle erişkinler kendilerini yeni doğanlara uydururlar, bebekler de erişkinlere ihtiyaçlarıyla ilgili ipuçları verirler. Erişkinler bebeklerin bakımlarını sağlarlar, bebeklerin tepkileri ise erişkinler için adeta geribildirim gœrevi gœrũr (Gander ve Gardiner, 1993).

Bağlanma temel bakımı, keşfi, toplumsallaşmayı ve cinselliği de içinde barındıran davranışsal sistemlerden biridir (Hazan ve Shaver, 1994). Bağlanma fięrũ içe gũvenilir kişi olmanın yanı sıra gũvenilir bir zemin sağlayarak yoldaşlık eden kişidir (Bowlby, 1969). Bakım sağlayan kişinin (genellikle annenin) rolũ, kişinin kendisiyle dış dũnya arasında kurduğu ilişkide kœprũ gœrevi gœrũr. Yani bağlanma fięrũ bireyin

kendisi ile dış dünya arasında oluşan algılarının, değer yargılarının, tutumlarının vb. olumlu veya olumsuz şekillenmesini sağlar (Solmuş, 2010).

İlk sosyal temas, bakım veren kişiyle genelde anneyle kurulur. Yeni doğanın ihtiyaçlarının bakım veren tarafından karşılanma biçimi (sert veya yumuşak, duyarlı veya duyarsız davranma) psikososyal gelişimini büyük ölçüde etkiler. 0-1 yaş dönemi bebeklerin temel ihtiyacı güvenlidir. Yeni doğan güvenlik ihtiyacını gidermek için bakım verene yani anneyle temas kurmak ve varlığının yanı sıra sıcaklığını hissetmek ister (Aydın, 2003).

Bağlanma Kuramı, yeni doğanlarla onlara bakım sağlayanlar arasındaki ilişkinin niteliğinin, kişilik gelişimi ve duygusal gelişim üzerinde bıraktığı yoğun etkiyi açıklayan yaklaşımdır. Bağlanma, bebekle bakım veren kişi arasındaki güçlü ve duygusal bir bağ olmanın yanında yalnızca sevgi bağını ifade etmez, ayrıca bebeklerin kişilik ve duygusal gelişimini oluşturan ve yaşam boyu yakın ilişkilerine yön veren yaşamsal bağıdır (Çetinkaya, 2014).

Bowlby psikopatolojinin gelişiminde çevresel faktörlerin göz ardı edilmemesi gerektiğini ileri sürmüş, pek çok araştırma yapmış olup çocukların sadece beslenme ihtiyaçlarını karşıladıkları için bakım vereni sevdikleri düşüncesine karşı çıkararak bağlanma kuramını gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bağlanma davranışının tamamen içgüdüsel olduğunu, amacının ise içgüdüsel gereksinimleri karşılamak olduğunu ileri sürmüştür. Bu kuram, sosyal ilişkilerin kurulmasında bağlanma davranışını esas alan bir yaklaşım ortaya koymuştur (Kesebir ve ark., 2011).

Bebeğin doğumuyla birlikte anneye, daha sonra babaya geliştirdiği bağlanma ilişkisi sayesinde karşılıklı iletişim ağı kurulmuş olur. Karşılıklılık prensibiyle bebekte temel güven duygusu oluşur. Böylelikle bebeklikten itibaren sağlıklı sosyal tepkiler geliştirebilen ve sosyal sinyalleri sağlıklı değerlendirebilen süreç başlar. Bu sürecin oluşumuyla gelecekteki bireyselleşme ve ayrılma dönemleri sağlıklı olarak atlatılır, özsaygı ve sevgisi normal seyrinde ilerleyen sağlıklı kişilik alt yapısı kurulmuş olur (Güvenderer Doksat, 2011).

Bakım verenin bebeğin kendisine ihtiyaç duyduğu zamanda yakınında olması, bebeğe bakım ve koruma sağlaması, gereksinimlerine karşı duyarlı olması ile yeterli doyumu karşılaması bebek üzerinde temel güven duygusunu oluşturacaktır. Bunun tam tersi düşünüldüğünde yani bağlanma figürünün yakınlık ve bakım sağlamaması ya da

sağlayamaması bebek üzerinde yeterli itinada bulunulmayacağı, değer verilmeyeceği ve kimsenin gerektiğinde yanında olmayacağı ve korumayacağı algısına sebep olur. Sonuç olarak bebek (birey) kendi kendine yetmesi yönünde şema oluşturur. Yani bebek temel bakım veren kişiyle geliştirdiği ya da geliştiremediği ilişki neticesinde kendisine ve başkalarına karşı olumlu veya olumsuz algılara sahip olur. Böylelikle bağlanma biçimleri olumlu ya da olumsuz algıya göre şekil alır (Solmuş, 2010).

Bebeğin bakımını sağlayan kişiyle geliştirdiği bağlanma deneyimlerinin gelecekteki ilişkilerinin yapı iskelesini meydana getirdiği ileri sürülmektedir (Seven, 2008). Bebeklikte kurulan bağlanma ilişkisi okul dönemine, ergenliğe ve yaşlılığa kadar sürebilir (Bowlby, 1979).

Birincil bakım verenin sosyal desteği, ebeveynler arasındaki ilişki, annenin yanı sıra babanın rolü ve kültürler arası farklılıklar bağlanma sürecini etkileyen diğer faktörlerdir (Bowlby, 1969).

2.2.1. Çocuklukta ve Ergenlikte Bağlanma

Çocukların fiziki, psikolojik ve toplumsal bakımdan sağlıklı gelişim sürdürebileri için, ebeveyn veya çocuğun bakımını sağlayan kişi ile çocuk arasında her iki taraf açısından sevgi bağının oluşmasının önemi pek çok çalışma ile ortaya konmuştur (Erol, Şimşek, Öztop, Özer Özcan, 2008). Çocukluk dönemi deneyimleri, yaşamda güvenilir temel oluşturmayı bekleyip beklemediğini ve yeri geldiğinde karşılıklılık içeren bir ilişkiyi başlatabilme ve sürdürebilme durumlarını ciddi düzeyde etkiler. Ayrıca kişinin beklentileri ve yeterlilikleri, hem kişinin etkileşim halinde olduğu bireylerin ne tür bireyler olduğunu hem de bu bireylerin kişiye nasıl davrandığını değerlendirmede önem arz eder. Böylelikle temelde oluşturulan örüntü nasıl olursa olsun devam etme eğilimindedir. Tüm bunlar çocuklukta yaşanan aile ilişkileri bağlarının kişiliğin gelişimindeki etkilerini ortaya koyar (Bowlby, 1979).

Çocuğun ebeveynlerine duyduğu güvenle birlikte benliğinin gelişmesi için esas olan kendine güven duygusu gelişir. Özgüveni yüksek yani kendine güvenebilen bireyler çevreleriyle uyumu yakalayabilir, kendini sevilmeye layık bulur, başkalarına rahatlıkla güvenebilirler, olay ve durumlara karşı realist olabilir, sorunlardan kaçmayarak çözüm yolları arar, kendilerine yönelik motivasyonları yüksektir, pek çok alanda başarılı olabilirler, kapasitelerinin farkındadırlar. Ebeveyn ve çocuk arasında

güvenli bağlanma sağlandığı takdirde çocuklar, sosyal ve duygusal olarak güvensiz bağlananlara göre daha avantajlı konumdadırlar. Okul öncesi çocuklarla yapılan bir çalışmaya göre ebeveyne güvenli bağlanan çocukların güvensiz bağlananlara karşın sosyal becerilerinin daha iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Şebnem Türktan, Canan Savran, 2010).

Okul çağı öncesinde ebeveynler sürekli olarak çocuklarla ilgilenmeyi sürdürür, çocuk ebeveynlerin güdü ve planlarına ilişkin gitgide farkındalık kazandıkça bağlanma davranış sisteminde değişiklikler oluşur (Bretherton, 1992).

Ergenlikte bağlanma bebeklik ve çocukluk dönemindeki bağlanmadan daha farklıdır. Anne-baba ile sağlanmış olan bağlanma ilişkisinin niteliğinde değişiklikler yaşanmasının yanı sıra yeni bağlanma ilişkileri de geliştirilir. Fiziksel yakınlıktan çok duygusal ve sosyal paylaşımaya dayalı yakın ilişkiler ergenlik dönemi bağlanma ilişkilerinin temel boyutunu oluşturur. Genellikle akranlarla yapılan paylaşımlar, bireylerin kimlik gelişimini desteklemekte, sorun çözme becerilerine, yaşam doyumlarına katkı sağlamakta, ayrıca akademik başarılarını artırmaktadır (Çetinkaya, 2014).

Ergenlikle birlikte bağlanma davranışının kapsamı genişler, ergenler için anne ve babadan çok aile dışındaki bireyler, gruplar ve topluluklar önem kazanır. Okul, üniversite, iş grubu, politik veya dini gruplar birçok birey için ikincil derece bağlanma figürü oluştururken birçok kişi için de birincil öneme sahip bağlanma figürünü oluştururlar. Bir gruba bağlanmanın önemi grup içerisindeki bir bireye bağlanmaya aracı olmuş olur (Bowlby, 1969).

Ergenlik dönemindeki pek çok değişimin yanı sıra bağlanma ilişkisini şekillendiren en temel değişim bilişsel bakımdan yaşanan değişimlerdir. Bu dönemde somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçilmekte; ergenler soyut düşünebilme becerisiyle birlikte olay ve durumlarla ilgili çıkarım yapma, akıl yürütme yetileri gelişmektedir. Bilişsel bakımdan yaşanan olgunlaşma ile ergenlik dönemindeki bağlanma, ergenlerin duygu ve düşüncelerine göre şekil almaktadır. Bebeklik ve çocuklukta bağlanma somut davranışlar üzerinden değerlendirilirken ergenlik ile birlikte bağlanma ergenlerin ilişkileriyle ilgili düşünceleri, benlik ve bunun dışındaki algıları ve ilişkilerle ilgili duygusal tepkileri üzerinden değerlendirilebilmektedir. Ergenler ebeveynleriyle paylaştıkları özgün bağlanma deneyimlerine yorumlar getirerek

bağlanma ilişkilerini analiz ederler. Bağlanmaya ilişkin temel zihinsel temsillerin dışında bağlanmayı, bağlanma ilişkisinin niteliği, bağlanma figürünün özellikleri, tepkileri, iletişim şekli etkileyebilmektedir. Bu durumun sebebi çocuklukta bağlanma ilişkilerinde belli sayıda bağlanma figürleriyle iletişim geliştirirken ergenlikteki bağlanma da ergenlik dönemi sorunları ile baş edebilmek adına destek olabilecek pek çok bireyle (romantik ilişki yaşanan kişiler, öğretmenler, yakın arkadaşlar vb.) ilişki kurulmasından kaynaklanmaktadır. Ergenler farklı bireylerle kurdukları ilişkilerde bambaşka yönler olduğunu fark etmekte; gereksinim duyduğu yardım, destek ya da güvenliği belli kişilerden farklı düzey ve nitelikte sağlayabileceğini anladığı anda ilişkiler kurarken dikkatli ve seçici davranmaya başlarlar. Kurdukları ilişkileri gelişen bilişsel yetileri sayesinde daha iyi değerlendirebilir, ebeveynleri ile kurdukları ilişkilerindeki yanlışlara, eksiklere veya tutarsızlıklara odaklanarak bağlanma ilişkilerinin niteliğini sorgularlar. Böylelikle ergenler anne-babalarının bazı yönlerden ihtiyaçlarını gidermede yetersiz kaldıklarını hissetmeleriyle yakınlık ve güvenlik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla farklı bağlanma figürlerine yönelirler. Özellikle yakın arkadaşlar bu dönemde önemli bağlanma figürlerini oluşturmaktadır; bununla birlikte ergenler kendilerini daha bağımsız hissetmekte, bireyselleşmekte; anne-babalarının ilgi bakım ve desteğine daha az ihtiyaç duymaktadırlar (Solmuş, 2010)

Ergenlerin kendine güven duygusu ve sosyal destek algılarının gelişmesinde çocuklarının bağımsız olma taleplerine, kişisel isteklerine, sorumluluklarına ve başa çıkma kapasitelerine saygı duyarak her daim destek olan ebeveynlerin katkı sağladığı görülmektedir. Güçlü aile desteği, çocukların özgüvenini geliştiren bir fark yaratır (Bowlby, 1979). Bu durumu sağlayamayan ebeveynlerin, çocukları ile arasındaki bireysel farklılıkları gitgide artacak, bağlanma ilişkileri zedelenecek hatta belki de ilişkileri kopma noktasına gelecektir. Tam tersi düşünüldüğünde diğer bir uç olan tarafta ise anne-babalarıyla yoğun bağlanma ilişkisi içerisinde olan ergenler diğer kişilerle bağlanma ilişkilerini yönlendirememektedirler. Her iki uç ergen-ebeveyn bağlanma ilişkisi değerlendirildiğinde ebeveynleriyle paylaşım ve iletişimleri güçlü olan aynı zamanda diğer kişilerle de bağlanma ilişkisi kurabilen ergenler, bu dönemde sağlıklı bağlanma ilişkisi geliştirmiş olurlar (Kesebir ve ark. 2011).

Bebeklik ve çocuklukta anne ve babayla güvenli bağlanma ilişkisi geliştirebilmiş ergenlerin özsaygısı yerinde, güçlü kişisel kimlik duygusu, az düzeyde depresif

belirtiler, iyi düzeyde sosyal yeterlilik duygusuna erişmiş olurlar. Güvenli bağ kuramamış ergenlerin güvenli bağ kurabilmiş ergenlere göre daha dayanıksız ve sosyal yeterlilik anlamında daha zayıf oldukları yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Seven, 2008).

Bağlanma figürü ebeveynin dışında yakın sosyal çevreden kişiler olabilir. Ergenliğin başında daha çok romantik ilişki yaşanan bireyler, arkadaşlar bağlanma figürü olarak geniş yer kaplarken ilerleyen süreçte ergenler durum ve ihtiyaca yönelik bağlanma figürleri konusunda seçici davranma farkındalığına erişirler (Çetinkaya, 2014). Bartholomew ve Trinke'nin (1997) çalışmalarına göre ergenlerin romantik ilişkileri varsa bağlanma figürü olarak ilk sıraya romantik ilişkilerini koydukları, daha sonra ise ebeveynlerini, kardeşlerini ve yakın akran grubundaki arkadaşlarını sıraladıkları ortaya konmuştur.

Kimlik bunalımı dönemi olan ergenlik sürecindeki bireyin sosyal çevresindekilerden bambaşka beklentiler içine girmektedir. Akran grubu içerisinde ergenin arkadaşlık ilişkileri bakımından ait olma ve bir gruba dahil olma beklentileri bulunmaktadır. Ebeveynlerinden beklentisi ise geçmişteki beklentilerinden daha farklılaşmış olmakla birlikte özerklik kazanma yolunda olan ergenlerin anne ve babalarının her daim yanında olduklarını bilmek isterler. Bu dönemde ergenler, ebeveynlerinin özerkliklerini kabul ederek kendisi olabilmesine olanak tanınmasını beklerler. Böylelikle çocuklukta sağlanan güvenli bağlanma ergenlikte de desteklenmiş olur. Bu dönemde ebeveynler tarafından gösterilen yanlış yaklaşım ve tutumlar (baskıcı ve otoriter tutum, aşırı koruyucu ve korumacı yaklaşım gibi.) sonucu çocuk ile aile arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemektedir (Çetinkaya, 2014).

Ebeveynleri ile sağlıklı bağlanma ilişkisi kuramamış ve ebeveynlerince reddedilmiş ergenlerin suç davranışına yönelmeleri açısından oldukça yüksek risk teşkil ettiği ortaya konmuştur (Öktem, 2011).

2.3. Davranış Problemleri

Ergenlikte kimlik gelişim dönemiyle birlikte zihinsel gelişimin hızlanması, dürtüsel ihtiyaçlarda ve duygu yoğunluğunda yaşanan artış, meslek tercihi, karşıt cinsle gelişen ilişkiler, ebeveynlerden ayrılma ve bireyselleşme sürecinin deneyimlenmesi gibi sebeplerle bu sürece ait zorluk ve çatışmalar ortaya çıkarmaktadır (Derman, 2008)

Çocukluktan yetişkinliğe geçerken ergenin çözümlenmek durumunda olduğu bazı konular vardır. Bunlar; bilinçaltındaki ebeveyn kavramlarında yapmak zorunda kaldığı değişiklik, toplumun onayladığı uygun varsayımlar geliştirebilmek, toplumun kendisinden beklediği cinsiyet rollerini benimsemek ve geleceğine ilişkin mesleki konularda karar verme ve tercihte bulunma zorunluluğudur. Tüm bu süreçleri yaşayan ergenin kişilik gelişimiyle birlikte çevresini değerlendirebilmek ve çevresiyle başa çıkabilmek için dayanak noktalarına sahip olması benliğinin oluşmasıyla mümkündür. Benlik oluşumu ‘Ben Kimim?’, ‘Neye ve nereye yönelmeliyim?’ ve ‘Neden?’ sorularını sorması ve yanıtlamasına bağlı olarak gelişir. Ergenlik dönemi gelişimindeki yaşanan aksaklıklar özyapı yetersizliği ve problem davranışlarla sonuçlanır (Geçtan, 1978).

Çocukluk dönemi boyunca çeşitli nedenlerle pek çok davranış problemleri ortaya çıkabilir. Fobiler, tikler, kekemelik, inatçılık, öğrenmeye karşı direnme, hırsızlık gibi suçlara karışma, cinsel bozukluklar bunlardan bazılarıdır. Bu dönemde çocukların öz kontrol becerileri gelişmektedir; çocukların bu tür davranışlara başvurması sonucu gelişimleri olumsuz etkilenmektedir (Berktin, 1978).

Ergenlik dönemindeki gençler, kendi yaşantılarını ve sosyal çevresindeki kişilerin yaşantılarını ciddi düzeyde etkileyecek psikolojik ve davranış problemleriyle karşı karşıya kalırlar, bu sorunlar ergenleri olumsuz şekilde etkilemektedir (Steinberg, 2007).

Problem davranışların sebepleri ele alındığında tek bir sebepten bahsetmek mümkün değildir. Bir ya da birden fazla risk faktörü problem davranış üzerinde etkili olabilmektedir. Yapılan çalışmalarda gencin karşı karşıya kaldığı ve kimlik sorunlarını ortaya çıkaran stres kaynakları, ergenlik dönemindeki bireyi problemlili davranışlara, bunun yanı sıra son aşama olan intihar girişimine kadar götürebilmektedir (Ulusoy, Özcan Demir ve Görgün Baran, 2005).

Davranış problemleri, ergenlik dönemindeki bireyin gelişim aşamalarının üstesinden gelememesine, istendik sosyal rollere uygun davranışlar geliştirememesine, yeterlik ve başarı duygusunu özümseyememesine ve sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanamamasına neden olan her tür davranışlardır (Jessor, 1991).

Psikolojik, sosyal ve fizyolojik uyumsuzluk içerisinde olan ergenlerin karşı karşıya kaldıkları çok yönlü sorunlarla baş edememeleri sonucu hileli ve anormal şekillerde yaşadıkları gerginlik, kaygı, üzüntü, öfke gibi pek çok duygularını bilinçli ya

da bilinçsiz olarak hafifletmeye çabalarlar ve sonuç olarak problem davranışlara başvururlar (Berktin, 1978).

Ergenlik döneminde aile faktörü, ergenlerin arkadaş ilişkileri ve davranış problemleri ile yakından ilişkilidir. Sağlıksız ailede yaşayan ergenler akranları ile gerçekleşen iletişim ve etkileşimleri sağlıksız olacaktır. Bu bağlamda ebeveynlerince sevgi ve şevkat gösterilmeyen istenilmeyen, anne ve babasının sert tutumları olan ve olumsuz pekiştireçlerde bulunan ergenler akranlarıyla da istenilen düzeyde etkileşim halinde olamamaktadırlar. Benzer olarak çocukluk döneminde yaşanmış sosyal izolasyon ergenin akranları ile olan iletişim ve etkileşimini negatif yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra akranlarının kendisini anne ve babasından daha iyi anladığı düşüncesinde olan ergenlerin ailede genellikle çatışmalar yaşadığı belirlenmiştir. Anne ve babası tarafından sürekli eleştiriye maruz kalan ve hataları yüzüne vurulan ergenler, arkadaşlarıyla daha iyi anlaşığı düşüncesindedirler. Böylelikle ergenler akranlarıyla çok daha fazla zaman geçirebilmekte, özelini arkadaşlarına açabilmekte ve onlara daha fazla güvenebilmektedirler (Özcan Demir, Görgün Baran ve Ulusoy, 2005). Genel olarak olumlu aile ortamında bulunan ergenlerde daha az sorun davranışlara rastlanırken, olumsuz aile ortamında bulunan ergenlerde sorun davranışların rastlanma sıklığının arttığı bulunmuştur (Arslan ve Balkıs, 2014).

Achenbach ve Edelbroch (1987'den akt. Steinberg, 2007), ergenlik dönemi gelişimi ve bu dönemde yaşanan problem davranışları üç gruba ayırır. Bunlar; maddenin kötüye kullanımı, içe-yönelim sorunları (fobi, depresyon vb.) ve dışa-yönelim sorunlarıdır (şiddet, evden kaçma, suça karışma vb.).

Problem davranışlar, ergenlerin sağlıklı ergenlik dönemi geçirmelerine ve sorumlu bir birey olmalarına sınır getirir veya engel olurken ergenlerin problem davranış sergileme nedenleri birbirinden çok farklıdır. Bu davranışların ergenler için kısa vadeli çeşitli kazanımları vardır. Mesela ergenlik döneminde madde kullanımı akran grubu arasında sosyal kabulü sağlamakta, ergen için özerklik anlamına gelebilmekte veya olgunlaştığı algısı yaratabilmektedir. Bu tür davranışlar gösteren ergenlerin bir başka kısa vadeli kazanımları da ebeveynlerinden bağımsızlaştığını sergileme isteği, otoriteye direnmesidir; kısa vadede kaygı, üzüntü, başarısızlık gibi olumsuz duygularıyla baş etmesinde rol oynar (Jessor, 1991).

Aras ve diğerlerine göre (2007) davranış problemleri, ergenlik dönemindeki bireyin sosyal çevresindekiler tarafından kabul görmesine, ebeveynlerinden bağımsız hareket edebilmelerine, toplumdaki değer ve normlara karşı durmalarına, başarısızlık, engellenme ve kaygılarla baş edebilmelerine, kimlik gelişimi ve olgunlaşmasına aracı olabilmektedir.

2.3.1. Problem Davranışını Açıklayan Kuramlar ve Problem Davranış Teorisi

Davranış problemleri pek çok akademik çalışmalarla açıklanmaya çalışılmıştır, davranış problemlerini açıklayan farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Problem davranışları açıklayan kuramlar arasında sadece ebeveyn ve arkadaş ortamının bu tür davranışlara sebep olacağını esas alan kuramlar; Khantz'in Benlik Kuramı, Stanton ve Todd'un Teorileri, Patterson'un Sosyal Yapı Modeli, Ausubel'in Kişilik ve Yetersizlik Kuramı. Ebeveyn, okul, arkadaş ve bunun gibi birçok faktörü kapsayan kuramlar arasında ise şu kuramlardan bahsetmek mümkündür; Brofenbrenner'in Sosyo-Ekolojik Teorisi, Hirschi'nin Sosyal Kontrol Teorisi. En kapsamlı değerlendirme yapan kuramlardan psiko-sosyaltemelli kuramlardan biri de Problem Davranış Teorisi'dir (Siyez ve Aysan, 2007; Siyez, 2010).

Steinberg (2007) pek çok araştırmacının ergenlikteki dışa yönelim bozukluklarından davranış problemlerini incelediğini, kuramlar arasından en çok atıf yapılan yaklaşımın ise Richard Jessor ve arkadaşları tarafından geliştirildiğini belirtmiştir. Siyez (2010), sorun davranışlarının ele alınmasında en yaygın ve geniş kapsamlı kuramın Jessor ve arkadaşlarının geliştirdiği Problem Davranış Teorisi'nin olduğunu; yaklaşımın anti-sosyal davranışlar, uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanımı ve ergenlik döneminde yaşanan cinsel ilişki gibi davranışları bir bütün olarak değerlendirdiğini belirtmiştir.

Problem Davranış Kuramı, ergenlik dönemindeki sorun davranışlarını tek bir nedene odaklanmadan bu davranışları her yönüyle ele almakta, sebeplerini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu kuram, çoğu davranışın birey ve çevre etkileşimiyle ortaya çıktığına odaklanmış; problem davranışları madde kullanma, anti-sosyal davranışlar ve ergenlikte cinsel ilişkide bulunma davranışı olmak üzere üçe ayırmıştır (Jessor, 1998).

Teoride; sorun davranışları gösterme olasılığını artıran *risk faktörleri* ile kişisel ve sosyal denetimin sağlanmasıyla birlikte algılanan sosyal desteğe ihtiyaç duyan ve sorun davranışların ortaya çıkma olasılığını düşüren *koruyucu faktörler* yer almaktadır. Koruyucu faktörlerin bireyin üzerindeki etkisi azaldığında risk faktörlerinin etkisinin arttığı ve sorun davranışın ortaya çıktığı açıklanmıştır. Kişilik, çevre ve davranış sistemlerinde var olan risk ve koruyucu faktörlerin dengesine göre sorun davranışlarına ilişkin yatkınlık oluştuğu, bu duruma psiko-sosyal yatkınlık dendiği ele alınmıştır (Jessor, 1987).

Problem Davranış Kuramı, sosyal hizmet disiplini kapsamında ele alındığında; kuramın içeriği bakımından çevresi içinde bireyi ele alan sosyal hizmet kuramlarıyla birlikte kullanılabilenliği düşünülmektedir. Suça sürüklenen çocuğu, içinde bulunduğu sosyal çevrede değerlendiren sosyal hizmet uygulamalarında; çocuğun kişiliği, çevresi ve davranışlarında var olan Problem Davranış Kuramı'nda belirtilen risk faktörleri ve koruyucu faktörleri belirlemek, etkin müdahale planı oluşturabilmek açısından oldukça kıymetlidir. Böylelikle pratikte suça sürüklenen çocuğun risk faktörlerini ortadan kaldırmak için ne tür çalışmalara ihtiyaç duyduğu tespit edilir. Var olan koruyucu faktörlerin artırılması, risklerin en aza indirgenmesi için suça sürüklenen çocuğun güçlendirilmesi, işlevselliğinin artırılması ve kendini gerçekleştirme hedeflenir. Bu bağlamda Problem Davranış Kuramı sayesinde suça sürüklenen çocuğun kişilik, çevre ve davranış sistemleri bütüncül bir yaklaşımla çok boyutlu olarak ele alınmış; gerekli sosyal hizmet çalışmaları belirlenmiş olur.

2.3.2. Ergenlik Dönemindeki Problem Davranışlar

Ergenlik dönemindeki problem davranışlar Steinberg'in (2007) çalışmasında olduğu gibi madde kullanımı, dışa-yönelim bozuklukları ve içe-yönelim bozuklukları başlıkları altında incelenecektir.

2.3.2.1. Uyarıcı ve Uyuşturucu Madde Kullanımı

Madde kullanımı bireyin sinir sistemini etkileyerek biyokimyasal yapısını dönüştürerek duygulanımda, kavrama ve algılamada, bilişsel kapasitede ve davranışlarda değişikliğe sebep doğal ve sentetik maddelerin kullanımınıdır (Ögel, 2007). Son yıllarda madde kullanımında ciddi bir artış olduğu pek çok araştırmalarca ortaya konmuştur (Ögel, 2005).

Her birinin sinir sistemi üzerindeki etkisi farklı olmakla birlikte uyarıcı ve uyuşturucu maddeler; sigara, alkol, opiyatlar (morfin, eroin, kodein, metadon), uyarıcılar (amfetamin, ecstasy, kokain, kafein), merkezi sinir sistemini baskılayan maddeler (barbitüratlar, benzodiazepienler), halüsinojenler (LSD, meskalin, psilocybin), uçucu maddeler (tiner vb.), esrar ve bunun gibi maddeler ve fensiklidindir (Ögel, 2007).

Madde bağımlılığının aşamalarına bakıldığında pek çok çalışmada bireylerin ergenliğin başlangıcında sigara ve alkol tüketerek bu maddelere bağımlı hale geldikleri ortaya konmuştur. Deneme evresinin ardından maddenin eğlence amacıyla zaman zaman kullanılması, daha sonra kullanılan madde türlerinin ve sıklığının artmasıyla maddenin kötüye kullanımı süreci aşaması yaşanır, son olarak da maddenin bireyin hayatında vazgeçilmez bir yerinin oluşmasıyla bağımlılık evresine geçilmiş olur (Siyez, 2010).

Madde kullanımı, bireyin yaşamını etkisi altına almasıyla birlikte sorunlar artar. Madde bağımlıları, bağımlılıkla ilgili belirtilerini en son kendileri farkederler. Bu belirtileri saklamayı ve problem yokmuş gibi davranmayı sürdürürler (Kalyoncu, 2010).

Ögel (2018), madde bağımlılığının sebeplerini bu başlıklar altında ele almıştır; psikolojik etkenler, kalıtsal etkenler, biyolojik etkenler, sosyokültürel etkenler, aile ve diğer etkenler (yaş diğer hastalıklar vb.). Bunların yanı sıra biyo-psiko-sosyal model kapsamında da madde bağımlılığını değerlendirmiştir; bu model sadece bir faktörün rol oynamadığı, pek çok faktörün etkilerini dikkate alan yaklaşımdır. Bağımlılıkla ilgili risk içeren etkenlerin özellikle yapılan ruh sağlığı çalışmalarıyla ergenlik dönemindeki bireylerin biyo-psiko-sosyal olarak değerlendirilmesinin önem arz ettiği belirtilmiştir (Akkuş, 2010).

Ergenlik dönemindeki madde kullanımında biyo-psiko-sosyal risk faktörlerini Steinberg (2007) çalışmasında şu şekilde sıralamıştır. Öncelikle biyolojik risk faktörlerini alkole karşı genetik yatkınlık, endojen opiyat aktivite eksikliği veya opiyat antagonisti fazlalığı olan bireyler ve erkeklerde kadınlara oranla madde kullanımının yaygın olması şeklindedir. Psikolojik risk faktörleri ise akademik olarak başarısızlık, geleceğe yönelik planlarının olmaması, yenilik arayışı, antisosyal davranışlar, sorumluluk bilincinin oluşmaması, olumsuz ruh hali, dürtüsellik, duyarlılığı aşırı düzeyde hissetme isteği, yabancılaşma, psikiyatrik bozukluklar (duygu durumu bozuklukları, anksiyete bozuklukları, bulimiya nevroza, dikkat eksikliği ve hiperaktivite

bozukluğu), ümitsizlik, yıkıcı davranışlarda bulunma eğilimidir. Son olarak sosyal risk faktörleri ise ailedeki bireylerden birinin alkolik olması, anne-babanın madde kullanma sıklığı, aile içi ilişkilerin yeterince güçlü olmaması ve anne-babadan yeterli sosyal desteğin sağlanmaması, anne-babanın maddeye yönelik olumlu yönde teşvikte bulunması veya karşıt tutumlarını net bir şekilde sergilememeleri, aile içinde antisosyal davranış ve suç öykülerinin bulunması, tek ebeveynli olma, anne-babanın tutarlı olarak disiplin uygulamamaları, ailenin çocuğu sürekli olarak eleştiriye maruz bırakması, anne-babanın gevşek-sert tutumları, aile içi ilişkilerde yeterli doyumun hissedilmemesi, arkadaşlar arasında sigara, alkol ve madde kullanımı, akran grubunda maddeye yönelik olumlu tutumlar, akran zorbalığı, akran grubunda kabul edilmeme, iletişim araçlarında madde kullanımının popülermiş gibi aktarılması, sosyal çevrede madde kullanımına yönelik olumlu tutumlar, maddeye erişimin kolay olması, ikamet edilen çevrede suça karışma oranının yüksek olması, sigara, alkol ücretleri ve bu maddelere erişim konusundaki kanunî düzenlemelerinin yetersiz oluşudur.

Risk faktörlerinin yanı sıra ergeni madde kullanımına karşı koruyucu faktörlerin dirençli kişilik yapısı, sosyal destek sistemlerinin güçlü olması (özellikle aile desteği) ve okul akademik başarısı olduğu vurgulanmıştır (Alikashifoğlu, 2002).

Ailede yaşanan her türlü problemin ergenin psiko-sosyal kişilik gelişimi ve davranışlarını etkileyeceği; normal aile yaşantısına sahip ergenlere nazaran kaotik aile yaşantısına sahip ergelerin davranış problemlerinin oluşmasında aile ortamının daha fazla risk teşkil edeceği pek çok araştırmayla ortaya konmuştur. Maddeye yönelen ergenlerin problemleri aile yaşantısına sahip oldukları, ebeveynlerinin madde bağımlılıklarının veya mental sağlık problemlerinin bulunduğu, tüm bu durumların aile içinde olumsuzluklara hatta ailenin parçalanmasına yol açtığı bilinmektedir. Zor bir hayata sahip olduğunu düşünen ergenler için madde, yaşamındaki zorluklardan uzaklaşmayı ifade etmektedir (Özcan Demir, 2006).

Özcan Demir (2006) çalışmasında ergenin, ebeveyninin, kardeşinin ve yakın akrabasının madde bağımlılığı ile ailenin parçalanması, anne-babanın çocuk yetiştirme tutumları, ergenin anne-babası tarafından etiketlenmesi, şiddete uğrama, sapsmiş davranışlara yönelmesi, depresyon ve intiharı düşünme arasında güçlü ve anlamlı ilişkilere ulaşmıştır.

2.3.2.2. Anti-Sosyal Davranış, Şiddet ve Diğer Dışa Yönelim Problemleri

Jessor (1991) anti-sosyal davranışları, kendi dışındaki bireylerin temel haklarını ya da yaş düzeyine özgü gerekli sosya kuralları yok sayarak devam eden ve süreli meydana gelen davranışlar olarak tanımlamıştır.

Clark, Vanyukov ve Cornelius (2002) çalışmalarında anti-sosyal davranış kavramını şu şekilde ele almıştır: Başkalarının eşyalarına bile bile hasar verme, hırsızlık davranışı, ev veya okuldan kaçma ve fiziksel olarak şiddete başvurma gibi toplumsal normları ya da başkaldırının esas haklarını bozan, sosyal yaşantıda genel anlamda ortaya konmuş davranış örneklerini, toplumsal kuralları örseleyen tüm davranış ve davranış örüntülerini kapsar.

Okula devam etmeme, evden kaçma, madde kullanımı, gibi belli ihlalleri kapsayan ve statü suç unsuru olarak betimlenen davranış çeşitleri görmezden gelindiğinde dahi hem saldırıda bulunma, cinsel istismar, gasp etme, adam öldürme gibi şiddet içerikli suçların hem de çalma, soygun yapma, kundaklama gibi mala yönelik suçların ergenlik dönemi öncesi ile ergenlik dönemi arasındaki süreçte arttığı, orta öğrenim döneminde ciddi düzeylere ulaştığı ancak genç yetişkinlik döneminde düşüş gösterdiği ortaya konmuştur (Steinberg, 2007).

Siyez (2010), anti-sosyal davranışları şiddet içeren davranışlar (kavga, başkalarına fiziksel şiddet gösterme, başkalarının eşyalarına veya hayvanlarına isteyerek zarar verme vb.) ve fiziksel olmayan agresif davranışlar (yalan söyleme, evden ya da okuldan kaçma, hırsızlık yapma, kendinden büyüklere karşı gelme vb.) olarak ikiye ayırmıştır.

Anti-sosyal davranışlar, risk etkenleri bakımından ele alındığında en önemli risk faktörünün sosyo-ekonomik düzeyin düşüklüğü olduğu belirtilmiştir. Çocuklarını ihmal eden tutumlar veya düşmanca davranışlar sergileyen ailelerde yetişen çocuklarda yıkıcı davranışların ortaya çıkma olasılıkları yükselmekte, suça sürüklenen çocuklarda akranlarına göre dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu daha fazla görülmekte ve aynı zamanda bu çocukların okul akademik başarıları ile standart zeka testlerinden aldıkları puanların daha düşük olduğu ileri sürülmektedir (Steinberg, 2007). Arslan (2012) ise çalışmasında anti-sosyal davranışlar üzerindeki risk teşkil eden etmenleri şu şekilde sıralamıştır: aşırı baskıcı tutum, ilişkiler arasında duyarsız ve tutarsız yaklaşımlar, ebeveyn arasında uyumsuzluk, sosyal aktivitelerin yetersizliği, ev

ortamının düzenli olmayışı, maddi problemler, ilişkiler arası sınır problemi, istismar, sosyal ve sağlık problemleridir. Genel olarak aile problemlerinin artmasıyla birlikte ergenlerin anti-sosyal davranışlara eğiliminin arttığı, psikolojik sağlamlıklarının olumsuz etkilendiği ortaya konmuştur (Arslan ve Kabasakal, 2014).

Şiddet, ergenlik döneminde özellikle suça karışan çocuklarda oldukça sık gözlenen davranış problemlerinden birisidir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımına göre şiddet 'fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması' demektir.

Şiddet davranışları öfke patlamaları, vurma, tekmeleme, itme, yaralama, kavga-dövüş etme, tehdit etme, zarar vermeye çalışma, hayvanlara isteyerek zarar verme, yangın çıkarma girişiminde bulunma, eşyalara bilerek zarar verme, kesici ve delici alet kullanma ve bunun gibi davranışlardır (Ögel, Tarı ve Yılmazçetin Eke, 2005).

Şiddet davranışı sergileyen gençlerin ailelerinin sorun çözme, iletişim, duygusal tepki gösterebilme, aile içindeki roller, davranış kontrolü, ilgili davranma ve genel aile fonksiyonlarında anlamlı düzeyde yetersizlik yaşadıkları ortaya konmuştur (Avcı, 2006).

Şiddet davranışları sergileyen ergenlerin önemli bir bölümü yetişkinlik döneminde şiddet davranışlarında bulunmamakta ve suça karışmamaktadır. On üç yaştan öncesinden itibaren şiddet davranışları sergileyen ergenlerin yetişkinlik çağında da şiddet gösterme ve suça karışma ihtimalleri yüksektir ancak 15 -16 yaşlarında şiddet davranışları sergileyen ergenlerin ise bu davranışları kalıcı değildir, genellikle heyecan arayışı amacıyla gerçekleştirilen davranışlardır, daha çok akran gruplarıyla birlikteyken görülür (Alikışıfoğlu, 2008).

Hırsızlık, bir diğer dışa yönelim davranış bozukluğu olup, bireyin kendine ait olmayan herhangi bir şeyi izin almaksızın alması, kullanması ve nesneden çıkar elde etmeye çabalamasıdır (Siyez, 2010).

Suç davranışları arasında yer alan hırsızlık suçunun gelişim özellikleri dikkatlice incelenmelidir. Hırsızlık nedeniyle ceza infaz kurumuna giren çocukların hiperaktivite,

içe kapanma ve öfke kontrolünü sağlayamama gibi problemler yaşadıkları bilinmektedir. Bunların yanı sıra dürtüsel hareket etme, sonuçlarını düşünmeden yalnızca keyif veren tarafa odaklanma, sosyal yeti eksikliği de bu dönemde görülen problemlerdendir (Taylor ve diğerleri, 2001).

Çalma davranışı ruhsal bozuklukların da bir belirtisi olabilmektedir. Hırsızlık davranışının çocukluk yıllarında başlaması iletişim bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu veya karşıt gelme bozukluğu gibi tanıları alabilmesi için hırsızlık davranışının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunların yanı sıra çocukluk dönemi depresyonu ve impuls kontrol bozukluğu gibi ruhsal problemlerle de ilgili olabilmektedir. Ayrıca uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanan ergenler de sık sık hırsızlık suçuna karışmaktadırlar (Taylor ve diğerleri, 2001).

Literatürün taranması sonucu hırsızlık suçunun bireyin kendine dönük bazı olumsuz duygulardan kaynaklı saldırganca bir yol olduğu öne sürülmektedir. Çalma davranışının bireyin kendini güçlü hissetmesine neden olduğu, dünyanın iyilikler içinde olmasına karşın aynı zamanda dünyanın reddedilme ve başarısızlıklar içerdiğini ortaya çıkarmak için simgesel bir teşebbüs olduğu, bireyin utanç duygularından öç almak amacıyla ortaya çıkan bir teşebbüs olduğu çıkarımları yapılmıştır (Taylor ve diğerleri, 2001).

Hırsızlık suçuna sürüklenmiş çocuklar arasında yapılan bir çalışmaya göre ergenlerin %63'nün psikiyatrik bir tanı aldığı, en sık psikiyatrik tanı alanlar arasında %56'sının dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve %26'sının depresif bozukluk olduğu, bu çocukların normal çocuklara göre yürütücü işlev performanslarının daha zayıf olduğu, aynı zamanda davranışsal sorun alanlarında daha fazla problem yaşadıkları, dürtüselik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Şenses, Akbaş, Baykal ve Karakut, 2014). Bunun yanı sıra uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanan ergenlerin çok sık hırsızlık davranışında buldukları da bilinmektedir (Siyez, 2010).

Hırsızlık suçuna karışan çocukların yaralama suçuna karışan çocuklara karşın tutuklanma olasılıkları daha yüksektir. Erken dönemde hırsızlık suçuna karışan çocuklar genel olarak ilerleyen dönemlerde de suç davranışına devam etmektedir (Taylor ve diğerleri, 2001).

Çocukluk döneminden ergenlik dönemine geçiş aşamasında hırsızlık, vandalizm, fiziksel şiddet içerikli davranışlar ve uyarıcı ve uyuşturucu madde

kullanımının nasıl seyrettiğiyle ilgili olarak; 10-15 yaş aralığında, beyaz ırktan, farklı yerlerden ve okullardan 360 kız ve erkek ergenlerde yapılan çalışmada; Vandalizm dışında diğer üç anti-sosyal davranışın gelişiminin 10 yaşından başlayıp 15 yaşına kadar devam ettiği ancak vandalizmin gelişim sürecinin 14 yaşına kadar olduğu, ergenliğe varıldığında fiziksel olarak şiddet davranışının azaldığı bilgileri elde edilmiştir (van Lier, Vitaro, Barker, Koot ve Tremblay, 2009).

Ergenlik dönemindeki bireyler için akran grubu tarafından kabul edilme, onaylanma, beğenilme, akranlarına adapte olabilme ve kendilerini arkadaşlarına ispatlama çok önemlidir. Tüm bu duygu, durum ve tutumları arkadaş ortamında yaşayabilmek amacıyla ergenler tahripçi davranışlar sergileme eğiliminde olmaktadır (Tarcan, 2007).

Sadırganlık biçimi olan vandalizm bireysel ve kamusal alana gerçekleştirilen şahsa ve mala karşı zarar vermedir, vandalizmin en belirgin özelliği kişiye veya kamu malına zarar verici davranışta bulunurken kendi gücünü vurgulama olanağını kasti olarak kullanmaktır (Burcu, Danacıoğlu ve Vazsonyi, 2007).

Burcu ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışmada ergenlerin şiddet içerikli davranış şekli olan vandalist davranışlar gösterme durumu ve benzer davranışlar sergilenmesinde ergenlerin bir akran grubuna dahil olmalarına attettikleri önem arasında anlamlı istatistiksel veriler elde edilmiştir.

Yalan söyleme, yanlış bir durumu saklamak, diğer kişileri yanıltmak için doğru olmayan bir teşebbüs içine girmez. Başkalarını kandırmak ya da veya yalan ifade bulunmak sosyal yaşamda sözel olarak gerçekleştiği gibi beden dili, yazı, sessiz kalma gibi davranışlarla da sık olarak varlığını sürdürmektedir. Ergen bir bireyin arkadaş ortamında geçirdiği zamanın artmasıyla ebeveynlerin gözetimi dışında aktiviteler de artmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde daha fazla merak içinde olan ebeveynler daha fazla soru sormaya başlar. Bu bağlamda ergenler gerçekleştirdiği ya da gerçekleştireceği durumlarla ilgili yalan söyleme davranışında bulunur ise anne babasıyla arasındaki güvene dayalı ilişki zarar görür. Bu davranış, yalnız aile içi ilişkilerin sarsılmasıyla ilgili olmayıp bazı davranış bozukluğu sinyallerini vermektedir; ayrıca öfke, kontrolsüzlük, suç davranışlarıyla da fazlasıyla ilişkilidir (Engels, Finkenauer, van Kooten, 2006).

Ergenlik döneminde özellikle anne-babanın onay vermediği akran ilişkileri ve uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanımı gibi yasak olan davranışlar sebebiyle gençler ailelerine yalan söyleme eğiliminde olurlar. Ergenlikle birlikte yalan söyleme davranışı daha kaotik bir hal alır (Siyez, 2010).

Yavuzer (1998) çalışmasında yalancılığın hırsızlık suç davranışı, okulda kaçma gibi davranış sorunlarıyla bağlantılı olduğunu, suça karışan çocukların suça karışmayanlardan daha fazla yalan söyleme eğiliminde olduklarını, bu tür çocukların cezadan kaçınmak amacıyla çekinmeden yalan söyleyebildiklerini, olan durumu olduğu şekliyle değil de kendinden büyük kişilerin istedikleri yönde aktarmaktan kaçınmadıklarını belirtmiştir.

Evden kaçma, ergenin içinde bulunduğu aile ortamından farklı sebepler dolayısıyla kendi isteği doğrultusunda ebeveynlerinin haberi olmaksızın evi terk etme davranışı olarak tanımlanmıştır(Çay, 2015).

Ergenin aile içinde huzurlu bir ortamının bulunmaması, ebeveynler arasında yaşanan çatışmalar, ebeveynleri tarafından sevgi ve şevkat gösterilmemesi, reddedilme, ihmal edilme, kardeşler arası ayrımcılık gibi sebepler çocuğu aileden uzaklaştırmaktadır. Evden kaçmanın iki psikolojik sebebinden bahsedilir ki bunların ilki cezalandırılmaktır; diğeri ise kendisiyle ilgilenmeyenleri cezalandırmaktır (Yavuzer, 1998).

Evden kaçma, çocukların gelişimini olumsuz etkilemesinin yanı sıra illegal süreçlere karışma gibi risk içeren durumları da ortaya çıkarır. Çocuğun ev dışında pek çok risk faktörü ile karşılaşma ihtimali yüksektir, sokakta yaşayan çocuk sık sık suça karışmakta ya da suça itilmektedir. Sokakta yaşamak durumunda kalan çocuklar sağlıksız beslenme, uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanımı, kaçırılma, pek çok sorun, fiziksel, psikolojik ve cinsel istismara, kendine zarar verme gibi risklere maruz kalabilmektedir (Dönmez, 2007).

Yavuzer (1998) çalışmasında suça sürüklenen çocukların %59'unun babaları tarafından cezalandırılmaktan korkması nedeniyle evden kaçtığını tespit etmiştir. Türkiye'de evden kaçma bakımından altı yüz binin üstünde risk altında olan çocuk ve ergenin yanı sıra sokağa itilen ve sokakta yaşayan kırk bin çocuk ve ergen vardır (Kızmaz ve Bilgin, 2010).

2.3.2.3. Ergenlikte Depresyon ve Diğer İçe Yönelim Sorunları

Ergenlikteki değişim ve dönüşümlerle birlikte bazen ergenler kendilerini karmaşa içinde hissedebilirler ve ilerleyen dönemlere karamsar bakabilirler. Genel olarak ergenlikte benlik saygısında gelgitler olmasının yanı sıra gençlerin karamsarlık, ümitsizlik gibi olumsuz duyguları geniş bir süre zarfında veya fazlaca hissetmeleri anormal karşılanmaktadır. Ergenliklerini yoğun olarak bu duygularla yaşayan bireylerin genellikle ruhsal açıdan depresif olmaları ve psikolojik desteğe ihtiyaç duymaları gerekebilir. Pek çok ergen, bu sürece ait zorlukların üstesinden gelebilirken bir kısmı bu zorlukların üstesinden gelememektedir (Steinberg, 2007). Ergenlikteki en çok görülen içe yönelim problemi depresyon olmaktadır. Ergenlik dönemindeki bireylerin %3'ünün ağır depresyon, %25'inin ise hafif derecede depresyona maruz kaldığı, ayrıca %10'unun da intihara teşebbüs ettiği araştırmalarca ortaya konmuştur (Steinberg, 2007).

Davranışsal ve duygusal risk faktörleri açısından değerlendirildiğinde içe yönelen, genellikle kaygılı, davranışsal engeli olan, utangaç, bağımlı, popüleritesi bulunmayan, güvenli bir ortamda olmayan, kendine güveni ve benlik saygısı düşük ergenlerde depresyon riski üst düzeydedir. Aksi halde dışa yönelen ergenlerde ise uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanımı ve davranış bozukluğu riski yüksek düzeydedir. Agresyon gibi bazı davranışlar ise depresyon ve madde kullanımı için risk teşkil etmektedir (Tamar ve Özbaran, 2004).

Ergenlikte sosyal ilişkilerde yaşanan değişiklikler kızları erkeklere nazaran daha çok sarsmış ve onlara stres yaşatmış olabilir. Depresyon kızlarda var olan stresi dışa vurma şekli olabilir. Erkek ve kızların strese değişik tepkiler (Örneğin; erkeklerin strese tepkisi saldırganca davranışlar, madde kullanımı gibi dışa vurum şeklinde olurken kızların içe dönme, biçare hissetmeleri gibi duygusal tepkiler verdikleri bilinmektedir.) vermelerindeki farklılık dışa yönelim problemlerinin erkeklerde daha fazla olmasını, içe yönelim problemlerinin ise kızlarda daha fazla yaşanmasını ortaya koymaktadır (Steinberg, 2007).

2.4. Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları

Bireyler hayatlarında güven, yeterlik ve özdeğer duygularını bir süre kaybetmelerine sebep olabilecek hadiselerle karşı karşıya gelebilmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan olumsuz bir deneyimi hatırlatan bir durum ya da olay ile

karşılaştığında birey aşırı duyarlı tepkiler geliştirebilir. Bu durum; önem taşımayan probleme bir birey herhangi bir tepki vermezken bir diğer birey için baş etmekte zorlanmasının sebebini ortaya koyar. Şöyle ki kaygıya neden olan durumlarda koşullu tepkiler, kolay bir şekilde olduğu gibi sönme durumuna karşıt direnç gösterir. Yani olumsuz deneyimler çoğu kez duygusal koşullanma ile son bulur, benzer durum yaşandığında yeni bilinçli tepkiler göstermek yerine geçmişteki yaşanmış olaya verilen duygusal tepkiler yeniden gösterilir (Geçtan, 1978).

Olumsuz yaşam deneyimlerinin çocukta oluşturduğu tepki, ebeveynlerden veya yakın çevreden aldığı sosyal destek ve güvene göre değişim gösterebilir. Örnek vermek gerekirse, cinsel istismara uğramış ve tepki gösterememiş bir çocuğun suçluluk ve değersizlik duygularının ortaya çıkmasında ebeveyn tutumlarının önemi yadsınamaz. Çünkü panik davranışı sergileyen veya çocuğa karşı yargılayıcı ve suçlayıcı yaklaşım geliştiren ebeveynler, çocukta hayatı boyunca devam edecek duyarlılığın oluşmasına ve pekiştirilmesine sebep olurlar (Geçtan, 1978) .

Çocukluk dönemi travmalardan olan istismar ve ihmalin ömür boyunca ruhsal bozukluğa dönüşmesindeki etkisi pek çok çalışmalarca ortaya konmaktadır (Şar ve Ross, 2006). Dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocukluk dönemi ihmal ve istismarının psikiyatrik olarak ne gibi sonuçlara yol açtığı araştırılmıştır (Peltek Kendirci ve diğerleri, 2008). Ancak ihmal ve istismara ilişkin pek çok çalışma olmasının yanı sıra çocukluk dönemi travmaları yaşam boyu süren olaylar olduğundan travmaların psikiyatrik sonuçlarına ilişkin çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Genellikle çocukluk dönemi ihmal ve istismarı yaşayanların sadece niceliksel olarak geri dönük değerlendirmeleri yapılmaktadır (Şar ve diğerleri, 2012).

Aile içinde yaşanan ihmal ve istismar sonucunda çocuk ve ergenlerin davranış problemlerinde bulunma ihtimalleri oldukça fazladır. Problem davranışlar arasında kendisine ve diğer kişilere şiddet uygulama, düzenli olarak okula devam etmeme, evden kaçma, küçük yaşta istismar boyutunda cinsel eylemlerde bulunma gibi davranışlar yer almaktadır (Yücel, 2007).

Bu bölümde çalışmada kullanılan Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği'nin alt bölümleri olan cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ile duygusal ve fiziksel ihmal konularına değinilecektir.

2.4.1. İhmal

İhmal, çocuğun bakımını sağlayan bireyin sorumluluğunu yerine getirmeyerek çocuğu fiziksel veya emosyonel (duygusal) şekilde ihmal etmesidir. Beslenme, giyim, tıbbi ihtiyaçlar, duygusal gereksinimler ya da elverişli hayat koşulları için yeterli düzeyde alakadar olmamadır. Gelişiminde gerilik yaşanan, psikososyal olarak adapte olmakta zorluk yaşayan, eğitim hakkından mahrum bırakılan, koruyucu tıbbi hizmetlerden faydalandırılmayan çocuk veya gençte ihmalin var olduğu düşünülmelidir (Polat, 2016).

İhmal, çocuğun gereksinimlerinin fark edilmemesi, yeterince önemsenmemesi, görmezden gelmek ya da gereksinimlerinin giderilmesinde önemli düzeyde yetersizlikte olmayla ilişkili bir konudur (Yücel, 2007).

Çocuğun ihmal edilmesi, istismardan daha fazla karşımıza çıkmasına karşın istismar kadar ciddiye alınmamaktadır ancak pek çok çalışma tarafından ortaya konmuştur ki çocuk ihmal istismar kadar örseleyicidir. Yaşam boyu incelendiğinde fiziksel, psikolojik ve toplumsal sonuçların olduğu görülür (Peltek Kendirci ve diğerleri, 2008).

İhmale maruz kalan çocuklar sık olarak sosyal ilişkilerinde daha pasiflerdir. Anne ve babasıyla olan ilişkisinde kendi davranışlarının etkili olmayışı ve sürekli olarak ihmalin devam etmesi çocuktaki pasif davranışların nedenleridir. Çocuk kendi dışındaki kişilerle olan ilişkilerinde yok sayılacağına ve davranışlarının diğer kişiler üzerinde etkili olmayacağına inanmaktadır. İhmal edilen çocuklar genellikle diğer kişilerle iletişim ve etkileşim, başlatma ve sürdürme teşebbüsünde bulunamazlar (Urquize ve Winn, 1994).

İhmal, ölüm, göze çarpan gelişim geriliği, emosyonel örselenme, akademik başarısızlık ile son bulabilir (Peltek Kendirci ve diğerleri, 2008). İhmal, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal şeklinde iki başlıkta incelenebilir (Yücel, 2007).

2.4.1.1. Fiziksel İhmal

Çocuk ya da ergenin beslenme, giyim, barınma, eğitim-öğrenim ve sağlığı gibi esas ihtiyaçlarının karşılanmaması fiziksel ihmaldir (Yücel, 2007). Genel olarak fiziksel ihmal; çocuğun yaş düzeyine uygun şekilde beslenmemiş olması, sağlığı konusunda

tıbbi kontrol, tedavi ve takibinin ihmal edilmesi, risklerden ve risk teşkil eden ortamlardan korunmamış olmasıdır (Özbesler ve İçağasioğlu oban, 2013)

2.4.1.2. Duygusal İhmal

Duygusal ihmal, beklenen düzeyde psikolojik destekte bulunmama, yeterli ilgi, alaka ve sevgi göstermeme ve çocuk ya da ergenin fiziksel istismara uğramasına göz yumma gibi davranışları kapsar. Yalıtılma (isolation), sık olarak duygusal ihmal kapsamında değerlendirilir (Yücel, 2007).

Genellikle duygusal ihmal ve istismar iç içedir. İstismar davranışının olduğu yerde ihmal davranışının da bulunduğu göz önüne alındığında çocuğa bakmakla yükünlü kişinin bazı duygusal istismar ve ihmal davranışları şu şekildedir: Çocuğuna karşı sevgi duygusunu aktarmama, bağırma ve sürekli olarak azarlama, evde yalnız bırakma, korkutma, tehditte bulunma, kötü kelimeler kullanma, ev ortamında çocuğu yok sayma ve yokmuş gibi davranma, odaya kilitleme, çocuğu bağlama gibi (Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan, 2002).

2.4.2. İstismar

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle çocuklara yönelik istismar daha kapsamlı olarak açıklanır olmuştur. Bu açıklamalara ihtiyaç duyulma gayreti, çocuk haklarını düzenli olarak ihmal eden tutum ve davranışların, ailede ve sosyal çevrede maruz bırakılan istismar olduğunun fark edilmesiyle artmıştır (Yücel, 2007).

Türkiye'de son yıllarda çocuk haklarının iyileştirilmesi için yapılan çalışmalar artmış olup öncelikli olarak ele alınan konulardan biri istismar ve ihmaldir. Genellikle aile ortamında çocuğun bakımını sağlamakla yükümlü kişilerin ihmal ve istismarından bahsedilirken yalnızca bu kişilerle sınırlı olmamakla birlikte çocuklar ve ergenler okul ortamında, iş yerinde, mahalle ortamında ve bunun gibi pek çok alanda istismara maruz kalabilmektedirler (Yücel, 2007).

İstismarda esas faktör kişinin eylemi sonucu ortaya çıkan bir vakaya bağlı olmasıdır. Çocuğu hasara uğratan depresyon, sel ve bunun gibi doğal afet veya sağlık problemleri bu sebeple istismarın kapsamının dışındadır. Çocuğa yönelik gerçekleşen eylemin hasara uğratmasından ziyade yasaklanmış olması önem kazanmaktadır. Koruyucu hizmetler de çok ciddi bir kapsamını oluşturmaktadır. Zararın önüne geçilebilmesi bir bireyin eylemini gerekli kılar. İstismar farklı bilimsel alanlar

kapsamında değerlendirilmesi gereken ve çok boyutlu ele alınması gereken bir mevzudur. İstismarın tıbbi, hukuki, psikolojik ve sosyolojik durumları konunun esas niteliklerini oluşturur (Polat, 2016).

Çocukluk dönemindeki travmatik yaşantılar, genellikle de aile içinde yaşanan istismar çocuğu çocukluk dönemi ve gelecekte pek çok psikolojik sorunların oluşmasına sebep olmaktadır. Riskli davranışlar sergileyen pek çok çocuğun hayatlarının önceki yıllarında istismara maruz kaldıkları bilinmektedir (Yücel, 2007).

İstismar gibi olumsuz yaşam olayları sonucunda çocuk tarafından ortaya konan davranışsal tepkileri Urquiza ve Winn (1994) çalışmasında şu şekilde ikiye ayırmıştır. Bunların ilki içe yöneltme yoluyla aşırı kontrollü davranışlardır ki bu davranışlar anksiyete, ketlenme, çekingenlik ve tedirginliğe yol açar. Diğeri ise dışa yöneltme yoluyla kontrolsüz davranışlardır. Bu davranışlar, öfkenin denetimsiz olarak dışa vurumu, saldırganca davranışlar sergileme, tehditte bulunma, zora sokmadır.

Güler ve arkadaşlarının (2002) yaptığı araştırmada annelerin %87.4'ünün çocuklarına fiziksel istismar ve ihmalde bulunduğu, %93'ünün ise çocuklarını duygusal olarak istismar ve ihmal ettiği bulunmuştur.

2.4.2.1. Fiziksel İstismar

Polat çalışmasında (2016), uygulanan şiddet tipine göre şiddeti fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik ve siber şiddet olarak sınıflandırmıştır. On sekiz yaş altındaki çocuklara yönelik şiddetin şiddet vakaları içinde en fazla hasar ortaya çıkaran, saklı kalan ve kolay kolay meydana çıkmayan vakalar olduğu; gelişim sürecini ketlediği için çocuğa yönelik şiddet vakalarının çocuk istismarı olarak adlandırıldığı vurgulanmıştır (Polat, 2016).

Fiziksel şiddet en fazla rastlanan ve farkedilen şiddet türüdür. Fiziksel güç ile karşısındaki kişiyi sarsmak, vurmak, dövmek gibi eylemlerle başlayan şiddet morluk, sıyrık, kırıkların yanı sıra ölümle bile sonuçlanabilmektedir (Polat, 2016).

Fiziksel istismar kapsamlı olarak tanımlandığında çocuğun kaza dışı incinmesi, yaralanması şeklinde ele alınabilir. Genellikle en fazla yaşanan vaka çocuğa karşı fiziksel şiddette bulunmak, dövmek şeklinde olur. Vücudun bütünlüğüne zarar verecek ekimozların, kırıkların, yanıkların ve bunun gibi çok çeşitli lezyonların oluşmasına

neden olan istismardır. Bu istismar türünde çocuğun kaza dışı ve bilinçli şekilde yaralanması ve yıpratılması durumu ön plandadır (Polat, 2016).

Fiziksel istismar ve ihmal, çocuğun ruhsal durumu açısından araştırıldığında, duygulanım bozukluğu, saldırgan davranışlar, güvenli olmayan bağlanma türleri, yaş grubu ile sağlıklı ilişkiler geliştirememeye, sosyal çekilme, akademik başarıda düşme, depresyon, dikkat eksikliği, hiperaktivite, travma sonrası stres bozukluğu gibi pek çok sonuca neden olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Peltek Kendirci ve diğerleri, 2008).

Fiziksel istismarın vücuttaki esas belirtileri sıyrıklar, ekimozlar, yanıklar, kırıklar olabilmektedir. Ortaya çıkan yaralanmalar en çok yüz bölgesinde, kollarda, göğüs kısmında, sırt bölgesinde, baldırlarda, cinsel bölgelerde olur. Kazayla oluşan yaralanmalar ile istismar sonucu gerçekleşen yaralanmaları birbirinde ayırmak fazlasıyla önem teşkil etmektedir. İstismar sonucu yaralanmalar belirlenemez ise istismar sürmeye devam edebilir (Polat, 2016).

Fiziksel istismarlar tıbbi olarak değerlendirildiğinde bakmakla yükümlü kişi tarafından tedavi ettirilmesinde açıklanamaz zaman kaybı, bahsedilen öykünün tutarsızlığı, fizyolojik belirtiler ile örtüşmeyen öykü, tekrar tekrar yaşanmış şüphe uyandırıcı yaralanmalar, ortaya çıkan zarardan farklı birini yükümlü tutan ebeveyn, çocuğun ortaya çıkan zararlarla ilgili ebeveynlerini sorumlu tutması, ebeveynlerde istismara maruz kalma hikayesi ve ebeveynlerin ortaya çıkan zarar karşısında ilgili olmayan veya yoğun endişe içindeki tavırları fiziksel istismar olduğuna yönelik şüphelerin oluşmasına neden olmalıdır (Taner ve Gökler, 2004).

2.4.2.2. Duygusal İstismar

Polat (2016) çalışmasında duygusal istismarı, mağduru yıpratmak ve baskıyla, aşağılayıcı nitelikte şeyler yapmaya zorlamak ya da ahlaki ilkelerinin tam tersi şeyleri (yalan söylemek veya hırsızlık yapmak) yapmaya mecbur bırakmak olarak tanımlamıştır. Duygusal istismar vakalarında çok fazla sözel şiddet gerçekleşir.

Duygusal istismar, yetişkin olmayan bireyleri olumsuz etki altında bırakan tutum ve davranışlarda bulunma veya ihtiyaçları olan ilgi, alaka, sevgi ve bakım gibi gereksinimlerden mahrum bırakarak sosyal ve bilimsel ölçütlere göre psikolojik zarara

uğratmadır. Bu tür davranışlar; yaş, pozisyon, bilgi gibi bireysel özellikleri ile yetişkin olmayan üzerinde etki bırakan kişi veya kişilerce uygulanır (Polat, 2016).

Çocuğun nitelik, potansiyel ve isteklerinin sürekli olarak yargılanması, sosyalleşme olanağı ve kaynaklara erişiminden mahrum bırakılması, devamlı olarak varlık dışı güçlerle, sosyal bakımdan ciddi hasarlar verme ya da terk edip gitmeyle tehditte bulunması, agresif davranışlar sergilenmesi, çocuk veya ergenden yaş ve fiziksel yeterliliğine uygun olmayan birtakım isteklerde bulunulması ve çocuk ya da ergenin toplum düzenine ters düşen yetiştirme biçimi kullanılması duygusal istismara girer (Yücel, 2007).

Duygusal istismar, fiziksel ve cinsel istismardaki gibi vücutta somut belirtilen olmayışı ve tek başına olabileceği gibi pek çok vakada diğer istismar türleriyle birlikte bulunması yönünden diğer istismar türlerinden ayrılır. Fiziksel veya cinsel istismara maruz kalan birey bunun yanı sıra duygusal istismara da maruz kalmaktadır (Polat, 2016).

Aile içinde ve sosyal çevredeki bireylerin duygusal bakımdan yetersiz olmaları, ruhsal problemler yaşamaları, genelde annenin duygudurum bozukluğu yaşaması, aile içinde uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanımı, ailenin ruhsal ve sosyal destek fırsatlarından yoksun olması gibi sebepler duygusal istismar ve ihmali ortaya çıkarmaktadır (Yücel, 2007).

Duygusal istismar çocuk ya da ergende zihinsel, psikolojik ve davranışsal bakımdan bazı zorluklar ortaya çıkarır. Bunlar genellikle kişisel ve kişilerarası sorunları meydana getirir. Bu istismar türü sık olarak anne, baba ve en yakınındaki bireylerce yapılır. Bahsedilen bireyler çocuğun bağ kuracağı bireylerdir. Bağ kurulan kişi genellikle çocuğun bakım sorumluluklarını yerine getireceğinden oluşan sevgi ve güven ilişkisiyle sağlıklı bağlanma gerçekleşmiş olur. Ancak duygusal ihmal ya da istismar olduğunda güvenli bağlanma kurulamaz. Bu durum çocukta en başta da açıklandığı gibi zihinsel, psikolojik ve davranışsal pek çok sorunu beraberinde getirir (Yücel, 2007).

En yoğun olarak yaşanan ve tespit edilmesi oldukça zor olan istismar, duygusal istismardır. Duygusal istismarın çocuk ve ergenler içinde görülme sıklığı bakımından kız ve erkek oranları hemen hemen aynıdır (Taner ve Gökler, 2004).

2.4.2.3. Cinsel İstismar

Cinsel istismar, fiziksel, psikolojik, emosyonel, toplumsal, ahlaki, kültürel ve hukuki kapsamda olan geniş ve karışık bir problemdir. İstismar çocuğun emosyonel ve cinsel gelişimini, sosyal ilişkilerini, benlik saygısını dağıtan akut ve kronik bir travmadır. Cinsel istismarın özellikleri ve çocuktaki etkileri; çocuğun istismar eden kişi ile ilişkisine, istismarın çeşidine, zamanına, istismar süresince şiddet uygulanıp uygulanmamasına, hasarın varlığına, yaşı ve gelişim aşaması ve travma öncesi ruhsal gelişimine bağlı olarak etki göstermektedir. Cinsel istismar; kaygı, depresyon, uyarıcı ve uyuşturucu madde bağımlılığı, özkıyım, kişilik bozukluğu ve post travmatik stres bozukluğunu kapsayan psikiyatrik rahatsızlıklara da neden olabilmektedir (Alpaslan, 2014).

Cinsel istismar, psikososyal gelişimi süren ve yaş olarak yeterli olgunluğa erişmemiş küçük bir kız ya da erkeğin erişkin tarafından cinsel yönden kullanılmasıdır. Bir küçüğün bir erişkin tarafından cinsel tatmin amacıyla kullanılması cinsel istismardır. cinsel bölgeleri dokunma, teşhircilik, cinsel içerikli sözler söyleme, röntgencilik, cinsel içerikli görüntüler izletme, pornografiden tecavüze kadar pek çok davranışları içerir (Polat, 2016). Çocuklar arasındaki cinsel istismar dikkate alındığında dört yaş farkı gözetilmektedir; dört yaş ve üzeri olup zorlayarak ya da ikna yolu ile cinsel tatmin amaçlayan cinsel içerikli her türlü davranışlar cinsel istismar sayılmaktadır (İşeri, 2008; Erdoğan ve ark, 2011).

Bilginer, Hesapçioğlu ve Kandil'in (2013) yaptığı ortak araştırmada kız çocuklarının erkek çocuklarına karşın daha fazla istismara maruz kaldıkları, cinsel istismara maruz kalma yaşının ilkokul sonu, ergenlik başlangıcı ile daha da arttığı ve eğitim ve öğrenimine devam etmeyen çocukların bu suç unsuruna daha yakın olduğu ortaya konmuştur.

Cinsel istismar suçuna maruz kalmanın hemen ardından en kısa zaman zarfında çocuğun değerlendirebilmesi, düzenli bir tıbbi desteğin sağlanabilmesi, sosyal desteğin artırılması travmanın akut belirtilerinde olumlu etkiler sağlamaktadır. Ancak genel kapsamda cinsel istismara maruz kalan çocukların sosyal sorunlarla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir (Bilginer ve diğerleri, 2013).

2.5. Çocuk Mahkemeleri'nde Suça Sürüklenen Çocuklar Açısından Sosyal Hizmet Disiplininin Rolü ve Önemi

Ülkemizde 1979 yılında 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Kanunu çıkarılmış olup 1982 yılında yürürlüğe girmiş, ilk çocuk mahkemesi 1987 yılında Ankara'da kurulmuştur. Tam da bu süreçte 1989 yılında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi yayınlanmış, Türkiye de sözleşmenin tarafı olmuştur. Böylelikle çocuk hakları ve çocukların fırsat eşitliğinden yararlandırılmasına ilişkin çalışmaların hukuki boyuttaki zemini hazırlanmış oldu.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yanı sıra Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri), Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Beijing Kuralları), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları) ve Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları) diğer uluslararası mevzuatta yer alan çocuğun korunmasını esas alan sözleşmelerdir.

Yörükoğlu (2004), çocuk mahkemelerini suça sürüklenen çocukların korunması, eğitim almaları ve rehabilite edilerek toplumla bütünleşmelerinin sağlanması için oluşturulmuş özel kurumlar şeklinde tanımlamıştır. Diğer mahkemelerden farklı olarak yargılama dışında çocuğun haklarının ve esenliklerinin gözetilmesinin koruyucu-önleyici önlemler alınmasına yer vererek çocuğun yüksek yararını gözetir.

2005 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte çocuk kavramı korunmaya ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk olarak iki şekilde tanımlanmış olup daha önce de söz edildiği gibi suça sürüklenen çocuk kanunda şu şekilde yer almıştır: 'Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk.'

Çocuk suçluluğuna müdahalede, suça sürüklenen çocuklarla çalışmalar yapacak meslek elemanı oldukça önemlidir. ÇKK'nın 3/1-e maddesinde sosyal çalışma görevlisi 'Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade eder.' şeklinde tanımlanmıştır. Sosyal

çalışma görevlileri arasında sosyal hizmet uzmanları da yer almaktadır. Bu bölümde çocuk mahkemelerinde sosyal hizmet disiplininin rolüne değinileceğinden sosyal çalışma görevlileri yerine meslek elemanlarından biri olan sosyal hizmet uzmanı kullanılacaktır.

‘Sosyal hizmet, sosyal işlev kapasitelerini yenilemek veya artırmak ve amaçlarına uygun sosyal koşulları yaratmak için bireylere, gruplara, ailelere, örgütlere ve topluluklara profesyonel yardım etkinliğidir.’(Zastrow, 2015). Sosyal hizmetin kritik öneme sahip çalışma alanlarından biri; farklı meslek alanları ve kuramsal yaklaşımlara göre farklı bakış açılarından değerlendirilen çocuk suçluluğudur. Suçluluk gibi psiko-sosyal, ekonomik, sosyo-kültürel birçok sebebi içinde bulunduran bu sorun alanı sosyal hizmetin çocuğa ve gence yaklaşımı ile yakından ilişkilidir (Göker, 2015).

Sosyal hizmet alanı, sosyal refahın geliştirilmesinde sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin ortaya konmasında, insan haklarının uygulanması ve daha iyi düzeye taşınmasında sorumludur. Suça sürüklenen çocuk, tutuklu ya da hükümlülerin insan haklarına uygun bir şekilde hayatlarını devam ettirmelerinde, ulusal ve uluslararası mevzuatta kendilerine tanınmış haklardan kısıtlama veya engellenme olmaksızın faydalanabilmelerinde, modern ceza infaz sisteminin bir gereği olarak soruşturma, kovuşturma ve infaz aşamalarında sosyal yaşam becerilerinin geliştirilmesinde ve bu hedeflere ilişkin ceza infaz sürecini de içine alan yeterlilikte sosyal politikaların geliştirilmesinde ve uygulamaya geçirilmesinde sosyal hizmet disiplininin ve mesleği icra eden sosyal hizmet uzmanlarının rolü oldukça önemlidir (Danış ve Şahbikan, 2014).

Çocuk mahkemeleri, suç unsurunun analizinde, suça sebep olan etkenleri değerlendirmede kritik önem taşımaktadır. Bu bağlamda çocuklar için uygulanacak alternatif yaptırımlar (koruyucu ve destekleyici tedbir kararları, denetimli serbestlik tedbiri vb.) çocuk mahkemelerindeki sosyal hizmet uzmanlarının mesleki gözlem ve görüşmeleriyle şekillenmektedir (Erükçü ve Akbaş, 2012). Ancak ülkemizdeki çocuk adalet sisteminin tamamıyla suç unsurunu temel alan ve ceza yaptırımını öngören yaklaşımı içerdiği pek çok çalışmayla ortaya konuştur (Uluğtekin, 2004; Tomanbay, 2011; Kayma Güneş ve Saruç, 2014).

Çocuk mahkemelerindeki sosyal hizmet uzmanının görevleri Çocuk Koruma Kanunu’nun 34. maddesinde belirtilmiş olmakla birlikte pratikte suça sürüklenen

çocuklara yönelik sosyal hizmet uzmanının gerçekleştirdiği çalışmalar şu şekilde ifade edilebilir:

- Çocuk ya da Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde suça sürüklenen çocuklar hakkında sosyal inceleme raporu hazırlaması,
- Çocuk ya da Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde kovuşturma aşaması devam eden suça sürüklenen çocukla ön görüşme yaparak duruşma aşamasına psikolojik açıdan çocuğu hazırlaması, duruşma aşamasıyla ilgili yeterli düzeyde bilgilendirmesi ve duruşmada yanında hazır bulunması,
- Asliye Ceza ve Ağır Ceza Mahkemeleri'nde suça sürüklenen çocuklar hakkında 'bilirkişi' olarak görev yapmasıdır (Erükçü ve Akbaş, 2012).

Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 20. maddesinde 12 ve 15 yaş arası çocuklar ile 15-18 yaş aralığındaki sağır dilsizler hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanması zorunlu kılınmış olup 15-18 yaş aralığındaki çocuklar hakkında sosyal inceleme yapılması mahkeme takdirine bırakılmıştır. ÇKK'nın 35. maddesinde geçen sosyal inceleme raporunun hazırlanması, sosyal hizmet mesleğinin temel araçlarından biridir. Suça sürüklenen çocuğun suça karışma sebeplerinin incelendiği, toplumla bütünleşmesi için ihtiyaçların belirlendiği, yani çocuğun sosyal kaynaklarla desteklendiği, bireyselleşmesi için katkı sağlanan bu raporların düzenlenmesi çocuk için oldukça kritik bir öneme sahiptir. Böylelikle çocuk odaklı çocuğun yüksek yararı doğrultusunda eşitlikçi bir yaklaşımla değerlendirildiği bir sistem mümkün kılınmış olur (Baykara Acar, 2011).

Sosyal hizmet uzmanı, mesleki görüşmesini yaptıktan sonra araştırmanın ilk bölümlerinde de yer verilen bağlanma, davranış problemleri, çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve bunların yanı sıra suça sürüklenen çocuğu ilgilendiren pek konuya sosyal inceleme raporunda yer verir. Adli sistem içinde resmi belge niteliğinde olan sosyal inceleme raporunun bilimsel yönünü ele almak gerekirse literatürde bununla ilgili pek çok bilgiye rastlanmaktadır.

Çocuk adalet sistemi içinde sosyal inceleme raporunun esas fonksiyonu, suça sürüklenen çocukların işlevselliklerini kullanarak yaşamlarına devam etmeleri noktasında aile faktörüne ve biyo-psiko-sosyal gelişimlerine en fazla elverişli olan

kararların verilmesinde adalet sistemine yardım etmektir. Suça sürüklenen çocukların hakları ve esenliklerinin güvence altına alınması amacının uygulanmasında en gerekli materyallardan birisi olan sosyal inceleme raporu, suça karışma sebeplerini belirleyerek ihtiyaçları doğrultusunda müdahale planı oluşturan sosyo-legal belgeler şeklinde tanımlanmaktadır (Uluğtekin, 2004; Saruç ve Kayma Güneş, 2014; Karataş, 2015).

Sosyal inceleme raporu, bilimsel yöntem ile sistemli bilgiye varılması için kullanılan sosyal hizmet aracıdır; suça sürüklenen çocuğun yargı süreci ve toplum arasında bir geçiş görevi üstlenen sosyal inceleme raporu, toplum içinde farklı sistemlere görevlerini aktarabilir, toplumsal değişime katkı sağlayabilir, kaynakları harekete geçirebilir; sosyal hizmet disiplinine göre bireysellik ilkesinin uygulandığı etkinliktir (Uluğtekin, 2011). Sosyal inceleme raporları, suça sürüklenen çocuğun psikososyal, emosyonel, zihinsel ve fiziki özelliklerini, aile çevresini, eğitim, sağlık gibi içinde bulunduğu koşulları ve sosyal çevresiyle ilgili bilgileri, karıştığı suç unsuruna ilişkin bilgileri kapsayan ve çocuğun işlevsel hale gelebilmesi ve toplumla bütünleşmesi amacıyla ihtiyacı olan müdahaleyi sebepleri ile açıklayan belgedir (Altındağ ve Zengin, 2016).

Sosyal inceleme raporunun hazırlanması, kapsamlı bir ön hazırlık gerektirdiğinden vaka çalışmasının başlangıcından itibaren gerekli özen gösterilerek incelenmesi elzemdir. Suça sürüklenen çocuğun yüksek yararı doğrultusunda çocuğun toplumla bütünleşebilmesinin sağlanması için iyi planlanmış bir müdahale sosyal inceleme raporunun olmazsa olmazıdır; yalnız iyi düşünülmüş bir müdahale için özenli şekilde elde edilen bilgi sosyal inceleme raporu için en temel ihtiyaçtır (Altındağ ve Zengin, 2016).

Sosyal inceleme raporunu hazırlamakla görevli sosyal hizmet uzmanı suça sürüklenen çocukların yüksek yararını gözeterek çevresindeki buldukları sistemlere karşı savunma rolüne bürünür, çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda yeni program ve hizmetlerin geliştirilmesinde rol oynar (Uluğtekin, 2011).

Araştırmanın daha önceki bölümlerinde bahsedilen bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı ruhsal travma yaşantıları suça sürüklenen çocuklar bağlamında sosyal inceleme raporunun içeriğinde değerlendirme bölümünde yer alır. Sosyal hizmet uzmanı, sosyal inceleme raporunda suça sürüklenen çocuğun suça ilişkin bilgileri, bireysel özellikleri, aile ve sosyal çevreye ilişkin özellikler, suçun orataya

çıkışı ve denetlenmesine ilişkin değerlendirme ve müdahale planı bölümlerinde çocuğun suça karışmasını etkileyen faktörleri tek tek ele alır; bu bağlamda müdahale planı oluştururken çocuğun okul, aile ve sosyal çevresinde bulunan riskler ve ihtiyaçlarına yönelik hizmetler, ÇKK'nın 5. maddesinde yer alan çocuğun ihtiyacı olan tedbir ya da tedbirler belirtilir. Sosyal inceleme raporu çocuğun yargılamasının devam ettiği esas dosyasının içerisine resmi bir belge olarak eklenir. Sosyal inceleme raporunun içeriğinde bulunan çocuğa ilişkin yazılı her bilgi suç unsurunun çok boyutlu değerlendirilmesini sağlar.

Sosyal hizmet disiplininin çocuğun suça sürüklenmesinin engellenmesi ve korunması ile suça sürüklenen çocuğun toplumla bütünleşmesinin sağlanması gibi temel iki rolü bulunur (Baykara Acar, 2011). Karataş (2015) bu iki rolü şöyle ele almıştır: çocuk adalet sisteminin uygulamasında sosyal hizmetin esas fonksiyonu çocuğun tekrardan suça karışmasını engellemek amacıyla onarıcı çalışmalar başlatmak, suça sürüklenen çocuğu ihtiyacı doğrultusunda kaynaklarla buluşturmak ve sosyal işlevselliğini arttırmaktır. Çocuklar için adli sistemin etkin olabilmesi amacıyla onarıcı adalet yaklaşımının pratikte de benimsenmesi önem teşkil etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanının mikro düzeyde, suça sürüklenen çocuğu güçlendirmesi, psiko-sosyal destekte bulunması, yeniden suça karışmasının önüne geçmek için eğitim imkanlarının ve gereksinimlerinin karşılanması ve meslek edinebilmesi için gerekli yönlendirmelerin yapılması, ailenin de suça sürüklenen çocuğun sağaltım sürecine dahil olabilmesini sağlaması, gerektiğinde aileyi çocuğun yüksek yararına olacak şekilde yönlendirici çalışmalar yapar (Göker, 2015). Mikro boyutta ailelerin incelenmesi, ailenin işlevselliğini ortaya koymada yaşadığı sorunların tespit edilmesi, aileye dönük müdahale edici ve güçlendirici hizmetlerin belirlenmesi ve ihtiyaç halinde çocukların ailesi ve sosyal çevresi dışında güvenli bir ortamda büyümesinin sağlanması suçun engellenmesi açısından yapılacak çalışmalardır (Semerci, 2011). Mezzo düzeyde, suça sürüklenmiş veya suça sürüklenme riski bulunan çocuklar için hizmet veren kurum ve kuruluşların hizmet kalitelerinin daha iyi bir düzeye taşınması, ekip halinde işbirliğinin sağlanmasında pek çok rol üstlenmektedir (Göker, 2015). Makro düzeyde yapılan çalışmalar ise mevzuat, politika, sosyal çevre ve toplumu içermektedir (Danış, Şahbikan, 2014).

Sosyal hizmet mesleğini icra eden kişinin odağı; suça sürüklenen çocukların kendilerinden veya içinde buldukları sosyal çevrelerinden ileri gelen psiko-sosyal problemlerini belirlemek, onların toplumsal işlevselliklerini düzenlemek, destek olmak ve değişim ajanı rolünü üstlenerek problem haline getirilen olgunun üstesinden gelmesine yardımcı olmaya yöneliktir (Danış, Şahbikan, 2014).

Baykara Acar (2013) çalışmasında çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuk ile gerçekleştirilecek çalışmalarda etkin ve kaliteli değerlendirme ve müdahalenin önemli olduğunu, yapılacak çalışmaların içeriğine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun için çocuğun tekrar suça karışmasının önlenmesi noktasında risk faktörlerinin neler olduğunun belirlenmesi ve çocuk hakkında gerçekleştirilecek müdahale planından çocuğun yüksek düzeyde fayda sağlaması hususunun gerekliliğini tartışmıştır.

Çocuk mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının çocuklar adına yaptığı çalışmalar gereği donanımlı olması çok önemlidir. Sosyal hizmet uzmanı, görev ve rollerinin farkında olmalı, mesleki bilgi ve becerisini her daim geliştirmelidir. Çocuk adalet sistemindeki sosyal hizmet çalışmaları, hızlı bir şekilde yapılan görüşmelerle, pek çok çocuk için benzer hazırlanan sosyal inceleme raporlarında talep edilen tedbirlerle karşılaştırılmayacak insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan bir meslek alanıdır. Sosyal hizmet uygulayıcılarının her bir vakayı kendine özel kabul etmeli ve üzerinde gerçekten zaman harcamalıdır. Olguları ayrı ayrı değerlendirerek özel olarak çalışmalı, bu süreçteki aksaklıkların üstesinde gelmek için bizzat çabalamalıdır. Verilen hizmetlerin kalitesini üst düzeye çıkarmalı, bilgi çağına uyum sağlayabilmeli, gerek çocukla gerekse sistem içindeki diğer bireylerle iyi düzeyde iletişim kurabilmeli geliştirmeli, çok boyutlu ve çözüm odaklı düşünebilmeli, vakayı hızla çözümlenebilmeli ve değerlendirebilmeli, farklı meslek gruplarıyla ekip çalışması halinde çalışabilmeli, işbirliğine açık olmalıdır (Altındağ ve Zengin, 2016).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Tekirdağ Adliyesi Çocuk Mahkemesi'nde yargılaması devam eden 12-18 yaş grubu suça sürüklenen çocukların ebeveyn ve arkadaşına bağlanmalarının yanı sıra davranış problemleri ile çocukluk çağı ruhsal travmalarını ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırmada tanımlayıcı nicel araştırma modeli kullanılmıştır. Nicel verilerin elde edildiği araştırmada üç adet ölçek ve kişisel bilgi formu mevcuttur. Bu bağlamda 12-18 yaş grubu suça sürüklenen çocuklara kişisel bilgi formu ile Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu, Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği ve 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma verileri Ocak 2018 – Temmuz 2018 tarihleri arasında toplanmıştır.

3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, çocuk mahkemelerinde kovuşturma aşaması devam eden suça sürüklenen çocuklar olmakla birlikte araştırma örneklemini ise Tekirdağ Adliyesi Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturma aşamasındaki suça sürüklenen çocuklardan meydana gelmektedir.

Veri toplama sürecinde Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde kovuşturması devam eden Ocak 2018 – Temmuz 2018 zaman aralığında, 120 çocuğun 75'ine (%62,5) ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan tüm suça sürüklenen çocuklar erkek olup 12-18 yaş arası 75 suça sürüklenen çocuğun yaş ortalaması 15.61 olup %6.7'sinin ($n=5$) 12 yaşında olduğu, %10.7'sinin ($n=8$) 13 yaşında olduğu, %12'sinin ($n=9$) 14 yaşında olduğu, %5.3'ünün ($n=4$) 15 yaşında olduğu, %16'sının ($n=12$) 16 yaşında olduğu, %49.3'ünün ($n=37$) ise 17 yaşında olduğu görülmüştür. Suça sürüklenen çocukların %37.3'ünün ($n=28$) okula devam ettiği, %62.7'sinin ($n=47$) okula devam etmediği anlaşılmıştır. Araştırmaya katılan çocukların %73.3'ünün ($n=55$) sigara, alkol ya da uyuşturucu madde kullandığı, %26.7'sinin ($n=20$) herhangi bir madde kullanmadığı bulunmuştur. Suça sürüklenen çocukların %42.7'sinin ($n=32$) psikiyatrik tedavi (DEHB, madde bağımlılığı, depresyon, davranış bozukluğu vb.) gördüğü, %57.3'ünün ($n=43$) herhangi bir psikiyatrik tedavi görmediği bilgisi edinilmiştir. Suça sürüklenen

çocukların %60'inin (n=45) ebeveynleriyle, %18.7'sinin (n=14) akrabalarıyla, %21.3'ünün (n=16) ise koruma ve bakım altında kaldığı bulunmuştur.

Suçta sürüklenen çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri sorulmuş olup annelerinin eğitim düzeyine bakıldığında %26.7'sinin (n=20) okuryazar olmadığı, %12'sinin (n=9) okuryazar olduğu, %28'inin (n=21) ilkokul mezunu olduğu, %9.3'ünün (n=7) ortaokul mezunu olduğu, %8'inin (n=6) lise mezunu olduğu, %2.7'sinin (n=2) üniversite mezunu olduğu, %13.3'ünün (n=10) ise annesinin eğitim düzeyini bilmediği; babalarının eğitim düzeyine bakıldığında %13.3'ünün (n=10) okuryazar olmadığı, %22.7'sinin (n=17) okuryazar olduğu, %29.3'ünün (n=22) ilkokul mezunu olduğu, %13.3'ünün (n=10) ortaokul mezunu olduğu, %4'ünün (n=3) lise mezunu olduğu, %2.7'sinin (n=2) üniversite mezunu olduğu, %14.7'sinin (n=11) ise babasının eğitim düzeyini bilmediği bilgiler edinilmiştir.

Suçta sürüklenen çocukların ebeveynlerinin çalışma durumları incelendiğinde annelerinin %46.7'sinin (n=35) herhangi bir işte çalışmadığı, %22.7'sinin (n=17) düzenli bir işte çalıştığı, %17.3'ünün (n=13) gününbirlik işlerde çalıştığı, %13.3'ünün (n=10) annesinin çalışma durumunu bilmediği; babalarının %12'sinin (n=9) herhangi bir işte çalışmadığı, %32'sinin (n=24) düzenli bir işte çalıştığı, %28'inin (n=21) gününbirlik işlerde çalıştığı, %18.7'sinin (n=14) babasının çalışma durumunu bilmediği, %9.3'ünün (n=7) diğer (esnaf, emekli, çiftçi vb.) seçeneğini işaretlediği görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kişisel bilgi formu, Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu, 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği ve Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan suçta sürüklenen çocukların, yaş, okul ve sınıfları, iş, madde kullanımı, psikiyatrik tedavi görüp görmemeleri, aile, şiddete maruz kalma durumları, arkadaş, gelir kaynakları, hangi suç ya da suçlar sebebiyle yargılamalarının devam ettiği, ceza infaz kurumuna girme durumlarını içeren sorulardan oluşan formdur(Bkz. Ek-2).

3.3.2. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formu

Ergenlik dönemi için bağlanmayı ölçmede yaygın olarak kullanılan ‘Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE; Inventory of Parent and Peer Attachment), Armsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada, aslı 28 maddeden meydana gelen EABE’nin Raja ve diğerleri(1992) tarafından oluşturulan 12 maddelik kısa formu kullanılmıştır. EABE kısa formu, her biri dörder madde içeren güven, iletişim ve yabancılaşma alt ölçeklerinden meydana gelmektedir (Bkz. Ek-3).

Günaydın, Selçuk, Sümer ve Uysal (2005) tarafından ölçeğin Türk toplumuna uyarlaması yapılmıştır. Suça sürüklenen çocukların 7 basamaklı ölçekler üzerinde her bir sorunun kendilerini ne düzeyde tanımladığını belirtmeleri istenen (1=Asla, 7=Daima); 1 ile 7 arasında kendi durumlarını doğru şekilde yansıtacak rakamı işaretlemeleri istenmiştir.

Bu araştırma için EABE’nin her bir alt ölçeği için güvenirlik analizi yapılmıştır. Anneye güven için Cronbach Alpha=.84, anneye iletişim için Cronbach Alpha=.75, anneye yabancılaşma için Cronbach Alpha=.74 ve anneye bağlanma için Cronbach Alpha=.90; babaya güven için Cronbach Alpha=.89, babayla iletişim için Cronbach Alpha=.72, babaya yabancılaşma için Cronbach Alpha=.79 ve babayla bağlanma için Cronbach Alpha=.92; arkadaşına güven için Cronbach Alpha=.78, arkadaşla iletişim için Cronbach Alpha=.68, arkadaşına yabancılaşma için Cronbach Alpha=.63 ve arkadaşına bağlanma için Cronbach Alpha=.87 olarak bulunmuştur.

3.3.3. 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği

11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendilik Değerlendirme Ölçeği, bu yaştaki gençlerin verdikleri bilgilerle, sorun davranışlarını standart bir şekilde değerlendirmek amacıyla Achenbach ve Edelbrock tarafından geliştirilmiştir (akt. Bahçivan Saydam, Gençöz, 2005; Şimşek, Erol, Öztop, Özer Özcan, 2008).

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Erol ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiştir (Erol, Kılıç, Ulusoy, Keçeci ve Şimşek 1998). Ölçek, sorun davranışları ölçen 112 maddeden meydana gelmektedir (Bkz. Ek-4). Bu maddeler, son 6 ay içerisinde görülme sıklık derecesine göre ‘Doğru Değil’ (0), ‘Bazen ya da Biraz Doğru’ (1), ‘Çok ya da Sıklıkla Doğru’ (2) olarak işaretlemekte ve maddeler farklı alt ölçeklerde gruplandırılmaktadır. Maddelerin toplamıyla elde edilen içe yönelim (sosyal içe

dönüklük, somatik sorunlar, anksiyete / depresyon) ve dışa yönelim (suça yönelik davranışlar, saldırgan davranışlar) şeklinde iki farklı davranış belirti puanı elde edilmektedir. Ölçekte bulunan sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunları alt ölçekleri, bu iki esas problem grubunda yer almasalar bile, toplam problem puanı tüm bu alt testlerin toplamından sağlanır.

Araştırmada 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendilik Değerlendirme Ölçeği'nin her bir alt ölçeği için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Sosyal sorunlar için Cronbach Alpha=.80, düşünce sorunları için Cronbach Alpha=.81, saldırgan davranışlar için Cronbach Alpha=.80, TSSB için Cronbach Alpha=.80, olumlu özellikler için Cronbach Alpha=.82, somatik yakınmalar için Cronbach Alpha=.81, anksiyete için Cronbach Alpha=.80, OKB için Cronbach Alpha=.81, sosyal içe dönüklük için Cronbach Alpha=.81, kurallara karşı gelme davranışı için Cronbach Alpha=.80, içe yönelim sorunları için Cronbach Alpha=.80, dışa yönelim sorunları için Cronbach Alpha=.80 ve toplam problem için Cronbach Alpha=.80 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği

Bernstein ve arkadaşları (akt.Şar ve diğerleri, 2012) tarafından geliştirilen bu ölçek üç tanesi travmanın minimizasyonunu ölçen maddeler dahil olmak üzere toplam 28 maddeden oluşmaktadır Çocukluk çağı cinsel, fiziksel, duygusal istismar ve duygusal ve fiziksel ihmali ölçmek amacıyla beş alt ölçeğin birleşiminden meydana gelmektedir. 28 maddeden oluşan ölçekte her bir sorunun hiçbir zaman (1), nadiren (2), kimi zaman (3), sık olarak (4) ve çok sık (5) seçenekleri bulunmaktadır, suça sürüklenen çocukların kendilerine uygun seçeneği seçip işaretlemeleri istenmiştir (Bkz. Ek-5).

Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının güvenilirlik ve geçerliliğini Şar ve arkadaşları (2012) tarafından yapılmıştır. Araştırmada Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği'nin her bir alt ölçeği için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Duygusal istismar için Cronbach Alpha=.86, fiziksel istismar için Cronbach Alpha=.94, fiziksel ihmal için Cronbach Alpha=.69, duygusal ihmal için Cronbach Alpha=.89, cinsel istismar için Cronbach Alpha=.80 ve toplam travma yaşantısı için Cronbach Alpha=.83 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri Ocak 2018 – Temmuz 2018 tarihleri arasında toplanmıştır. Kişisel bilgi formu ve ölçekler yazılı döküm şeklinde hazırlanmış, gönüllülük esasına dayanarak suça sürüklenen çocukların doldurmaları için ortalama 30 ile 50 dk arasında değişen zaman dilimi ayrılmıştır. Bilgilendirilmiş gönüllü olur formu ile çocuk ve ebeveynin onayı alınmıştır(Bkz. Ek-1). Ebeveynin olmadığı durumlarda şahit onayı ile ölçekler uygulanmıştır. Araştırmaya başlamadan önce İstanbul Tıp Fakültesi Etik Kurul'undan etik kurul onayı alınmış, çalışmaya başlanmıştır.

Tekirdağ Çocuk Mahkemesi duruşmalarının haftanın iki günü olması nedeniyle duruşma günlerinde duruşmasına gelen ve yargılaması devam eden 12-18 yaş grubu suça sürüklenen çocukların gönüllük esası ile kişisel bilgi formu ve ölçekler doldurulmuştur. Bir haftada 5-10 arasında çocukla görüşülmüştür.

3.5. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verilerinin analizi için SPSS paket programı 22.0 veriyonu kullanılmıştır. Ebeveyne ve arkadaşlara bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı travma yaşantıları değişkenlerinin suça sürüklenen çocukların demografik bilgilerine göre değişip değişmediğini incelemek için t-testi; ANOVA testi kullanılmıştır.

3.6. Etik Konular

Araştırmaya başlamadan önce İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır. Araştırmaya katılan suça sürüklenen çocuklara çalışmanın konusu ve amacı açıklanmış, bilgilerin gizli kalacağı belirtilmiş ve istedikleri takdirde araştırmadan çekilebilecekleri vurgulanmıştır. Bilgilendirilen suça sürüklenen çocuklar ebeveyn ya da şahit onayı alınarak araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma değişkenlerin suça sürüklenen çocukların demografik özellikleri ile bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı travma yaşantılarının karşılaştırıldığı analizler sunulacaktır.

4.1. Bağlanmaya İlişkin Analizler

Suçta sürüklenen çocukların madde kullanma durumları, büyüme ortamı, aile bireylerinin suça karışma durumu, aile içi şiddete maruz kalma durumu, aile içinde madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türü, ailenin gelir düzeyi, arkadaş ortamında madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türü, arkadaşlarının suça karışma durumları, yargılaması devam eden suça sürüklenen çocukların karıştıkları suç türü ve geçmişte ceza infaz kurumuna girme durumları değişkenlerinin ebeveyn ve arkadaşlara bağlanmalarına olan etkisi t-testi ve ANOVA ile değerlendirilmiştir.

Suçta sürüklenen çocukların madde kullanma durumlarına göre annelerine ($t_{(75)}=.079$, $p=.937$), babalarına ($t_{(75)}=-1.24$, $p=.217$) ve arkadaşlarına ($t_{(75)}=1.42$, $p=.167$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Suçta sürüklenen çocukların ailelerinde suça karışan bireylerin bulunma durumlarına göre annelerine ($t_{(75)}=.091$, $p=.928$), babalarına ($t_{(75)}=-1.5$, $p=.137$) ve arkadaşlarına ($t_{(75)}=.202$, $p=.841$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamış; sadece baba yabancılaşma alt ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Ailelerinde suça karışan bireyler bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=18.71$, $SS=7.20$) ailelerinde suça karışan bireyler bulunmayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=22.39$, $SS=6.43$) göre daha fazla babalarına yabancılaştıkları görülmüştür ($t_{(75)}=-2.10$, $p=.039$).

Suçta sürüklenen çocukların ailelerinde madde kullanan bireylerin bulunma durumlarına göre annelerine ($t_{(75)}=.487$, $p=.628$), babalarına ($t_{(75)}=-.237$, $p=.813$) ve arkadaşlarına ($t_{(75)}=.900$, $p=.371$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Suçta sürüklenen çocukların arkadaşları arasında madde kullanan bireylerin bulunma durumlarına göre annelerine ($t_{(75)}=-.728$, $p=.469$), babalarına ($t_{(75)}=-1.17$, $p=.244$) ve arkadaşlarına ($t_{(75)}=-1.23$, $p=.221$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamış; sadece arkadaşlara güven alt ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur.

Arkadaşları arasında madde kullanan bireyler bulunmayan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=25.73$, $SS=3.69$), arkadaşları arasında madde kullanan bireyler bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=23.37$, $SS=5.78$) göre daha fazla arkadaşlarına güvendikleri bulgusu elde edilmiştir ($t_{(75)}=-2.05$, $p=.045$).

Suçta sürüklenen çocukların arkadaşları arasında suça karışan bireylerin bulunma durumlarına göre genel olarak annelerine ($t_{(75)}=.193$, $p=.848$), babalarına ($t_{(75)}=-.541$, $p=.590$) ve arkadaşlarına ($t_{(75)}=-1.35$, $p=.185$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Suçta sürüklenen çocukların geçmişte ceza infaz kurumuna girme durumlarına göre genel olarak annelerine ($t_{(75)}=.518$, $p=.606$), babalarına ($t_{(75)}=-.041$, $p=.968$) ve arkadaşlarına ($t_{(75)}=.660$, $p=.511$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Suçta sürüklenen çocukların ailelerinde kullanılan madde türlerine(alkol, uyuşturucu madde ve her iki maddeyi kullanma durumu) göre genel olarak annelerine ($F_{(3, 71)}=.544$, $p=.654$), babalarına ($F_{(3, 71)}=.637$, $p=.594$) ve arkadaşlarına ($F_{(3, 71)}=.254$, $p=.858$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Aylık gelir, kişisel bilgi formunda 0-500 TL, 500-1000 TL, 1000-1500 TL, 1500-2000 TL ve 2000 TL ve üzerinde olmak üzere beş ayrı kategoriye ayrılmıştır. Suçta sürüklenen çocukların evlerine giren aylık gelir düzeylerine göre genel olarak annelerine ($F_{(4, 70)}=.917$, $p=.459$), babalarına ($F_{(4, 70)}=1.85$, $p=.127$) ve arkadaşlarına ($F_{(4, 70)}=.087$, $p=.986$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Suçta sürüklenen çocukların arkadaşlarının kullandıkları madde türüne göre genel olarak annelerine ($F_{(2, 72)}=.763$, $p=.470$), babalarına ($F_{(2, 72)}=1.78$, $p=.175$) ve arkadaşlarına ($F_{(2, 72)}=.836$, $p=.438$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Suçta sürüklenen çocukların karıştıkları suç türleri hırsızlık, yaralama, diğer suçlar(uyuşturucu madde kullanmak, sağlamak ve temin etmek, hakaret, tehdit gibi) ve birden fazla suça karışma durumu şeklinde dört kategoriye toplanmıştır. Suçta sürüklenen çocukların karıştıkları suç türlerine göre genel olarak annelerine ($F_{(3, 71)}=1.83$, $p=.148$), babalarına ($F_{(3, 71)}=1.28$, $p=.287$) ve arkadaşlarına ($F_{(3, 71)}=.375$, $p=.771$) bağlanmalarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili değişkenlerden büyüme yerleri ve aile içinde şiddete maruz kalma durumlarına göre çok fazla anlamlı farklılıklar bulunmuş olup aşağıdaki başlıklarda ve tablolarda bu bulgular tek tek ele alınmıştır.

4.1.1. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu ve Bağlanma

Suçta sürüklenen çocukların aile içinde şiddete uğrama durumlarına göre ebeveyne ve arkadaşına bağlanma ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşp farklılaşmadıkları bağımsız gruplar halinde t testi Tablo 1’de sunulmaktadır. Buna göre; aile içinde şiddete uğradığını belirten suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=17.95$, $SS=7.50$) babaya güven bakımından aile içinde şiddete uğramadığını belirten suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=24.34$, $SS=5.80$) göre anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür ($t_{(75)}=-3.90$, $p=.000$). Buna göre şiddete uğrayan suçta sürüklenen çocukların şiddete uğramayan suçta sürüklenen çocuklara göre anlamlı olarak babalarına güven konusunda sorun yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aile içi şiddete uğrayan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=16.13$, $SS=6.93$) şiddete uğramayanlara ($\bar{x}=21.20$, $SS=5.69$) göre babalarıyla iletişimlerinin zayıf olduğu ortaya çıkmıştır ($t_{(75)}=-3.3$, $p=.001$). Ayrıca aile içi şiddete uğrayan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=17.67$, $SS=7.65$), şiddete uğramayanlara göre ($\bar{x}=23.27$, $SS=4.55$) babalarına yabancılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır ($t_{(75)}=-3.97$, $p=.000$). Genel olarak aile içi şiddete uğrayan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=51.76$, $SS=20.34$), şiddete uğramayanlara göre ($\bar{x}=68.82$, $SS=14.25$) babalarıyla sağlıklı bağlanma ilişkisi kuramadıkları ortaya çıkmıştır ($t_{(75)}=-3.94$, $p=.000$).

Tablo 1:

Suçta Sürüklenen Çocuklarda Ebeveyne ve Arkadaşa Bağlanmalarının Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Suçta Sürüklenen Çocukların Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumları		t	p
	Evet	Hayır		
	(n=46) $\bar{x}$ (SS)	(n=29) $\bar{x}$ (SS)		
N=75				
Anneye Güven	23.32 (6.10)	23.75 (5.73)	-.306	.761
Anneyle İletişim	19.93 (6.22)	20.17 (6.78)	-.155	.877
Anne Yabancılaşma	21.63 (6.01)	23.82 (5.81)	-1.56	.123
Anne Total Bağlanma	64.89 (16.25)	67.75 (16.68)	-.737	.464
Baba Güven	17.95 (7.50)	24.34 (5.80)	-3.90	.000**
Babayla İletişim	16.13 (6.93)	21.20 (5.69)	-3.3	.001**
Baba Yabancılaşma	17.67 (7.65)	23.27 (4.55)	-3.97	.000**
Baba Total Bağlanma	51.76 (20.34)	68.82 (14.25)	-3.94	.000**
Arkadaş Güven	24.19 (5.42)	23.62 (5.46)	.446	.657
Arkadaş İletişim	20.47 (6.33)	20.03 (6.24)	.297	.767
Arkadaş Yabancılaşma	23 (5.02)	23.17 (5.05)	-.144	.886
Arkadaş Total Bağlanma	67.67 (14.82)	66.82 (14.89)	.240	.811

** p<.001

4.1.2. Büyüme Ortamı ve Bağlanma

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; ebeveyne ve arkadaşına bağlanma ölçeğinin suçta sürüklenen çocukların büyüme ortamı ile karşılaştırılması Tablo 2'de gösterilmektedir.

Yapılan ANOVA analizi sonucuna göre çocukların büyüme ortamı ile annelerine güvenmeleri açısından anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2, 72)} = 9.12, p = .000$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) anne ve babası yanında yaşayan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x} = 25.44, SS = 3.19$) kurum bakımı altındaki suçta sürüklenen çocuklardan ($\bar{x} = 18.87, SS = 8.25$) daha fazla annesine güvendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Analizlerde, çocukların büyüme ortamı ile anneleri ile iletişim açısından anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2, 72)} = 6.91, p = .002$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post hoc analizinde (tukey), anne ve babasıyla birlikte yaşayan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x} = 22.08, SS = 3.99$) akrabalarıyla birlikte yaşayanlardan ($\bar{x} = 17.57, SS = 7.57$) anlamlı düzeyde annesiyle daha fazla iletişim halinde olduğu görülmüştür. Anne ve babasıyla birlikte yaşayan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x} = 22.08, SS = 3.99$) kurum bakımı altında kalan suçta sürüklenen çocuklardan ($\bar{x} = 16.37, SS = 8.56$) daha fazla anneleriyle iletişim halinde oldukları bilgisine ulaşılmıştır.

Analiz sonucuna bakıldığında; çocukların büyüme ortamı ile anneleri ile bağlanmaları açısından anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2, 72)} = 7.16, p = .001$). Anneye bağlanma bakımından anne ve babasıyla yaşayan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x} = 71.11, SS = 8.99$) kurum bakımı altında kalanlara ($\bar{x} = 55.12, SS = 23.31$) göre daha fazla annesine bağ geliştirdikleri görülmüştür.

Tablo 2:

Suçta Sürüklenen Çocukların Ebeveyne ve Arkadaşa Bağlanmalarının Büyüme Ortamı Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Suçta Sürüklenen Çocukların Büyüme Ortamı			F	p
	Anne-Baba (n=45)	Akraba (n=14)	Kurum Bakımı (n=16)		
	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)		
N=75					
Anne Güven	25.44(3.19) _a	22.5(6.82) _{ab}	18.87(8.25) _b	9.12	.000**
Anne İletişim	22.08(3.99) _a	17.57(7.57) _b	16.37(8.56) _b	6.91	.002**
Anne Yabancılaşma	23.57(4.89)	21.92(6.47)	19.87(7.72)	2.41	.097
Anne Total Bağlanma	71.11(8.99) _a	62(19.26) _{ab}	55.12(23.31) _b	7.16	.001**
Baba Güven	20.75(7.44)	20.85(6.63)	19.12(8.79)	.298	.743
Babayla İletişim	18.88(6.53)	17.64(4.79)	16.25(9.19)	.896	.413
Baba Yabancılaşma	20.53(6.81)	20.78(5.20)	17.06(9.02)	1.56	.216
Baba Total Bağlanma	60.17(18.91)	59.28(15.13)	52.43(25.88)	.903	.410
Arkadaş Güven	24.51(4.86)	23.35(6.22)	23(6.25)	.565	.571
Arkadaş İletişim	20.86(5.96)	19.85(6.12)	19.12(7.33)	.495	.612
Arkadaş Yabancılaşma	23.20(4.65)	23.71(5.87)	22.12(5.35)	.410	.665
Arkadaş Total Bağlanma	68.57(13.35)	66.92(16.99)	64.25(16.90)	.508	.604

* p<.01, **p<.001

4.2. Davranış Problemlerine İlişkin Analizler

Suçta sürüklenen çocukların madde kullanma durumları, büyüme ortamı, aile bireylerinin suçta karışma durumu, aile içi şiddete maruz kalma durumu, aile içinde madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türü, ailenin gelir düzeyi, arkadaş ortamında madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türü, arkadaşlarının suçta karışma durumları, yargılaması devam eden suçta sürüklenen çocukların karıştıkları suç türü ve geçmişte ceza infaz kurumuna girme durumları değişkenlerinin davranış problemlerine olan etkisi t-testi ve ANOVA ile değerlendirilmiştir.

Suçta sürüklenen çocukların ailelerinde suçta karışan bireylerin bulunma durumlarının davranış problemleri üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak toplam problem davranışı ($t_{(75)}=1.56$, $p=.121$) ve içe yönelim alt sorunları (depresyon, sosyal içe dönüklük ve somatik sorunlar) açısından anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür. Öte yandan dışa yönelim sorunları alt ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur ($t_{(75)}=2.20$, $p=.031$). Ailelerinde suçta karışan bireyler bulunan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=20.76$, $SS=11.13$), ailelerinde suçta karışan bireyler bulunmayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=16.04$, $SS=7.15$) göre daha fazla dışa yönelim sorunları gösterdiği bulgusu elde edilmiştir.

Suçta sürüklenen çocukların aile içinde şiddete maruz kalma durumlarının davranış problemleri üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak toplam problem davranışı ($t_{(75)}=1.01$, $p=.313$), dışa yönelim sorunları ($t_{(75)}=.812$, $p=.419$) ve içe yönelim sorunları ($t_{(75)}=.383$, $p=.703$) bakımından anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür.

Suçta sürüklenen çocukların ailelerindeki bireylerin madde kullanma durumlarının davranış problemleri üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak toplam davranış problemleri ve saldırgan davranışlar alt ölçeğinde anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Ailelerinde madde kullanan bireyler bulunan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.11$, $SS=6.85$), ailelerinde madde kullanmayan bireyler bulunan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10.03$, $SS=5.44$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergiledikleri anlaşılmıştır ($t_{(75)}=2.06$, $p=.043$). Genel olarak ailelerinde madde kullanan bireyler bulunan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=61.15$, $SS=19.34$) ailelerinde madde kullanmayan bireyler bulunan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=51.93$, $SS=15.39$) göre

daha fazla toplam problem davranışı sergiledikleri bulgusu elde edilmiştir ($t_{(75)}=2.18$, $p=.032$).

Suçta sürüklenen çocukların evlerine giren aylık gelir düzeylerinin davranış problemleri üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak toplam problem davranışı ($F_{(4, 70)}=2.09$, $p=.091$) bakımından anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür ancak saldırgan davranışlar, kurallara karşı gelme ve dışa yönelim sorunları alt ölçekleri bakımından anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Evlerine giren aylık geliri 0-500 TL arasında olan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=16$, $SS=6.67$) evlerine giren aylık geliri 2000 TL ve üzerinde olan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.73$, $SS=4.94$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği görülmüştür ($F_{(4, 70)}=4.35$, $p=.003$); yine evlerine giren aylık geliri 500-1000 TL arasında olan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.93$, $SS=7.14$) evlerine giren aylık geliri 2000 TL ve üzerinde olan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.73$, $SS=4.94$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği görülmüştür ($F_{(4, 70)}=4.35$, $p=.003$). Evlerine giren aylık geliri 500-1000 TL arasında olan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=9$, $SS=4.79$) evlerine giren aylık geliri 2000 TL ve üzerinde olan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=5.15$, $SS=3.68$) göre daha fazla kurallara karşı gelme davranışı sergilediği görülmüştür ($F_{(4, 70)}=2.81$, $p=.032$) Evlerine giren aylık geliri 0-500 TL arasında olan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=25$, $SS=10.55$), evlerine giren aylık geliri 2000 TL ve üzerinde olan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=12.89$, $SS=8.33$) göre daha fazla dışa yönelim sorunları gösterdiği görülmüştür ($F_{(4, 70)}=4.18$, $p=.004$); yine evlerine giren aylık geliri 500-1000 TL arasında olan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=23.56$, $SS=10.85$), evlerine giren aylık geliri 2000 TL ve üzerinde olan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=12.89$, $SS=8.33$) göre daha fazla dışa yönelim sorunları gösterdiği görülmüştür ($F_{(4, 70)}=4.18$, $p=.004$).

Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili değişkenlerden madde kullanma durumları, büyüme yerleri, ailedeki bireylerin kullandıkları madde türü, arkadaşlarının madde kullanma durumları ve kullandıkları madde türleri, arkadaşlarının suçta karışma durumları, yargılaması devam eden suçta sürüklenen çocukların suç türleri ve ceza infaz kurumuna girme durumlarına göre çok fazla anlamlı farklılıklar bulunmuş olup aşağıdaki başlıklarda ve tablolarda bu bulgular tek tek ele alınmıştır.

4.2.1. Madde Kullanımı ve Davranış Problemleri

Suçta sürüklenen çocukların madde kullanma durumlarına göre davranış problemleri ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadıkları bağımsız gruplar halinde t-testi Tablo 3'te gösterilmektedir. Buna göre; uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullandığını belirten suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=21.5$, $SS=10.19$) dışa yönelim sorunları bakımından uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanmadığını belirten suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=13.30$, $SS=7.96$) göre anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür ($t_{(75)}=3.25$, $p=.002$). Madde kullandığını belirten suçta sürüklenen çocukların madde kullanmadığını belirten çocuklardan daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadıkları bilgisine ulaşılmıştır. Madde kullanan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13$, $SS=6.55$) madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=8.8$, $SS=5.23$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği farkedilmiştir ($t_{(75)} = 2.57$, $p=.012$). Madde kullanan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=8.5$, $SS=4.46$) madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=4.5$, $SS=3.56$) göre daha fazla kurallara karşı geldikleri bilgisi edinilmiştir ($t_{(75)} = 3.61$, $p=.001$). Genel olarak madde kullanan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=60.45$, $SS=18.06$) madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=49.25$, $SS=16.85$) göre daha fazla toplam problem davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır ($t_{(75)} = 2.41$, $p=.018$).

Tablo 3:

Suçta Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Madde Kullanımlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Madde Kullanımı		t	p
	Evet (n=55) $\bar{x}$ (SS)	Hayır (n=20) $\bar{x}$ (SS)		
N=75				
Dışa Yönelim Sorunları	21.5 (10.19)	13.30 (7.96)	3.25	.002***
Sosyal Sorunlar	5.4 (3.59)	5.6 (3.43)	-.215	.830
Düşünce Sorunları	4.36 (2.68)	3.7 (2.75)	.941	.350
Saldırgan Davranışlar	13 (6.55)	8.8 (5.23)	2.57	.012**
TSSB	12.76 (3.92)	11.85 (5.14)	.818	.416
Olumlu Özellikler	21.63 (3.47)	22.15 (3.21)	-.577	.565
Somatik Yakınmalar	3.27 (2.43)	2.5 (1.6)	1.31	.192
Anksiyete	7.38 (3.35)	7.85 (3.52)	-.527	.600
OKB	3.76 (2.09)	3.95 (2.13)	-.338	.736
Sosyal İçer Dönüklük	6.12 (2.61)	5.4 (3.06)	1.01	.313
Dikkat Sorunları	7.45 (3.16)	6.3 (2.84)	1.43	.156
Kurallara Karşı Gelme	8.5 (4.46)	4.5 (3.56)	3.61	.001***
İçer Yönelim Sorunları	16.78 (6.53)	15.75 (6.85)	.597	.552
Diğer Problemler	4.94 (2.12)	4.6 (2.21)	.617	.539
Toplam Problem	60.45 (18.06)	49.25 (16.85)	2.41	.018*

* p<.05, ** p<.01, ***p<.001

4.2.2. Arkadaşların Madde Kullanımı ve Davranış Problemleri

Suçta sürüklenen çocukların sosyal çevrelerinde bulunan arkadaşlarının madde kullanma durumlarına göre davranış problemleri ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadıkları bağımsız gruplar halinde t-testi Tablo 4’te sunulmuştur. Arkadaşları arasında uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=21.44$, $SS=9.39$) arkadaşları arasında madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=13.05$, $SS=10.41$) göre dışa yönelim sorunları bakımından anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür ($t_{(75)} = 3.27$, $p=.002$). Arkadaşları arasında madde kullanan suçta sürüklenen çocukların arkadaşları arasında madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklardan daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadıkları görülmüştür. Arkadaşları arasında madde kullanan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=4.48$, $SS=2.89$) arkadaşları arasında madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklardan ($\bar{x}=3.31$, $SS=1.79$) daha fazla düşünce sorunları yaşadıkları anlaşılmıştır ($t_{(75)}=2.06$, $p=.044$). Arkadaşları arasında madde kullanan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.08$, $SS=5.90$) arkadaşları arasında madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=8.31$ $SS=6.88$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği farkedilmiştir ($t_{(75)} = 2.91$, $p=.005$). Arkadaşları arasında madde kullanan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=8.35$, $SS=4.50$) arkadaşları arasında madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=4.73$, $SS=3.75$) göre daha fazla kurallara karşı geldikleri bilgisi edinilmiştir ($t_{(75)}=3.14$, $p=.002$). Genel olarak arkadaşları arasında madde kullanan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=61.23$, $SS=17.62$) arkadaşları arasında madde kullanmayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=46.36$ $SS=16.05$) göre daha fazla toplam problem davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır ($t_{(75)}=3.24$, $p=.002$).

Tablo 4:

Suçta Sürüklenen Çocuklarda Davranış Problemlerinin Arkadaşları Arasında Madde Kullanımına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Arkadaş Madde Kullanma Durumu		t	p
	Evet (n=56) $\bar{x}$ (SS)	Hayır (n=19) $\bar{x}$ (SS)		
N=75				
Dışa Yönelim	21.44 (9.39)	13.05 (10.41)	3.27	.002**
Sosyal Sorunlar	5.78 (3.70)	4.47 (2.83)	1.40	.164
Düşünce Sorunları	4.48 (2.89)	3.31 (1.79)	2.06	.044*
Saldırgan Davranışlar	13.08 (5.90)	8.31 (6.88)	2.91	.005**
TSSB	12.96 (4.36)	11.21 (3.77)	1.56	.122
Olumlu Özellikler	21.80 (3.24)	21.68 (3.88)	.132	.896
Somatik Yakınmalar	3.23 (2.41)	2.57 (1.67)	1.09	.278
Anksiyete	7.57 (3.20)	7.31 (3.97)	.283	.778
OKB	4.01 (2.19)	3.21 (1.68)	1.46	.148
Sosyal İçer Dönüklük	6.26 (2.78)	4.94 (2.41)	1.84	.069
Dikkat Sorunları	7.53 (2.84)	6 (3.6)	1.89	.062
Kurallara Karşı Gelme	8.35 (4.50)	4.73 (3.75)	3.14	.002**
İçer Yönelim Sorunları	17.07 (6.58)	14.84 (6.47)	1.28	.205
Diğer Problemler	4.91 (2.27)	4.68 (1.70)	.397	.692
Toplam Problem	61.23 (17.62)	46.36 (16.05)	3.24	.002**

*p<.05, **p<.01

4.2.3. Arkadaşların Suça Karışma Durumu ve Davranış Problemleri

Suçta sürüklenen çocukların içinde buldukları sosyal çevrelerindeki arkadaşlarının suça karışma durumlarına göre davranış problemleri ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadıkları bağımsız gruplar halinde t-testi Tablo 5'te gösterilmektedir. Arkadaşları arasında suça karışan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=21.60$, $SS=9.89$) arkadaşları arasında suça karışmayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10.2$, $SS=5.82$) göre dışa yönelim sorunları bakımından anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür ($t_{(75)} = 5.77$, $p=.000$). Arkadaşları arasında suça karışan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocukların, arkadaş ortamında suça karışmayan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocuklardan daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadıkları görülmüştür.

Arkadaşları arasında suça karışan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=5.95$, $SS=3.58$) arkadaşları arasında suça karışmayan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=3.46$, $SS=2.58$) göre daha fazla sosyal sorunlar gösterdikleri görülmüştür ($t_{(75)} = 2.52$, $p=.014$). Ayrıca arkadaşları arasında suça karışan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.18$, $SS=6.35$) arkadaşları arasında suça karışmayan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=6.66$, $SS=3.82$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği farkedilmiştir ($t_{(75)} = 3.79$, $p=.000$). Arkadaşları arasında suça karışan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=7.51$, $SS=3.03$) arkadaşları arasında suça karışmayan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=5.66$, $SS=3.03$) göre daha fazla dikkat sorunları yaşadığı ortaya çıkmıştır ($t_{(75)} = 2.11$, $p=.038$). Bunun yanı sıra arkadaşları arasında suça karışan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=8.41$, $SS=4.49$) arkadaşları arasında suça karışmayan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=3.53$, $SS=2.29$) göre daha fazla kurallara karşı geldikleri bilgisi edinilmiştir ($t_{(75)} = 5.88$, $p=.000$).

Genel olarak arkadaşları arasında suça karışan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=60.88$, $SS=18.07$) arkadaşları arasında suça karışmayan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=43.8$, $SS=12.20$) göre daha fazla toplam problem davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır ($t_{(75)} = 4.35$, $p=.000$).

Tablo 5:

Suçta Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Arkadaşlarının Suçta Karışma Durumlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Arkadaşlarının Suçta Karışma Durumu		t	p
	Evet	Hayır		
	(n=60)	(n=15)		
N=75	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)		
Dışa Yönelim	21.60 (9.89)	10.2 (5.82)	5.77	.000***
Sosyal Sorunlar	5.95 (3.58)	3.46 (2.58)	2.52	.014**
Düşünce Sorunları.	4.26(2.67)	3.86 (2.85)	.511	.611
Saldırgan Davranışlar	13.18 (6.35)	6.66 (3.82)	3.79	.000***
TSSB	12.91 (4.10)	10.93 (4.65)	1.62	.108
Olumlu Özellikler	21.63 (3.31)	22.33 (3.75)	-1.25	.478
Somatik Yakınmalar	3.2 (2.36)	2.53 (1.72)	1.02	.309
Anksiyete	7.56 (3.27)	7.26 (3.91)	.305	.761
OKB	3.88 (2.18)	3.53 (1.72)	.576	.567
Sosyal İçe Dönüklük	5.78 (2.92)	6.53 (1.80)	-1.25	.220
Dikkat Sorunları	7.51 (3.03)	5.66 (3.03)	2.11	.038*
Kurallara Karşı Gelme	8.41 (4.49)	3.53 (2.29)	5.88	.000***
İçe Yönelim Sorunları	16.55 (6.73)	16.33 (6.18)	.113	.910
Diğer Problemler	5 (2.21)	4.26 (1.70)	1.19	.237
Toplam Problem	60.88 (18.07)	43.8 (12.20)	4.35	.000***

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

4.2.4. Geçmişte Ceza İnfaz Kurumuna Girme Durumları ve Davranış Problemleri

Suçta sürüklenen çocukların geçmişte tutuklu ya da hükümlü olarak ceza infaz kurumuna girme durumlarına göre davranış problemleri ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadıkları bağımsız gruplar halinde t-testi Tablo 6'da sunulmuştur. Daha önce ceza infaz kurumuna giren suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=24.04$, $SS=10.24$) ceza infaz kurumuna girmeyen suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=17.23$, $SS=9.66$) göre dışa yönelim sorunları bakımından anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür ($t_{(75)} = 2.76$, $p=.007$). Buna göre; ceza infaz kurumuna giren suçta sürüklenen çocukların ceza infaz kurumuna girmeyen çocuklardan daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadıkları anlaşılmıştır.

Cez infaz kurumuna giren suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=14.73$, $SS=6.41$) ceza infaz kurumuna girmeyen suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10.61$, $SS=6.13$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği farkedilmiştir ($t_{(75)} = 2.64$, $p=.010$). Ayrıca ceza infaz kurumuna giren suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=9.30$, $SS=4.17$) ceza infaz kurumuna girmeyen suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=6.61$, $SS=4.55$) göre daha fazla kurallara karşı geldikleri bilgisi edinilmiştir ($t_{(75)} = 2.41$, $p=.018$).

Genel olarak daha önce ceza infaz kurumuna giren suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=65.73$, $SS=20.3$) ceza infaz kurumuna girmemiş olan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=53.8$, $SS=16.28$) göre daha fazla toplam problem davranışı sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır ($t_{(75)} = 2.70$, $p=.008$).

Tablo 6:

Suçta Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Geçmişte Ceza İnfaz Kurumuna Girme Durumlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Suçta Sürüklenen Çocukların Geçmişte Ceza İnfaz Kurumuna Girme Durumları		T	p
	Evet	Hayır		
	(n=23) $\bar{x}$ (SS)	(n=52) $\bar{x}$ (SS)		
N=75				
Dışa Yönelim	24.04 (10.24)	17.23 (9.66)	2.76	.007**
Sosyal Sorunlar	5.91 (4.4)	5.25 (3.09)	.653	.518
Düşünce Sorunları	4.73 (3.31)	3.94 (2.37)	1.18	.241
Saldırgan Davranışlar	14.73 (6.41)	10.61 (6.13)	2.64	.010**
TSSB	13.86 (4.44)	11.92 (4.08)	1.85	.068
Olumlu Özellikler	22.69 (3.66)	21.36 (3.21)	1.58	.118
Somatik Yakınmalar	3.26 (2.22)	2.98 (2.28)	.493	.623
Anksiyete	8.17 (3.55)	7.21 (3.30)	1.13	.259
OKB	3.82 (2.51)	3.80 (1.91)	.035	.972
Sosyal İçer Dönüklük	6.26 (3.16)	5.78 (2.55)	.685	.495
Dikkat Sorunları	7.86 (2.89)	6.82 (3.16)	1.34	.182
Kurallara Karşı Gelme	9.30 (4.17)	6.61 (4.55)	2.41	.018*
İçer Yönelim Sorunları	17.69 (7.84)	15.98 (5.96)	.936	.356
Diğer Problemler	5.47 (2.53)	4.57 (1.89)	1.70	.092
Toplam Problem	65.73 (20.3)	53.8 (16.28)	2.70	.008**

*p<.05, **p<.01

4.2.5. Büyüme Ortamı ve Davranış Problemleri

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; davranış problemleri ölçeğinin suçta sürüklenen çocukların büyüme ortamı ile karşılaştırılması Tablo 7’de sunulmuştur. ANOVA analizi sonucunda suçta sürüklenen çocukların büyüme ortamı ile çocukların saldırgan davranışları arasında anlamlı farklılaşma bulunmuştur ($F_{(2, 72)} = 3.36, p = .040$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc(Tukey), testine göre akraba yanında yaşayan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x} = 15.64, SS = 7.94$), anne ve babasıyla yaşayan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x} = 10.66, SS = 6.04$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Tablo 7:

Suçta Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Büyüme Ortamı Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Büyüme Ortamı			F	p
	Anne-Baba (n=45) $\bar{x}$ (SS)	Akraba (n=14) $\bar{x}$ (SS)	Kurum Bakımı (n=16) $\bar{x}$ (SS)		
N=75					
Dışa Yönelim	17.66 (9.72)	24.35 (12.09)	19.56 (9.20)	2.35	.102
Sosyal Sorunlar	5.17 (3.55)	4.85 (2.41)	6.75 (4.15)	1.42	.246
Düşünce Sorunları	4.28 (2.89)	3.71 (1.89)	4.31 (2.82)	.259	.773
Saldırgan Davranışlar	10.66 (6.04) _b	15.64 (7.94) _a	12 (5.18) _{ab}	3.36	.040*
TSSB	13.20 (4.58)	10.71 (3.68)	12.18 (3.44)	1.92	.154
Olumlu Özellikler	21.62 (3.60)	22.42 (2.97)	21.62 (3.24)	.315	.731
Somatik Yakınmalar	2.95 (2.16)	3.28 (3.36)	3.18 (1.22)	.140	.869
Anksiyete	7.95 (3.68)	5.85 (2.87)	7.68 (2.52)	2.14	.125
OKB	4.11 (2.12)	3 (2.28)	3.68 (1.74)	1.55	.217
Sosyal İçe Dönüklük	6.46 (2.69)	4.85 (2.71)	5.37 (2.68)	2.34	.103
Dikkat Sorunları	6.62 (3.12)	7.35 (2.56)	8.43 (3.24)	2.11	.128
Kurallara Karşı Gelme	7 (4.21)	8.71 (5.68)	7.56 (4.63)	.749	.476
İçe Yönelim	17.37 (7.09)	14 (5.89)	16.25 (5.29)	1.43	.245
Diğer Problemler	4.95 (2.28)	4.85 (2.38)	4.56 (1.45)	.196	.823
Toplam Problem	56.08 (19.76)	59.14 (16.71)	59.87 (15.97)	.318	.729

* p<.05

4.2.6. Ailedeki Bireylerin Kullandıkları Madde Türü ve Davranış Problemleri

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; davranış problemleri ölçeğinin suça sürüklenen çocukların içinde buldukları aile ortamındaki bireylerin kullandıkları uyarıcı ve uyuşturucu madde türü ile karşılaştırılması Tablo 8’de gösterilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların ailesindeki bireylerin kullandıkları madde türü ile dışyönelim sorunları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2, 72)}=4.39$, $p=.016$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) alkol ve uyuşturucu maddenin her ikisini de kullanan aile bireyelerine sahip suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=25.23$, $SS=10.9$) ailede alkol ve uyuşturucu madde kullanmayan aile üyelerine sahip suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=16.41$, $SS=8.06$) göre daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadığı görülmüştür.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların ailesindeki bireylerin kullandıkları madde türü ile saldırgan davranışları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2, 72)}=4,401$, $p=.016$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) alkol ve uyuşturucu maddenin her ikisini de kullanan aile bireyelerine sahip suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=15.47$, $SS=6.61$) ailede alkol ve uyuşturucu maddenin ikisini de kullanmayan aile üyelerine sahip suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=9.86$, $SS=5.46$) göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği görülmüştür.

Yapılan analiz sonuçlarında suça sürüklenen çocukların aile bireyelerinin kullandığı madde türü ve toplam problem davranışı arasında anlamlı farklılaşma görülmüştür ($F_{(2,72)}= 3.21$, $p=.046$). Hem alkol hem de madde kullanan aile bireyelerine sahip suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=65.47$, $SS=14.65$) alkol ve madde kullanmayan aile bireyelerine sahip suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=51.82$, $SS=15.65$) göre daha fazla toplam problem davranışında buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8:

Suçta Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Aile Bireylerinin Kullandığı Madde Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Ailedeki Bireylerin Kullandığı Madde Türü			F	p
	Sadece Alkol Kullanımı (n=29) $\bar{x}$ (SS)	Her İkisini Kullanma Durumu (n=17) $\bar{x}$ (SS)	Her İkisini Kullanmama Durumu (n=29) $\bar{x}$ (SS)		
Dışa Yönelim Sorunları	18.75 (10.75) _{ab}	25.23(10.9) _a	16.41 (8.06) _b	4.39	.016*
Sosyal Sorunlar	5.62 (3.72)	6.41 (3.74)	4.72 (3.16)	1.28	.283
Düşünce Sorunları	4.44 (3.54)	4.05 (1.95)	4 (2.10)	.220	.803
Saldırgan Davranışlar	11.79 (6.61) _{ab}	15.47 (6.61) _a	9.86 (5.46) _b	4.401	.016*
TSSB	13.34 (5.08)	12.76 (3.32)	11.55 (3.76)	1.32	.271
Olumlu Özellikler	22 (3.72)	21.76 (3.63)	21.55 (2.98)	.124	.884
Somatik Yakınmalar	2.86 (1.84)	3.41 (2.20)	3.06 (2.67)	.312	.733
Anksiyete	7.72 (3.29)	7.52 (3.14)	7.27 (3.7)	.125	.883
OKB	4.1 (2.39)	3.58 (1.93)	3.65 (1.89)	.451	.639
Sosyal İçer Dönüklük	6.58 (2.98)	5.58 (2.50)	5.48 (2.58)	1.36	.263
Dikkat Sorunları	7.41 (3.25)	7.58 (2.71)	6.62 (3.18)	.690	.505
Kurallara Karşı Gelme	6.69 (4.53)	9.76 (4.88)	6.55 (4.11)	3.04	.054
İçer Yönelim Sorunları	17.17 (7.02)	16.52 (6.59)	15.82 (6.29)	.296	.744
Diğer Sorunlar	5 (2.36)	5.64 (1.72)	4.24 (1.99)	2.53	.086
Toplam Problem	58.41 (21.16) _{ab}	65.47 (14.65) _a	51.82 (15.65) _b	3.21	.046*

*p<.05

4.2.7. Arkadaşların Kullandığı Madde Türü ve Davranış Problemleri

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; davranış problemleri ölçeğinin suça sürüklenen çocukların içinde buldukları sosyal çevrelerindeki arkadaşlarının kullandıkları uyarıcı ve uyuşturucu madde türü ile karşılaştırılması Tablo 9'de gösterilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ve dışa yönelim sorunları arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(2,72)}= 13.87$, $SS=.000$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) arkadaşları arasında hem alkol hem de madde kullanan arkadaşlara sahip suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=25.86$, $SS=9.29$) sadece alkol kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=16.70$, $SS=6.97$) ve alkol ya da madde kullanmayan arkadaşlara sahip suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=13.05$, $SS=10.41$) göre daha fazla dışa yönelim sorunları sergiledikleri yapılan çalışmada ortaya konulmuştur.

Analiz sonuçlarına göre çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ve saldırgan davranışlar arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(2,72)}=10.08$, $p=.000$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=15.51$, $SS=5.66$) sadece alkol kullanan arkadaşlara sahip suça sürüklenen çocuklardan ($\bar{x}=10.48$, $SS=5.06$) daha fazla saldırgan davranışlar gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=15.51$, $SS=5.66$) alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=8.31$, $SS=6.88$) göre de daha fazla saldırgan davranışlarda buldukları görülmüştür.

Analiz sonuçlarına göre çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ve obsesif kompulsif bozukluk (OKB) arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(2,72)}= 4.54$, $p=.014$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) sadece alkol kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=4.74$, $SS=2.03$) hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=3.34$, $SS=2.15$) göre daha fazla obsesif-kompulsif bozukluk içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra sadece alkol kullanan

arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=4.74$, $SS=2.03$) alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=3.21$, $SS=1.68$) göre daha fazla obsesif kompulsif bozukluk sergiledikleri anlaşılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ve kurallara karşı gelme davranışı arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(2,72)}= 13.48$, $p=.000$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=10.34$, $SS=4.35$) sadece alkol kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=6.22$, $SS=3.65$) göre daha fazla kurallara karşı gelme davranışında buldukları; aynı zamanda hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=10.34$, $SS=4.35$) alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=4.73$, $SS=3.75$) göre daha fazla kurallara karşı gelme davranışı sergiledikleri ortaya konulmuştur.

Yapılan analiz sonuçlarında suça sürüklenen çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ve toplam problem davranışı arasında anlamlı farklılaşma görülmüştür ($F_{(2,72)}= 6.32$, $p=.003$). Hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=64.34$, $SS=16.46$) alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=46.36$, $SS=16.05$) göre daha fazla toplam problem davranışında buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 9:

Suçta Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Arkadaşlarının Kullandığı Madde Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Suçta Sürüklenen Çocukların Arkadaşlarının Kullandığı Madde Türü			F	p
	Sadece Alkol Kullanımı (n=27) — $\bar{X}$ (SS)	Her İkisini Kullanma Durumu (n=29) — $\bar{X}$ (SS)	Her İkisini Kullanmama Durumu (n=19) — $\bar{X}$ (SS)		
Dışa Yönelim Sorunları	16.70 (6.97) _b	25.86 (9.29) _a	13.05 (10.41) _b	13.87	.000***
Sosyal Sorunlar	5.77 (3.59)	5.79 (3.86)	4.47 (2.83)	.977	.381
Düşünce Sorunları	4.92 (2.71)	4.06 (3.04)	3.31 (1.79)	2.08	.131
Saldırgan Davranışlar	10.48 (5.06) _b	15.51 (5.66) _a	8.31 (6.88) _b	10.08	.000***
TSSB	13.66 (5)	12.31 (3.63)	11.21 (3.77)	1.95	.149
Olumlu Özellikler	22.48 (2.96)	21.17 (3.41)	21.68 (3.88)	1.05	.355
Somatik Yakınmalar	3.37 (2.33)	3.10 (2.51)	2.57 (1.67)	.687	.507
Anksiyete	8.29 (3.22)	6.89 (3.08)	7.31 (3.97)	1.24	2.95
OKB	4.74 (2.03) _a	3.34 (2.15) _b	3.21 (1.68) _b	4.54	.014**
Sosyal İçer Dönüklük	6.85 (2.36)	5.72 (3.06)	4.94 (2.41)	2.97	.057
Dikkat Sorunları	7.48 (2.92)	7.58 (2.82)	6 (3.6)	1.78	.176
Kurallara Karşı Gelme	6.22 (3.65) _b	10.34 (4.35) _a	4.73 (3.75) _b	13.48	.000***
İçer Yönelim Sorunları	18.51 (6.40)	15.72 (6.57)	14.84 (6.47)	2.13	.126
Diğer Sorunlar	4.48 (2.25)	5.31 (2.25)	4.68 (1.7)	1.13	.326
Toplam Problem	57.88 (18.52) _{ab}	64.34(16.46) _a	46.36 (16.05) _b	6.32	.003**

* p<.05, **p<.01, ***p<.001

4.2.8. Suç Türü ve Davranış Problemleri

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; davranış problemleri ölçeğinin suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ile karşılaştırılması Tablo 10'da gösterilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ve dışa yönelim sorunları arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=4.82$, $SS=.004$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey), hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=21.79$, $SS= 9.86$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=11$, $SS=5.64$) göre daha fazla dışa yönelim sorunları gösterdikleri anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra birden fazla suça karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=23$, $SS=11.09$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=11$, $SS=5.64$) göre daha fazla dışa yönelim sorunları sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ve saldırgan davranışlar arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=3.49$, $SS=.020$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.23$, $SS= 6.55$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.46$, $SS=4.85$) göre daha fazla saldırgan davranışlar gösterdikleri anlaşılmıştır. Ayrıca birden fazla suça karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=14.07$, $SS=6.67$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.46$, $SS=4.85$) göre daha fazla saldırgan davranışlarda buldukları görülmüştür.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ve dikkat sorunları arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=4.16$, $SS=.009$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey), hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=8.29$, $SS=3.2$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=5.07$, $SS=3.04$) göre daha fazla dikkat sorunları yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Analizlere göre suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ve kurallara karşı gelme davranışı arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=5.01$, $SS=.003$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=8.55$, $SS=4.54$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=3.53$, $SS=1.89$) göre daha fazla kurallara karşı geldikleri görülmüştür. Ayrıca birden fazla suça karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=8.92$, $SS=4.62$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=3.53$, $SS=1.89$) göre daha fazla kurallara karşı gelme davranışı sergiledikleri bilgisine ulaşılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ve toplam problem davranışı arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=4.59$, $SS=.005$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey), hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=62$, $SS=15.68$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=43.15$, $SS=16.38$) göre daha fazla problem davranış sergiledikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra birden fazla suça karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=63.76$, $SS=23.56$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=43.15$, $SS=16.38$) göre daha fazla problem davranışta buldukları sonucuna varılmıştır.

Tablo 10:

Suçta Sürüklenen Çocukların Davranış Problemlerinin Suç Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Suçta Sürüklenen Çocukların Yargılandıkları Suç Türleri				F	p
	Hırsızlık (n=34)	Yaralama (n=13)	Diğer Suçlar (n=15)	Birden Çok Suça Karışma (n=13)		
	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)		
<i>N=75</i>						
Dışa Yönelim Sorunları	21.79 (9.86) _a	11 (5.64) _b	17.73 (10.06) _{ab}	23 (11.09) _a	4.82	.004**
Sosyal Sorunlar	6.29 (3.78)	4.38 (2.43)	4.33 (2.46)	5.61 (4.44)	1.58	.201
Düşünce Sorunları	4 (2.47)	3.46 (2.14)	4.2 (2.07)	5.38 (4.03)	1.23	.305
Saldırgan Davranışlar	13.23 (6.55) _a	7.46 (4.85) _b	10.73 (5.76) _{ab}	14.07 (6.67) _a	3.49	.020*
TSSB	13.05 (3.59)	12 (5.49)	11.4 (4.89)	12.92 (3.96)	.619	.605
Olumlu Özellikler	21.41 (3.06)	21.84 (2.54)	22.86 (3.44)	21.38 (3.4)	.699	.556
Somatik Yakınmalar	3.47 (2.47)	2.3 (1.65)	2.66 (2.09)	3.23 (2.31)	1.03	.382
Anksiyete	7.64 (3.21)	6.61 (4.15)	7.93 (3.32)	7.53 (3.3)	.389	.761
OKB	3.7 (2.03)	3.61 (1.7)	3.86 (2.09)	4.23 (2.71)	.236	.871
Sosyal İçer Dönüklük	5.91 (2.95)	5.69 (3.01)	5.93 (2.37)	6.23 (2.55)	.082	.970
Dikkat Sorunları	8.29 (3.2) _a	5.07 (3.04) _b	6.53 (2.13) _{ab}	6.92 (2.78) _{ab}	4.16	.009**
Kurallara Karşı Gelme	8.55 (4.54) _a	3.53 (1.89) _b	7 (4.62) _{ab}	8.92 (4.62) _a	5.01	.003**
İçer Yönelim Sorunları	17.02 (6.32)	14.61 (7.56)	16.53 (6.05)	17 (7.25)	.442	.723
Diğer Sorunlar	4.58 (1.94)	4.61 (2.29)	4.8 (1.78)	5.84 (2.73)	1.17	.325
Toplam Problem	62 (15.68) _a	43.15 (16.38) _b	54.13 (14.19) _{ab}	63.76 (23.56) _a	4.59	.005**

*p<.05, ** p<.01

4.3. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılara İlişkin Analizler

Suçta sürüklenen çocukların madde kullanma durumları, büyüme ortamı, aile bireylerinin suçta karışma durumu, aile içi şiddete maruz kalma durumu, aile içinde madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türü, ailenin gelir düzeyi, arkadaş ortamında madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türü, arkadaşlarının suçta karışma durumları, yargılaması devam eden suçta sürüklenen çocukların karıştıkları suç türü ve geçmişte ceza infaz kurumuna girme durumları değişkenlerinin çocukluk çağı ruhsal travma yaşantılarına olan etkisi t-testi ve ANOVA ile değerlendirilmiştir.

Suçta sürüklenen çocukların ailelerindeki bireylerin kullandıkları madde türüne göre çocukluk çağı travmatik yaşantıları üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak toplam travma yaşantıları ($F_{(3, 71)}=.697, p=.557$) bakımından anlamlı farklılığın olmadığı görülmüş; sadece fiziksel ihmal alt ölçeği bakımından anlamlılık bulunmuştur. Ailelerinde alkol ve madde kullanan bireyler bulunan suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=9.10, SS=3.25$), ailelerinde alkol ve madde kullanmayan bireyler bulunan suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.68, SS=2.53$) göre daha fazla fiziksel ihmale uğradıkları görülmüştür ($F_{(3, 71)}=3.06, p=.034$).

Suçta sürüklenen çocukların arkadaşlarının madde kullanma durumlarının çocukluk çağı travmatik yaşantıları üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak toplam travma yaşantıları ($t_{(75)}=1.02, p=.310$) bakımından anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür.

Suçta sürüklenen çocukların arkadaşlarının suçta karışma durumlarının çocukluk çağı travmatik yaşantıları üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak toplam travma yaşantıları ($t_{(75)}=1.06, p=.291$) bakımından anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür.

Suçta sürüklenen çocukların ceza infaz kurumuna girme durumlarının çocukluk çağı travmatik yaşantıları üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak toplam travma yaşantıları ($t_{(75)}=1.14, p=.256$) bakımından anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür.

Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili değişkenlerden madde kullanma durumları, büyüme yerleri, ailedeki bireylerin suçta karışma durumları, aile içi şiddete maruz kalma durumları, ailedeki bireylerin madde kullanma durumları, eve giren aylık gelir düzeyleri, arkadaşlarının kullandıkları madde türü, suçta sürüklenen çocukların

karıştıkları suç türlerine göre çok fazla anlamlı farklılıklar bulunmuş olup aşağıdaki başlıklarda ve tablolarda bu bulgular tek tek ele alınmıştır.

4.3.1. Madde Kullanma Durumu ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Suçta sürüklenen çocukların madde kullanma durumlarına göre çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadıkları bağımsız gruplar halinde t-testi Tablo 11’de gösterilmektedir. Buna göre; uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullandığını belirten suçta sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.30$, $SS=4.87$) duygusal ihmal bakımından uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanmadığını belirten suçta sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10.75$, $SS=4.36$) göre anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür ($t_{(75)}=2.06$, $p=.042$). Buna göre; madde kullandığını belirten suçta sürüklenen çocukların madde kullanmadığını belirten çocuklardan daha fazla duygusal ihmale maruz kaldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo11:

Suçta Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Madde Kullanımına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Madde Kullanımı		T	p
	Evet (n=55) $\bar{x}$ (SS)	Hayır (n=20) $\bar{x}$ (SS)		
N=75				
Duygusal İstismar	9.76 (4.75)	8.30 (4.61)	1.18	.239
Fiziksel İstismar	7.58 (4.27)	6.90 (4.47)	.604	.548
Fiziksel İhmal	9.14 (2.99)	8 (3.44)	1.40	.163
Duygusal İhmal	13.30 (4.87)	10.75 (4.36)	2.06	.042*
Cinsel İstismar	5.49 (1.35)	5.10 (.44)	1.87	.065
Toplam Çocukluk Çağı Travma Yaşantısı	45.29 (14.51)	39.05 (15.88)	1.60	.113

* $p<.05$

4.3.2. Ailede Suça Karışan Bireylerin Bulunma Durumu ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Aile bireylerinin adli olaya karışıp karışmama durumlarına göre suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı travma yaşantıları ölçeğinden aldıkları puanlar açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları bağımsız gruplar t-testi Tablo 12’de sunulmaktadır. Buna göre; ailelerinde suça karışan bireyler bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=9.67$, $SS=3.14$), ailelerinde suça karışmayan bireyler bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=6.95$, $SS=2.18$) göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır ($t_{(75)} = 4.30$, $p=.000$). Ailelerinde adli olaya karışan bireyler bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.78$, $SS=4.44$), ailelerinde suça karışmayan bireylerin bulunduğu suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10$, $SS=4.78$) göre daha fazla duygusal ihmale maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır ($t_{(75)}=3.32$, $p=.001$). Genel olarak ailelerinden adli olaya karışan bireyler bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=46.78$, $SS=14.76$) travma toplam puanlarının ailelerinde suça karışan bireyler bulunmayan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=36.47$, $SS=13.35$) travma toplam puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($t_{(75)}= 2.86$, $p=.005$).

Tablo 12:

Suçta Sürüklenen Çocuklarda Çocukluk Çağı Travmalarının Ailelerinde Adli Olaya Karışan Bireylerin Bulunma Durumlarına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Ailede Suça Karışan Bireylerin Bulunma Durumu		T	p
	Evet	Hayır		
	(n=52)	(n=23)		
N=75	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)		
Duygusal istismar	9.96 (4.74)	8.04 (4.52)	1.63	.106
Fiziksel İstismar	7.88 (4.44)	6.30 (3.84)	1.47	.144
Fiziksel İhmal	9.67 (3.14)	6.95 (2.18)	4.30	.000**
Duygusal İhmal	13.78 (4.44)	10 (4.78)	3.32	.001**
Cinsel İstismar	5.48 (1.32)	5.17 (.834)	1.21	.229
Toplam Çocukluk Çağı Travma Yaşantısı	46.78 (14.76)	36.47 (13.35)	2.86	.005**

** p<.01, ***p<.001

4.3.3. Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumu ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Aile içinde şiddete maruz kalma durumlarına göre suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı travma yaşantıları ölçeğinden aldıkları puanlar açısından farklılaşp farklılaşmadıkları bağımsız gruplar halinde t testi Tablo 13’de sunulmaktadır. Buna göre; aile içinde şiddete uğradığını belirten suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=10.86$, $SS=5.22$) travmanın duygusal istismar boyutu açısından, aile içinde şiddete uğramadığını belirten suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7$, $SS=2.39$) göre anlamlı olarak farklılaşmıştır ($t_{(75)}=4.35$, $p=.000$). Buna göre suça sürüklenen çocuklarda şiddete uğrayan çocukların daha fazla duygusal istismara maruz kaldıkları söylenebilir. Aile içi şiddete uğrayan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=8.73$, $SS=5.04$), şiddete uğramayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=5.27$, $SS=.701$) göre daha fazla fiziksel istismara maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır ($t_{(75)}=4.58$, $p=.000$). Aile içi şiddete uğrayan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=9.52$, $SS=3.19$), şiddete uğramayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.75$, $SS=2.76$) göre daha fazla fiziksel ihmale uğradıkları bulunmuştur ($t_{(75)}=2.44$, $p=.017$). Aile içi şiddete uğrayan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.78$, $SS=5.02$), şiddete uğramayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10.79$, $SS=3.98$) göre daha fazla duygusal olarak ihmale maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır ($t_{(75)}=2.71$, $p=.008$). Genel olarak aile içinde şiddete uğrayan suça sürüklenen çocukların aldıkları toplam travma puanları ($\bar{x}=48.43$, $SS=16.44$) şiddete uğramayan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=36$, $SS=8.07$) aldıkları toplam travma puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($t_{(75)}=4.36$, $p=.000$). Bu bağlamda şiddete uğrayan suça sürüklenen çocukların şiddete uğrayamayanlara göre daha fazla travmaya maruz kaldıkları anlaşılmıştır.

Tablo 13:

Suçta Sürüklenen Çocuklarda Çocukluk Çağı Travmalarının Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumu		t	p
	Evet	Hayır		
	(n=46) $\bar{x}$ (SS)	(n=29) $\bar{x}$ (SS)		
N=75				
Duygusal istismar	10.86 (5.22)	7 (2.39)	4.35	.000***
Fiziksel İstismar	8.73 (5.04)	5.27 (.701)	4.58	.000***
Fiziksel İhmal	9.52 (3.19)	7.75 (2.76)	2.44	.017*
Duygusal İhmal	13.78 (5.02)	10.79 (3.98)	2.71	.008**
Cinsel İstismar	5.52 (1.42)	5.17 (.658)	1.43	.155
Toplam Çocukluk Çağı Travma Yaşantısı	48.43 (16.44)	36 (8.07)	4.36	.000***

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

4.3.4. Ailede Madde Kullanan Bireylerin Bulunma Durumu ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Suçta sürüklenen çocukların çocukluk çağı travma yaşantıları ölçeğinden ailede madde kullanımı durumlarına göre aldıkları puanlar anlamlılık bakımından farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar t-testi Tablo 14'te gösterilmektedir. Buna göre; ailesinde madde kullanan bireyler bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=9.60$, $SS=3.31$) ailesinde madde kullanmayan bireyler bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.70$, $SS=2.49$) göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldıkları yapılan araştırmada ortaya çıkmıştır ($t_{(75)}=2,82$ $p=.006$).

Tablo 14:

Suçta Sürüklenen Çocuklarda Çocukluk Çağı Travmalarının Ailede Madde Kullanımına Göre Karşılaştırıldığı t-testi Sonuçları

	Ailede Madde Kullanan Bireylerin Bulunma Durumu		T	p
	Evet ($n=45$) $\bar{x}$ (SS)	Hayır ($n=30$) $\bar{x}$ (SS)		
Duygusal istismar	9.44(4.33)	9.26(5.34)	.158	.875
Fiziksel İstismar	7.51(3.75)	7.23(5.08)	.272	.786
Fiziksel İhmal	9.60(3.31)	7.70(2.49)	2.82	.006**
Duygusal İhmal	13.35(4.60)	11.53(5.07)	1.61	.111
Cinsel İstismar	5.28(.991)	5.53(1.45)	-.86	.389
Toplam Çocukluk Çağı Travma Yaşantısı	45.20(13.74)	41.26(16.76)	1.11	.270

** $p<.01$

4.3.5. Büyüme Ortamı ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; çocukluk çağı travmatik yaşantılar ölçeğinin suça sürüklenen çocukların büyüme ortamı ile karşılaştırılması Tablo 15'te gösterilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların büyüme ortamı ve duygusal istismar arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(2, 72)}=6.44$, $SS=.003$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde(Tukey) kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=12.43$, $SS=5.81$) anne ve babası yanında yaşayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.97$, $SS=3.94$) göre daha fazla duygusal istismara maruz kaldıkları görülmüştür.

Yapılan analize göre suça sürüklenen çocukların büyüme ortamı ve fiziksel ihmal arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(2, 72)}=4.79$, $SS=.011$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=10.37$, $SS=3.30$) anne ve babası yanında yaşayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.97$, $SS=2.79$) göre daha fazla fiziksel olarak ihmal edildikleri bilgisine varılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların büyüme ortamı ve duygusal ihmal arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(2, 72)}=10.21$, $SS=.000$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde(Tukey) kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=16.37$, $SS=4.42$) anne ve babası yanında yaşayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10.88$, $SS=3.82$) göre daha fazla duygusal olarak ihmale maruz kaldıkları anlaşılmıştır.

Yapılan analizlere göre suça sürüklenen çocukların büyüme ortamı ile genel olarak çocukluk çağı ruhsal travmaları arasında anlamlı farklılaşma bulunmuştur ($F_{(2, 72)}= 6.68$, $SS=.002$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=54.06$, $SS=17.22$) anne ve babası yanında yaşayan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=39.33$, $SS=13.46$) göre daha fazla travma yaşadıkları görülmüştür.

Tablo 15:

Suçta Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Büyüme Ortamına Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Suçta Sürüklenen Çocukların Ortamı			F	p
	Anne-Baba	Akraba	Kurum Bakımı		
	(n=45)	(n=14)	(n=16)		
N=75	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)	$\bar{x}$ (SS)		
Duygusal İstismar	7.97(3.94) _a	10.35(4.03) _{ab}	12.43(5.81) _b	6.44	.003**
Fiziksel İstismar	7.06(4.30)	6.35(1.94)	9.25(5.36)	2.08	.132
Fiziksel İhmal	7.97(2.79) _a	9.85(3.23) _{ab}	10.37(3.30) _b	4.79	.011*
Duygusal İhmal	10.88(3.82) _a	13.92(5.67) _{ab}	16.37(4.42) _b	10.21	.000***
Cinsel İstismar	5.42(1.27)	5(.000)	5.62(1.45)	1.07	.348
Toplam Travma	39.33(13.46) _a	45.50(11.39) _{ab}	54.06(17.22) _b	6.68	.002**

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

4.3.6. Eve Giren Aylık Gelir Dağılımları ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; travma ölçeğinin suça sürüklenen çocukların ailelerinin aylık gelir dağılımı ile karşılaştırılması Tablo 16'da gösterilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların ailelerinin aylık gelir dağılımı ve duygusal istismar arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(4, 70)}=3.16$, $SS=.019$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) 0-500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=12.76$, $SS=4.60$), 1000-1500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=8.05$, $SS=4.02$) göre daha fazla duygusal istismara maruz kaldığı; yine 0-500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=12.76$, $SS=4.60$), 2000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.57$, $SS=4.12$) göre daha fazla duygusal istismara uğradığı görülmüştür.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların ailelerinin aylık gelir dağılımı ve fiziksel ihmal arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(4, 70)}=5.35$, $SS=.001$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) 0-500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=11.15$, $SS=2.51$), 1000-1500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.94$, $SS=2.54$) göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldıkları görülmüştür. Yine 0-500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=11.15$, $SS=2.51$), 2000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7$, $SS=2.62$) göre daha fazla fiziksel olarak ihmal edildikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 500-1000 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=9.93$, $SS=3.06$), 2000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7$, $SS=2.62$) göre daha fazla fiziksel ihmale uğradıkları bilgileri edinilmiştir.

Analizlere göre suça sürüklenen çocukların ailelerinin aylık gelir dağılımı ve duygusal ihmal arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(4, 70)}=4.23$, $SS=.004$).

Hangi grubun diğ erinden anlamlı olarak farklılaşt ığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) 0-500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suç a sürüklenen çocukların ($\bar{x}=16.46$, $SS=5.89$), 1000-1500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suç a sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10.68$, $SS=4.11$) göre daha fazla duygusal olarak ihmal edildikleri görülmüştür. Aynı şekilde 0-500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suç a sürüklenen çocukların ($\bar{x}=16.46$, $SS=5.89$), 2000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip aileleri bulunan suç a sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=10.89$, $SS=4.29$) göre daha fazla duygusal ihmale maruz kaldıkları sonucuna varılmıştır.

Analiz sonucuna göre suç a sürüklenen çocukların ailelerinin aylık gelir dağılımı ve toplam çocukluk çağ ı ruhsal travması arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(4, 70)}=3.97$, $SS=.006$). Hangi grubun diğ erinden anlamlı olarak farklılaşt ığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) 0-500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suç a sürüklenen çocukların ($\bar{x}=55.23$, $SS=15.49$) 1000-1500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suç a sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=38.57$, $SS=11.75$) göre daha fazla toplam travma yaş antısına maruz kaldıkları; yine 0-500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suç a sürüklenen çocukların ($\bar{x}=55.23$, $SS=15.49$) 2000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip aileleri bulunan suç a sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=37.52$, $SS=14.97$) göre genel olarak daha fazla travma yaşadıkları bilgilerine ulaşılmıştır.

Tablo 16:

Suçta Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Eve Giren Aylık Gelir Dağılımlarına Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Eve Giren Aylık Gelir Dağılımı					F	p
	0-500 TL	500-1000 TL	1000-1500 TL	1500-2000 TL	2000 TL üstü		
	(n=11) $\bar{x}$ (SS)	(n=16) $\bar{x}$ (SS)	(n=18) $\bar{x}$ (SS)	(n=8) $\bar{x}$ (SS)	(n=19) $\bar{x}$ (SS)		
<i>N=75</i>							
Duygusal İstismar	12.76(4.6) _a	9.93(3.90) _{ab}	8.05(4.02) _{ab}	10.12(6.77) _{ab}	7.57(4.12) _b	3.16	.019*
Fiziksel İstismar	9.30(4.60)	7.62(4.41)	6.63(2.96)	7.75(5.47)	6.52(4.61) _a	1	.409
Fiziksel İhmal	11.15(2.51) _a	9.93(3.06) _{ab}	7.94(2.54) _b	9.37(3.77) _{ab}	7(2.62) _b	5.35	.001***
Duygusal İhmal	16.46(5.89) _a	13.68(3.66) _{ab}	10.68(4.11) _b	13(4.56) _{ab}	10.89(4.29) _b	4.23	.004**
Cinsel İstismar	5.53(1.45)	5(.000)	5.26(.805)	5.87(1.64)	5.52(1.57)	.916	.460
Toplam Travma	55.23(15.49) _a	46.18(10.58) _{ab}	38.57(11.75) _b	46.12(19.13) _{ab}	37.52(14.97) _b	3.97	.006**

*P<.05, **p<.01, ***p<.001

4.3.7. Arkadaşların Kullandığı Madde Türü ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; travma ölçeğinin suça sürüklenen çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ile karşılaştırılması Tablo 17'de gösterilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ve duygusal istismar arasında arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=5.73, p=0.005$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=11.51, SS=4.51$) sadece alkol kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=7.62, SS=3.24$) göre daha fazla duygusal istismara maruz kaldıkları görülmüştür.

Analizlere göre suça sürüklenen çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ve duygusal ihmal arasında arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=3.29, p=.043$). Alkol ve madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=14.34, SS=4.57$) alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=11.10, SS=4.65$) göre daha fazla duygusal olarak ihmal edildikleri bilgisine ulaşılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda suça sürüklenen çocukların arkadaşlarının kullandığı madde türü ve toplam çocukluk çağı ruhsal travma arasında arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=3.58, p=.033$). Hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=49.27, SS=13.31$) sadece alkol kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=39.70, SS=12.45$) göre genel olarak daha fazla çocukluk çağı ruhsal travmalarına maruz kaldığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 17:

Suçta Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Arkadaşlarının Kullandığı Madde Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Arkadaşların Kullandığı Madde Türü			F	p
	Sadece Alkol Kullanımı (n=27) $\bar{x}$ (SS)	Her İkisini Kullanma Durumu (n=29) $\bar{x}$ (SS)	Her İkisini Kullanmama Durumu (n=19) $\bar{x}$ (SS)		
N=75					
Duygusal İstismar	7.62(3.24) _a	11.51(4.51) _b	8.57(5.68) _{ab}	5.73	.005**
Fiziksel İstismar	6.37(2.89)	8.65(4.18)	6.94(5.70)	2.17	.121
Fiziksel İhmal	8.14(3.08)	9.58(2.82)	8.68(3.55)	1.52	.225
Duygusal İhmal	11.85(4.87) _{ab}	14.34(4.57) _a	11.10(4.65) _b	3.29	.043*
Cinsel İstismar	5.70(1.58)	5.17(.658)	5.26(1.14)	1.53	.222
Toplam Travma	39.70(12.45) _a	49.27(13.31) _b	40.57(18.59) _{ab}	3.58	.033*

*p<.05, **p<.01

4.3.8. Suç Türü ve Travma

Yapılan ANOVA analizi sonucunda; travma ölçeğinin suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ile karşılaştırılması Tablo 18’de gösterilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ve fiziksel ihmal arasında arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=5.31, p=0.002$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=9.70, SS=3.04$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=6.84, SS=2.88$) göre daha fazla fiziksel ihmale uğradıkları; birden fazla suça karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=10.23, SS=3.21$) da yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=6.84, SS=2.88$) göre daha fazla fiziksel olarak ihmal edildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Analizlere göre suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ve duygusal ihmal arasında arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=4.37, p=.007$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.91, SS=4.42$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=8.76, SS=3.19$) göre daha fazla duygusal olarak ihmal edildikleri; birden fazla suça karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=13.76, SS=5.10$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=8.76, SS=3.19$) göre daha fazla duygusal ihmale maruz kaldıkları ortaya konmuştur.

Yapılan analizler sonucunda suça sürüklenen çocukların yargılandıkları suç türü ve toplam çocukluk çağı ruhsal travma yaşantıları arasında arasında anlamlı farklılaşma vardır ($F_{(3, 71)}=3.23, p=.027$). Hangi grubun diğerinden anlamlı olarak farklılaştığını test etmek için yapılan post-hoc analizinde (Tukey) hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların ($\bar{x}=46.94, SS=13.48$) yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara ($\bar{x}=34.76, SS=16.79$) göre daha fazla çocukluk çağı travmaları yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Tablo 18:

Suçta Sürüklenen Çocukların Çocukluk Çağı Travmalarının Suç Türüne Göre Karşılaştırıldığı ANOVA Sonuçları

	Suçta Sürüklenen Çocukların				F	P
	Karıştığı Suç Türü					
	Hırsızlık (n=34) $\bar{x}$ (SS)	Yaralama (n=13) $\bar{x}$ (SS)	Diğer Suçlar (n=15) $\bar{x}$ (SS)	Birden Çok Suçta Karışma (n=13) $\bar{x}$ (SS)		
N=75						
Duygusal İstismar	10.41(4.49)	7.23(4.65)	8(4.82)	10.38(4.68)	2.15	.101
Fiziksel İstismar	7.76(4.5)	6.53(5.54)	6.06(1.53)	8.84(4.39)	1.23	.304
Fiziksel İhmal	9.70(3.04) _a	6.84(2.88) _b	7.4(2.16) _{ab}	10.23(3.21) _a	5.31	.002**
Duygusal İhmal	13.91(4.42) _a	8.76(3.19) _b	12.06(5.25) _{ab}	13.76(5.10) _a	4.37	.007**
Cinsel İstismar	5.14(.85)	5.38(1.38)	5.8(1.69)	5.53(1.05)	1.12	.343
Toplam Travma	46.94(13.48) _{ab}	34.76(16.79) _b	39.33(12.98) _{ab}	48.76(15.75) _b	3.23	.027**

P<.05

5. TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı suça sürüklenen çocukların bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı ruhsal travmalarının belirlenmesi ile sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmesidir.

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı ruhsal travmaları ile madde kullanma durumları, büyüdüğü ortam, aile bireylerinin suça karışma durumu, aile içi şiddete maruz kalma durumu, aile içinde madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türü, gelir düzeyleri, arkadaş ortamında madde kullanma durumu ve kullanılan maddenin türü, arkadaşlarının suça karışma durumları, yargılaması devam eden suça sürüklenen çocukların karıştıkları suç türü ve geçmişte ceza infaz kurumuna girme durumlarına göre ilişkilere bakılmış; sosyal hizmet disiplini çerçevesinde öneriler sunulmuştur.

5.1. Bağlanma İle İlişkili Değişkenler

Araştırma değişkenlerinden suça sürüklenen çocukların ebeveyne ve arkadaşına bağlanmalarının aile içi şiddete maruz kalma durumu ve büyüme ortamı göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

5.1.1. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Bağlanma

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların ebeveyne ve arkadaşına bağlanma düzeylerinin aile içinde şiddete maruz kalıp kalmama durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; aile içinde şiddete uğradığını belirten suça sürüklenen çocukların babayla bağlanma ilişkileri bakımından aile içinde şiddete uğramadığını belirten suça sürüklenen çocuklara göre anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür. Buna göre aile içinde şiddete uğrayan suça sürüklenen çocukların, şiddete uğramayan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla babalarına güven konusunda sorun yaşadıkları, babalarıyla iletişimlerinin zayıf olduğu, babalarına yabancılaştıkları, genel olarak babalarıyla sağlıklı bağlanma ilişkisi kuramadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Literatüre bakıldığında ulaşılan bilgilerin sonuçları destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Bowly (1969), annenin yanı sıra babanın rolünün de bağlanma sürecini etkileyen faktörlerden biri olduğunu vurgulamıştır. Anne-babalarıyla

güvenli bağ kuramamış ergenlerin güvenli bağ kurabilmiş ergenlere göre daha dayanıksız ve sosyal yeterlilik anlamında daha zayıf oldukları yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Seven, 2008). Anne-babalar tarafından gösterilen yanlış yaklaşım ve tutumlar (baskıcı ve otoriter tutum, aşırı koruyucu ve korumacı yaklaşım gibi.) sonucu çocuk ile aile arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemekte, sağlıklı bağlanma ilişkisi kurulamamaktadır (Çetinkaya, 2014). Anne-babalarıyla sağlıklı bağlanma ilişkisi kuramamış ve ebeveynlerince reddedilmiş ergenlerin suç davranışına yönelmeleri açısından oldukça yüksek risk teşkil ettiği ortaya konmuştur (Öktem, 2011). Ebeveynlerle geliştirilen bağlanma ilişkilerinin ve ebeveyn davranışlarının çocuğun olumsuz tutum ve davranışlar geliştirmesi ve sürdürmesinde çok kritik rol oynadığı bulunmuştur (Kaplan ve Aksel, 2013). Bunların yanı sıra şiddet davranışı sergileyen gençlerin ailelerinin sorun çözme, iletişim, duygusal tepki gösterebilme, aile içindeki roller, davranış kontrolü, ilgili davranma ve genel aile fonksiyonlarında anlamlı düzeyde yetersizlik yaşadıkları ortaya konmuştur (Avcı, 2006). Çocuk ve ergene uygulanan şiddet, ihmal, istismar içerikli tutum davranış ve yaklaşımların onların suça sürüklenmesine sebep olduğu gerçekleştirilen çalışmalarla belirlenmiştir. Sokakta çalışan çocuklar üzerinde gerçekleştirilen araştırmada, cinsel, fiziksel ve emosyonel şiddete uğrayan çocuk ve ergenlerin git gide suça meyilli olduklarına ilişkin bazı tespitlerde bulunmuştur (Bilgin, 2009). Bu bağlamda aile içinde şiddete maruz kalan suça sürüklenen çocukların ebeveynlerinden özellikle babalarıyla sağlıklı bağlanma ilişkileri geliştirememeleri üzerinde bu çocukların doğumlarından itibaren ebeveynleriyle güvenli bağ oluşumunu destekleyecek işlevsel aile ilişkilerinin bulunmamasının ve aile içinde ihmal ve istismara uğramalarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

5.1.2. Büyüme Ortamına Göre Bağlanma

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların ebeveyne ve arkadaşına bağlanma düzeylerinin büyüme ortamına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar anne ve babası yanında yaşayan suça sürüklenen çocukların kurum bakımı altındaki suça sürüklenen çocuklardan daha fazla annesine güvendiği anlaşılmıştır. Anne ve babasıyla birlikte yaşayan suça sürüklenen çocukların akrabalarıyla birlikte yaşayanlardan ve kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocuklardan anlamlı düzeyde annesiyle daha fazla iletişim halinde olduğu görülmüştür. Genel olarak anneye

bağlanma bakımından anne ve babasıyla yaşayan suça sürüklenen çocukların, kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla annesi ile bağ geliştirdikleri sonucuna varılmıştır. Ulaşılan bulgular, literatürle benzerlik göstermektedir. Daha önce bakım verenin anne ve baba dışında başka kişilerden de olabileceği belirtilmiştir. Literatürde bağlanma figürü olarak geçen kişinin çocuğun kendisi ile dış dünya arasında oluşan algı, değer yargı, tutumlarının vb. olumlu veya olumsuz şekillenmesini sağlayan kişi olduğu bilinmektedir (Solmuş, 2010). Çocukların fiziki, psikolojik ve toplumsal bakımdan sağlıklı gelişim sürdürebilmeleri için, ebeveyn veya çocuğun bakımını sağlayan kişi ile çocuk arasında her iki taraf açısından da sevgi bağının oluşmasının önemi pek çok çalışma ile ortaya konmuştur (Erol, Şimşek, Öztop, Özer Özcan, 2008). Bebeklik ve çocuklukta bağlanma figürü olarak anne ve babayla güvenli bağlanma ilişkisi geliştirebilmiş çocuk ve ergenlerin özsaygısı yerinde, güçlü kişisel kimlik duygusu, az düzeyde depresif belirtiler, iyi düzeyde sosyal yeterlilik duygusuna eriştikleri bulunmuştur (Seven, 2008). Koruma ve bakım altında gelişimini sürdüren çocuk ve ergenlerin ise ebeveynle büyüyen çocuklara göre daha çok saldırgan davranışlar, depresif tutumlar, kaygı, hiperaktivite gibi emosyonel problemler ve davranış problemleri sergiledikleri yapılan araştırmalarla belirlenmiştir (Üstüner, Erol, Şimşek, 2005). Literatür bilgilerine dayanarak birincil bakımı sağlayan kişilerin ebeveynler olması, çocuklarla kurulan bağlanma ilişkisini etkileyen bir durumdur. Anne-babasıyla yaşayan suça sürüklenen çocukların anne ve babasıyla yaşamayan (akraba yanında yaşayan ya da kurum bakımı altında kalan) suça sürüklenen çocuklara göre bağlanmalarının daha iyi düzeyde olduğu, bu durumun anne-baba ve çocuk arasında karşılıklılık ilkesi dahilinde çocuğun fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının birincil elden karşılanmasıyla ilgili olduğu söylenilebilir.

5.2. Davranış Problemleri İle İlişkili Değişkenler

Araştırma değişkenlerinden davranış problemlerinin suça sürüklenen çocukların madde kullanma durumları, arkadaşlarının madde kullanma durumları, arkadaşlarının suça karışma durumları, geçmişte ceza infaz kurumuna girme durumları, büyüme ortamı, ailelerindeki bireylerin kullandığı madde türü, arkadaşlarının kullandığı madde türü, karıştıkları suç türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

5.2.1. Madde Kullanma Durumuna Göre Davranış Problemleri

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların davranış problemlerinin madde kullanma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullandığını belirten suça sürüklenen çocukların dışa yönelim sorunları bakımından uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanmadığını belirten suça sürüklenen çocuklara göre anlamlı olarak farklılaştıkları görülmüştür. Buna göre; madde kullandığını belirten suça sürüklenen çocukların madde kullanmadığını belirten çocuklara göre daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadıkları, saldırgan davranışlar gösterdikleri, kurallara karşı geldikleri, genel olarak toplam problem davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bulguların literatürde de benzer şekilde ele alındığı görülmüştür. Yavuzer (1998) de çalışmasında suça sürüklenen çocuklarının %37.3'ünün alkol ve uyuşturucu madde kullandığını bulmuştur. Uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanan ergenlerin de sık sık hırsızlık suçuna karıştığı ortaya konmuştur (Taylor ve diğerleri, 2001). Madde kullanımının ergenlik döneminde dolaylı ya da doğrudan bireylerin sağlığını ve iyilik halini etkilediği belirtilmiş (Alikaşifoğlu ve Ercan, 2009); madde kullanımının, bireyin yaşamını etkisi altına almasıyla birlikte bir takım problemlerin arttığı ortaya konmuştur (Kalyoncu, 2010). Davranış problemleri bulunan çocuk ve gençler toplumdaki değer ve normlara karşı durmaktadır (Araş ve diğerleri, 2007). Özcan Demir (2006) çalışmasında ergenin madde bağımlılığı ile şiddete uğrama ya da şiddet gösterme, sapmış davranışlara yönelme, depresyon ve intiharı düşünme arasında güçlü ve anlamlı ilişkilere ulaşmıştır. Aktan (2016) uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanımının, ergenlerin şiddete yönelmelerine, suça sürüklenmelerine, dışa yönelim sorunları göstermelerine aracı olduğunu belirtmiştir. Genel olarak sağlıklı aile ortamında yaşamayan suça sürüklenen çocukların gelişimleri süresince sevgi, şevkat ve ilgiden yoksun büyüdükleri, sorumluluk bilinçlerinin gelişmediği, ahlak ve toplum normlarına uyum sağlama konusunda zorlandıkları, genellikle aile içinde sorun çözme becerilerini kullanmak yerine şiddeti sorun çözme yöntemi olarak kullandıkları, gerek aile içinde gerekse sosyal çevrede kurdukları özdeşim modeliyle birçok suç davranışı, madde kullanımı gibi davranışları normalleştirdikleri, bu bağlamda pek çok davranış problemlerinin geliştiği, çocukluk döneminde kurallara uyum sağlamayı öğrenemeyen çocukların ergenliklerinde toplumun dışlanan kesimi haline geldikleri, vicdan ve ahlak gelişimlerinin zayıf olduğu görülmektedir. Madde kullanımıyla birlikte çocukların madde temin etmek için yasadışı yollara başvurdıkları, suça karıştıkları, madde

kullanımının devam etmesiyle birlikte genel olarak suç davranışının da sürdüğü söylenilebilir.

5.2.2. Arkadaşların Madde Kullanma Durumlarına Göre Davranış Problemleri

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların davranış problemlerinin arkadaş çevresinde madde kullanma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; arkadaşları arasında madde kullanan bireyler bulunan suça sürüklenen çocukların arkadaşları arasında madde kullanmayan bireyler bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadıkları, saldırgan davranışlar sergiledikleri, kurallara karşı geldikleri, genel olarak toplam problem davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulguların literatürle örtüştüğü görülmüştür. Steinberg (2007) madde kullanımının sebepleri arasında arkadaşlar arasında sigara, alkol ve madde kullanımı, akran grubunda maddeye yönelik olumlu tutumlar, akran zorbalığı, akran grubunda kabul edilmemeye de yer vermiştir. Ergenlik döneminde madde kullanımı akran grubu arasında sosyal kabulü sağlamakta, ergen için özerklik anlamına gelebilmekte veya olgunlaştığı algısı yaratabilmektedir. Bu tür davranışlar gösteren ergenlerin bir başka kısa vadeli kazanımları da ebeveynlerinden bağımsızlaştığını sergileme isteği, otoriteye direnmesidir; kısa vadede kaygı, üzüntü, başarısızlık gibi olumsuz duygularıyla baş etmesinde rol oynar (Jessor, 1991). Suça sürüklenen çocukların genel olarak ilk uyarıcı ve uyuşturucu madde deneyimlemelerinin arkadaş ortamında gerçekleştiği bilinmektedir. Çocuğun akran grubu arasında madde kullanması; madde kullanan çocukların arkadaş grubuna dahil olmasını, onaylanmasını, aidiyetlik hissi hissetmelerini sağlamaktadır. Bu çocukların birçoğunun madde kullanımının zararlı olduğunu bilmesine karşın hayır diyememesi veya akran grubuna kabul edilmesi için madde kullanımını sürdürdükleri, bazılarının geçmişten getirdiği problem davranışlarının üzerine madde kullanımıyla birlikte pek çok problem davranışlarının daha oluştuğu, bu problemlerin genellikle dışa yönelim sorunları olduğu araştırmayla da ortaya konmuştur.

5.2.3. Arkadaşların Suça Karışma Durumlarına Göre Davranış Problemleri

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların davranış problemlerinin arkadaşlarının suça karışma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; arkadaşları arasında suça karışan çocuklar bulunan suça sürüklenen

çocukların, arkadaş ortamında suça karışmayan çocuklar bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadıkları, sosyal sorunlar gösterdikleri, saldırgan davranışlar sergiledikleri, dikkat sorunları yaşadıkları, kurallara karşı geldikleri, genel olarak daha fazla toplam problem davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan literatür taramasında da benzer bulguların olduğu görülmüştür. Yavuzer (1998) çalışmasında suça sürüklenen çocukların akran grubu arasında %16'sının suça karışan arkadaşlarının olduğu bilgisine ulaşmıştır. Benzer şekilde Avcı (2008) da çalışmasında suça sürüklenen çocuklara akranlarını sorduğunda arkadaşlarının %38,9'unun suça karıştığını belirlemiştir. Baykara Acar (2009) çocuğu suça yönelten sebeplerden arkadaş çevresini mezzo boyutta ele almış, çocuklarının suça karışmasının arkadaş ortamıyla doğrudan ilişkili olduğunu belirtmiştir. Araştırmalar suça sürüklenen çocukların suça karıştıkları esnada yalnız olmadıklarını akran etkisinin ciddi düzeyde ergenleri etkileyen bir faktör olduğunu iddia etmektedirler (Seyhan ve Bahar, 2006). Akduman ve arkadaşları (2007) da çalışmasında çocukların genelinin suça karıştıkları esnada arkadaşlarıyla bir arada olduklarını bildirmiştir. Seyhan ve Bahar(2006), suça karışan akran grubu ile arkadaşlık sürdüren çocukların suça karışmaya devam ettiklerini ancak arkadaşlıklarına son verenlerin suç davranışlarını bıraktıklarını belirtmiştir.

Ergenlik dönemindeki bireyler için akran grubu tarafından kabul edilme, onaylanma, beğenilme, akranlarına adapte olabilme ve kendilerini arkadaşlarına ispatlama çok önemli olduğundan tüm bu duygu, durum ve tutumları arkadaş ortamında yaşayabilmek amacıyla ergenler tahripçi davranışlar sergileme eğiliminde olmaktadır (Tarcan, 2007). Burcu ve arkadaşları (2007) çocukların arkadaş çevresinde suça karışan arkadaşlarının bulunmasının bazı şiddet içerikli ve suç davranışlarını sergileme ihtimalini arttırdığını vurgulamıştır. Benzer olarak Aksoy (2011) suça karışan ergenlerin, sosyal çevresinde suça karışan akranlarının bulunma olasılığını suça karışmayanlara göre beş kat fazla olduğunu bulmuştur. Literatürde de görüldüğü gibi suça sürüklenen çocukların arkadaş grubu arasında suça karışan akranlarının bulunmasının çocuğu olumsuz etkilediği ve suça sürüklenmesine sebep olabildiği, akran grubu arasında suça karışan arkadaşları bulunan çocukların daha fazla davranış problemleri gösterdiği anlaşılmıştır.

5.2.4. Geçmişte Ceza İnfaz Kurumuna Girme Durumuna Göre Davranış Problemleri

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların davranış problemlerinin ceza infaz kurumuna girme durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; daha önce ceza infaz kurumuna giren suça sürüklenen çocukların ceza infaz kurumuna girmeyen suça sürüklenen çocuklardan daha fazla dışa yönelim sorunları gösterdikleri, saldırgan davranışlar sergiledikleri, kurallara karşı geldikleri, genel olarak daha fazla toplam problem davranış sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde de benzer bulgulara ulaşılmıştır. Ceza infaz kurumuna giren suça sürüklenen çocukların hiperaktivite, içe kapanma ve öfke kontrolünü sağlayamama gibi problemler yaşadıkları bilinmektedir. Bunların yanı sıra dürtüsel hareket etme, sonuçlarını düşünmeden yalnızca keyif veren tarafa odaklanma, sosyal yeti eksikliği de bu dönemde görülen problemlerdendir (Taylor ve diğerleri, 2001). Taylor ve arkadaşları (2001) hırsızlık suçuna karışan çocukların yaralama suçuna karışan çocuklara karşı tutuklanma olasılıklarının yüksek olduğunu, erken dönemde hırsızlık suçuna karışan çocukların genel olarak ilerleyen dönemlerde de suç davranışına devam ettiklerini vurgulamıştır. Genellikle doğumundan itibaren sağlıklı aile ortamında gelişimini sürdüremeyen çocukların aile içinde made kullanan ve suça karışan bireylerin bulunması, çocuğun içinde bulunduğu düşük gelirli sosyal çevrede pek çok suç davranışına karışan kişilerle aynı ortamda yaşaması, eğitim-öğrenimini yarıda kesmesi ya da hiç okula gitmemesi, rol model alacağı bireylerin bulunmaması, çocuğun sürekli olarak ihmal ve istismara maruz kalması gibi sebeplerden çocukların pek çok kez suça karışabildiği ve ceza infaz kurumuna girdiği yapılan araştırmalarda yer almaktadır. Sağlıksız sosyal çevre, aile, arkadaş, okul ortamında bulunan çocuklarda pek çok davranış probleminin olduğu, özellikle şiddet içerikli davranışlar sergiledikleri, toplum içindeki norm ve kurallara uymakta zorlandıkları, genel olarak dışa yönelim sorunları gösterdikleri söylenilebilir.

5.2.5. Büyüme Ortamına Göre Davranış Problemleri

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların davranış problemlerinin büyüme ortamına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; akraba yanında yaşayan suça sürüklenen çocukların, anne ve babasıyla yaşayan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Literatürde de benzer bulguların olduğu görülmüştür. Ergenlik döneminde birey

saldırgan davranışlarda bulunuyorsa bu davranışın temeli erken yaşlarda atılmaktadır. Çocukluk dönemi bakımındaki aksaklıklar ve duygusal anlamda yeterince desteklenmemiş çocukların ileriki dönemlerindeki ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği pek çok araştırma ile ortaya konmuştur (Kayaalp, 2008). Saldırgan davranışlar sergileyen gençlerin ailelerinin sorun çözme, iletişim, duygusal tepki gösterebilme, aile içindeki roller, davranış kontrolü, ilgili davranma ve genel aile fonksiyonlarında anlamlı düzeyde yetersizlik yaşadıkları görülmüştür (Avcı, 2006). Ayrıca şiddete maruz kalan çocukların daha çok saldırgan oldukları, aynı zamanda çocuğun sosyo-demografik profilini meydana getiren bazı özelliklerinin daha çok saldırgan tutumlar geliştirmesinde etkili olduğu belirlenmiştir (Ayan, 2007). Literatürde şiddet içerikli saldırgan davranışlar gösteren çocukların aile yaşantısındaki aksaklıklar nedeniyle çocukta bu davranış sorununun ortaya çıkabileceği aktarılmış olup anne veya babasıyla yaşamayan veya bir dönem anne-babasıyla yaşadktan sonra farklı sebeplerden (ölüm, terk, boşanma vb.) dolayı akraba yanında yaşamak durumunda kalan suça sürüklenen çocukların saldırgan davranışlarının nedenleri çocuğun bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemleri süresince ihmal ve istismara maruz kalması, yeterli sevgi, şevkat ve ilgi gösterilmemiş olması, ebeveynleri tarafından terk edilmesi, ebeveynlerinin vefat etmiş olması, ebeveynler dışında farklı kişilerin çocuğun bakımını sağlamaya çalışması olabilir.

5.2.6. Aile Bireylerinin Kullandığı Madde Türüne Göre Davranış Problemleri

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların davranış problemlerinin aile bireylerinin kullandığı madde türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; alkol ve uyuşturucu maddenin her ikisini de kullanan aile bireylerine sahip suça sürüklenen çocukların, alkol ve uyuşturucu madde kullanmayan aile bireyleri bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla dışa yönelim sorunları yaşadıkları, saldırgan davranışlar sergiledikleri ve daha fazla problem davranışlarına sahip oldukları bulgularına ulaşılmıştır. Literatürde de benzer bulgulara rastlandığı görülmüştür. Yavuzer (1998) çalışmasında suça sürüklenen çocuklarının ailesinin %41'inde madde kullanımının olduğunu belirtmiştir. Aile bireylerinin uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanımının ergenin tutum ve davranışları üzerinde ciddi etkiye sahip olduğu bilinmektedir; suça sürüklenen çocukların arasında ebeveynlerin madde kullanımlarının yaygınlığı dikkat çekici düzeydedir. Aile içinde madde kullanımını çocuğun

davranışları üzerinde direkt ya da dolaylı olarak etkiler; aile yapısını, durumunu etkiler ve aile içinde çatışmalara yol açar, bu durumun ergenin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri bulunur (Yavuzer,1998). Sosyo-kültürel olarak düşük düzeydeki aileler ve alkol veya madde kullanan aile ortamında büyüyen çocuklarda risk teşkil eden davranış örüntülerinin ortaya çıkması kaçınılmazdır (Aksoy, 2011). Literatürdeki bulgulara dayanarak çalışmada suça sürüklenen çocukların ailelerindeki bireylerin kullandıkları madde türüne göre saldırgan davranışları da kapsayan özellikle dışa yönelim sorunlarının daha fazla ortaya çıktığı görülmüştür.

5.2.7. Arkadaşların Kullandığı Madde Türüne Göre Davranış Problemleri

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların davranış problemlerinin arkadaşlarının kullandığı madde türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; arkadaşları arasında hem alkol hem de madde kullanan arkadaşlara sahip suça sürüklenen çocukların, sadece alkol kullanan arkadaşları olan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla dışa yönelim sorunları sergiledikleri, saldırgan davranışlar gösterdikleri, kurallara karşı gelme davranışında buldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların, alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla saldırgan davranışlarda buldukları, kurallara karşı gelme davranışı sergiledikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra sadece alkol kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların, hem alkol hem de madde kullanan ve alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla obsesif kompulsif bozukluk sergiledikleri anlaşılmıştır. Genel olarak alkol ve madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla toplam problem davranışında buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulguların literatürdeki bulgularla benzer olduğu görülmüştür. Ergenlik dönemindeki çocukların akranlarının, uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanması için ciddi bir etken olduklarını ortaya çıkarmıştır (Aksoy, 2011). Sosyal yönden koruyucu faktörlerden olan akran grubu arasında sosyal desteğin yüksek olması, akran grubunda olumlu rol model olabilecek bireylerin bulunması, madde kullanmayan arkadaşların olması çocuklar açısından önleyici nitelik taşıdığı gibi olumsuz akran grubuna dahil olan çocuklar risklere tamamen açıktırlar (Swadi, 1999). Yavuzer (1998) çalışmasında suça sürüklenen çocukların arkadaşlarının %45.8'inde

alkol kullanımının olduğunu belirtmiştir. Alkol ya da madde kullanan yahut her ikisini de kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların bazı davranış problemleri gösterdikleri bulgularla ortaya konmuştur. Ergenlik dönemindeki benzer sosyal çevrede yaşayan suça sürüklenen çocuklar akranlarından olumlu ya da olumsuz olarak etkilenebilmektedirler. Alkol ya da madde kullanan arkadaşı bulunan suça sürüklenen çocukların daha fazla risk teşkil eden davranışlarda bulunabildiği pek çok araştırmada yer almaktadır. Bu bağlamda çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevre ortamı oldukça önemlidir; olumsuz sosyal çevre ve akran grubuna dahil olan çocuklar üzerinde ebeveynin belirleyici rolleri vardır. Çocukluktan itibaren ebeveynin tutum, davranış ve yaklaşımının olumlu olması, sevgi ve güvene dayalı bağlarının bulunması, çocuğun ebeveyni tarafından desteklenmesi, denetim ve takibinin yapılması, koruyucu-önleyici çalışmalarla desteklenmesi, boş zamanlarını kaliteli değerlendireceği sportif ya da sanatsal etkinliklere dahil edilmesi çocuğun risk teşkil eden davranış örüntülerine karışmaması ve olumsuz sosyal çevrede bulunmaması için önleyici nitelik taşır.

5.2.8. Suç Türüne Göre Davranış Problemleri

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların davranış problemlerinin karışıkları suç türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla dışa yönelim sorunları gösterdikleri, saldırgan davranışlar gösterdikleri, dikkat sorunları yaşadıkları, kurallara karşı geldikleri, daha fazla toplam problem davranışı sergiledikleri anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra birden fazla suça karışan suça sürüklenen çocukların, yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla dışa yönelim sorunları sergiledikleri, saldırgan davranışlarda buldukları, kurallara karşı gelme davranışı sergiledikleri, daha fazla toplam problem davranışı sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bulgulara bakıldığında literatürle benzerlik gösterdiği görülmüştür. Hırsızlık suçuna sürüklenmiş çocuklar arasında yapılan bir çalışmaya göre ergenlerin %63'nün psikiyatrik bir tanı aldığı, en sık psikiyatrik tanı alanlar arasında %56'sının dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve %26'sının depresif bozukluk olduğu, bu çocukların normal çocuklara göre yürütücü işlev performanslarının daha zayıf olduğu, aynı zamanda davranışsal sorun alanlarında daha fazla problem yaşadıkları, dürtüselik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Şenses, Akbaş, Baykal ve Karakut, 2014). Hırsızlık davranışının çocukluk yıllarında başlaması

iletişim bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu veya karşıt gelme bozukluğu gibi tanıları alabilmesi için hırsızlık davranışının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunların yanı sıra çocukluk dönemi depresyonu ve impuls kontrol bozukluğu gibi ruhsal problemlerle de ilgili olabilmektedir. Bunların yanı sıra uyarıcı ya da uyuşturucu madde kullanan ergenlerin de sık sık hırsızlık suçuna karıştıkları vurgulanmıştır (Taylor ve diğerleri, 2001). Taylor ve arkadaşları (2001) hırsızlık suçuna karışan çocukların yaralama suçuna karışan çocuklara karşın tutuklanma olasılıklarının yüksek olduğunu, erken dönemde hırsızlık suçuna karışan çocukların genel olarak ilerleyen dönemlerde de suç davranışına devam ettiklerini belirtmiştir. Suça sürüklenen çocuklar arasında en çok davranış problemleri gösterenlerin, hırsızlık suçuna karışan ve birden fazla suç unsuruna karışan çocuklar olduğu görülmüş; yaralama suçu nedeniyle adli sistemde kovuşturması devam eden suça sürüklenen çocukların ise genellikle ilk kez suça karıştıkları, çoğunun akran grubu arasında yaşadıkları şiddet olayları nedeniyle yargılamalarının devam ettiği anlaşılmıştır. Suça sürüklenen çocukların çoğunda çocukluk dönemlerinden itibaren anlık kararlar verme, dürtüsel davranma, anlık haz elde etme, düşünmeden hareket etme, toplumun norm ve kurallarına uyum sağlamakta zorlanma gibi davranışlarının bulunduğu; tüm bunların çocukların gelişim dönemiyle birlikte aile içinde ihmal ve istismara maruz kalma, olumsuz aile ve düşük sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevre yaşantısı, olumsuz akran grubu gibi faktörler ile birleşmesi sonucu çocukların suça sürüklenmesi maalesef ki kaçınılmaz hale gelmektedir. Suça sürüklenen çocuklarda bulunan davranış problemlerinin sadece suça karışma sonrasında ortaya çıktığı söylenemez; aksine daha önce var olan problemlerin suça karışma davranışı sonrasında arttığı, anlık hazlar elde eden, arkadaş gruplarında onaylanan, kabul edilen çocukların daha fazla suça davranışına karıştığı söylenilebilir.

5.3. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları İle İlişkili Değişkenler

Araştırma değişkenlerinden çocukluk çağı travmatik yaşantıların suça sürüklenen çocukların madde kullanma durumları, ailede suça karışan bireylerin bulunma durumu, aile içi şiddete maruz kalma durumları, ailedeki bireylerin madde kullanma durumu, büyüme ortamı, eve giren aylık gelir dağılımı, arkadaşlarının kullandığı madde türü, karıştıkları suç türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

5.3.1. Madde Kullanımına Göre Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarının madde kullanma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; madde kullandığını belirten suça sürüklenen çocukların, madde kullanmadığını belirten çocuklara göre daha fazla duygusal ihmale maruz kaldığı bilgisine ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgunun literatürle benzerlik gösterdiği görülmüştür. Swadi (1999), ergenlik döneminde madde bağımlısı olan bireylerin madde bağımlısı olmayan bireylere göre geçmiş yaşantılarında daha çok olumsuz yaşam deneyimlerine maruz kaldığını belirtmiş, bunların çocukluk çağı travma yaşantıları olabileceğini vurgulamıştır. Çocukluk çağı ruhsal travma yaşantılarından olan ihmal davranışının genel olarak ortaya çıkardığı ruhsal bir takım olumsuzluklar vardır. Çocuğun kişilik gelişiminde etkin rol oynayan ihmal davranışı devamlılığı olmayan, tutarsız ve uygun olmayan yaklaşımları içerir (Yücel, 2007). Duygusal ihmal, beklenen düzeyde psikolojik destekte bulunmama, yeterli ilgi, alaka ve sevgi göstermeme ve çocuk ya da ergenin fiziksel istismara uğramasına göz yumma gibi davranışları kapsar (Yücel, 2007). Yavuzer (1998) çalışmasında çocukların örneğin hırsızlık yaparken sadece fizyolojik ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda sevgi yoksunluklarını gidermek için de hırsızlık yapabildiğini vurgulamıştır. Her çocuk gibi suça sürüklenen çocuklar da bakımını sağlayan kişilerden sevgi beklerler, sevgi ve ilgi göremeyen çocuklar öfke duygularını yoğun olarak yaşarlar, bu duygular bilinçaltında kalan aktarılmamış duygulardır. Bu durum suça karışan çocukların aynı zamanda duygusal olarak ihmal edildiklerini, yaşadıkları boşluk, sevgisizlik duygularını, ilgi ve şevkate ihtiyaçlarını çalma davranışıyla baskıladıklarını ortaya koymaktadır. Suçluluk, madde kullanımı ve travmatik yaşantıların her birinin birbiriyle bağlantısının olduğu; travmatik yaşam deneyimi olan, duygusal olarak ihmal edilen çocukların suça karışma ya da madde kullanımı gibi risk teşkil eden davranış örüntüleri gösterdikleri görülmektedir.

5.3.2. Ailede Suça Karışan Bireylerin Bulunma Durumuna Göre Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarının aileleri içinde suça karışan bireylerin bulunma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; ailelerinde suça karışan bireyler bulunan suça sürüklenen çocukların, ailelerinde suça karışmayan bireyler bulunan suça

sürüklenen çocuklara göre daha fazla fiziksel ihmale ve duygusal ihmale maruz kaldıkları, genel olarak daha fazla travma yaşantılarının olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bulguların literatür bulgularıyla benzerlik gösterdiği görülmüştür. Yavuzer (1998) de çalışmasında suça sürüklenen çocukların aileleri içinde bireylerden %54'ünün suça karıştığı ya da hüküm giydiği sonucuna ulaşmıştır. Ailenin sağlıklı olması, sosyo-psikolojik açıdan sağlıklı kişilerin gelişimine temel oluştururken, ailenin sağlıklı olması ise, problemlerini yasal olmayan davranışlarla çözmeye çalışan kişilerin gelişimine de sebep olmaktadır (Avcı, 2008). Çocuklar, gelişimleri süresince rol model olarak davranışlarını taklit ettiği ve yaşam olaylarına verdikleri tepkilerini gözlemlediği ebeveynlerinden etkilenirler. Suça karışmanın normalleştirildiği aile yaşantısında büyüyen çocuğun suça karışmasında, suç unsurunun anlam ve sonuçlarını anlama ve kavrama yetisinde sağlıklı ailede gelişen bir çocuk ya da ergenden farklı olması yüksek ihtimaldir. Bunun yanı sıra, karıştığı suç unsuru sebebiyle tutuklu ya da hükümlü olarak ceza infaz kurumunda kalan ebeveynin esas olarak bakım, gözetim ve denetim gibi koruyuculuk fonksiyonunu sağlayamamasına sebep olabilmekte, çocuk ya da ergenin suça karışmasını kolay hale getirebilmektedir (Aksu, Karakoç Demirkaya, Gürbüz Özgür, Gün, 2013). Suça sürüklenen çocuğun ailesinde suça karışan bireylerin bulunması ve pek çok faktörün etkisiyle anne ve babanın çocuğun temel fizyolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamadığı, çocuğun ihmal edildiği, risklere açık hale geldiği, suça karışabildiği söylenilebilir.

5.3.3. Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarının aileleri içinde şiddete maruz kalma durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; aile içinde şiddete uğrayan suça sürüklenen çocukların şiddete uğramayan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla duygusal ve fiziksel istismara, fiziksel ve duygusal ihmale uğradıkları; genel olarak daha fazla travmatik yaşantıya maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Literatürde de benzer bulgulara rastlanmıştır. Güler ve arkadaşlarının (2002) yaptığı araştırmada çarpıcı düzeyde bulgular ortaya konmuştur; annelerin %87.4'ünün çocuklarına fiziksel istismar ve ihmalde bulunduğu, %93'ünün ise çocuklarını duygusal olarak istismar ve ihmal ettiği. Fiziksel istismar, çocuğun ruhsal durumu açısından araştırıldığında,

duygulanım bozukluğu, saldırgan davranışlar, güvenli olmayan bağlanma türleri, yaş grubu ile sağlıklı ilişkiler geliştirememeye, sosyal çekilme, akademik başarıda düşme, depresyon, dikkat eksikliği, hiperaktivite, travma sonrası stres bozukluğu gibi pek çok sonuca neden olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Peltek Kendirci ve diğerleri, 2008). Çocukluk dönemindeki travmatik yaşantılar, genellikle de aile içinde yaşanan istismar, çocuğun çocukluk dönemi ve gelecekte pek çok psikolojik sorunların oluşmasına sebep olmaktadır. Riskli davranışlar sergileyen pek çok çocuğun hayatlarının önceki yıllarında istismara maruz kaldıkları bilinmektedir (Yücel, 2007). Aile içinde şiddetin var olduğu ortamlarda büyüyen çocukların genel olarak psiko-sosyal gelişimleri sağlıklı olmamaktadır; aile içindeki ihmal, istismar ve diğer faktörlerin de etkisiyle çocuk ve ebeveyn arasındaki güven bağı sarsılır, aile içinde yeterli ilgi ve desteği göremeyen çocuklar olumsuz sosyal çevre ve akran grubuna yönelir, madde kullanabilir, suça karışma gibi risk teşkil eden davranışlarda bulunabilirler. Suça sürüklenen çocukların aile yaşantılarında fiziksel ve duygusal olarak ciddi düzeyde ihmal ve istismara rastlanmaktadır.

5.3.4. Aile Bireylerinin Madde Kullanma Durumuna Göre Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarının aile bireyleri arasında madde kullanma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; ailesinde madde kullanan bireyler bulunan suça sürüklenen çocukların, ailesinde madde kullanmayan bireyler bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldıkları yapılan araştırmada ortaya çıkmıştır. Literatüre bakıldığında suça sürüklenen çocukların ailelerinde madde kullanma oranının yüksek olduğu görülmüştür. Aile bireylerinin suça karışması veya alkol ya da uyuşturucu madde bağımlısı olmalarının çocuk ve ergenlerin suça karışmasındaki kritik öneme sahip faktörlerden olduğu pek çok araştırmada yer almıştır. Suçluluk ile alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı ilişkisine bakıldığında ikisi arasında neden-sonuç bağlantısı olduğu; aile içinde anne-babanın alkol veya uyuşturucu madde kullanımının söz konusu olması çocuk ya da ergenlerin suça karışmalarında son derece birbirini etkilemektedir. Uyuşturucu madde tüketen ergenlerin pek çoğunun aile ortamına bakıldığında uyuşturucu madde kullanan bireylerin olduğu görülmüştür (Yavuzer, 1998). Seyhan ve Bahar (2013) çalışmasında suça karışan anne ve babaların

çocuklarının da suça karışması arasındaki ilişkiye baktıklarında suça karışan anne-babaların çocuklarına yönelik istenilen düzeyde gözetim sağlamadıkları belirtilmiştir. Aile içinde madde kullanımının, madde kullananlara ciddi zararlara yol açmasının yanı sıra bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde aile ortamındaki çocuğu da fazlasıyla etkilediği, çocuğa yönelik sorumlulukların yerine getirilmemesine yol açtığı bilinmektedir. Alkol ya da uyuşturucu madde kullanan ebeveynlerin çocukların temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı, çocuğu ilgilendiren barınma, bakım, sağlık, beslenme, giyim, okul gibi konularda ebeveynin yeterince ilgili davranmadığı, kontrol etmediği ve çocuğu denetimsiz bıraktığı, dolayısıyla çocuğun fiziksel olarak ihmal edildiği söylenilebilir.

5.3.5. Büyüme Ortamına Göre Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarının büyüme ortamına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocukların anne ve babası yanında yaşayan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla duygusal istismara maruz kaldıkları, fiziksel olarak ihmal edildikleri, duygusal olarak ihmale maruz kaldıkları genel olarak daha fazla travmatik yaşantıya maruz kaldığı görülmüştür. Literatürde elde edilen bulgulara benzer bulguların olduğu görülmüştür. Swadi (1999), ergenlerin geçmiş yaşantılarında olumsuz yaşam deneyimlerine maruz kaldığını belirtmiş, bunların genellikle çocukluk çağı travma yaşantılarından (koruma ve bakımı altında kalma, istismar gibi.) oluştuğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra travmatik yaşantıların ve aile dağılmalarının, suça sürüklenen çocuklarda anlamlı olarak daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Wei, Yang, 2011). Koruma ve bakım altında bulunan ergenlik dönemindeki çocukların gelişimleri boyunca güven ve sevgiden mahrum kalmaları çok farklı davranış problemleri ve uyum sorunlarına yol açabilmektedir. Devlet koruması altında buldukları süreç içerisinde bu çocuklara sağlıklı ve istenilen düzeyde hizmet verilmediği takdirde çocuklar suça karışabilmektedir (Yavuzer, 1998). Kurum bakımı altındaki çocuklar daha önce karşılaştıkları olumsuz yaşam deneyimleri nedeniyle daha çok olumsuz düşüncelere başvurmakta, bu bağlamda profesyonel destek alınmadığı takdirde şiddet ve suç davranışı sergileyebilmektedirler (Kesen, Daşbaş, 2015). Çalışmalar göstermektedir ki sağlıklı bir aile ortamında yaşamak, çocuk ve ergenlerin suça karışmalarını ciddi düzeyde azaltmaktadır (Yılmaz, Eker, 2011). Aile yanında

yaşamayan kurum bakımı altında kalan çocukların yakın sosyal çevresinden ilgi ve sevgi gösteren, sosyal destek sağlayan, temel bakım ve ihtiyaçlarını karşılayan bireylerin bulunmaması nedeniyle daha fazla savunmasız kaldıkları bilinmektedir. Bu çocuklar genel olarak geçmişlerinde ihmal ve istismara maruz kalma, anne veya babasını kaybetmesi, terk edilmesi, ebeveynleri tarafından bakım sorumluluklarının yerine getirilmemesi gibi sebeplerden kurum bakımı altına alınmışlardır. Büyünülen yer bakımından suça sürüklenen çocukların arasında en çok kurum bakımı altında kalan suça sürüklenen çocukların duygusal ve fiziksel olarak ihmal ve istismara maruz kalmaları dikkat çekici bulgulardandır.

5.3.6. Eve Giren Aylık Gelir Dağılımlarına Göre Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarının aylık gelir dağılımlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; aileleri 0-500 TL aylık gelire sahip suça sürüklenen çocukların, 1000-1500 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla duygusal istismara, fiziksel ihmale, duygusal ihmale ve daha fazla toplam travma yaşantısına maruz kaldıkları görülmüştür. Yine aileleri 0-500 TL aylık gelire sahip suça sürüklenen çocukların, 2000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla duygusal istismara, fiziksel ihmale, duygusal ihmale maruz kaldıkları ve daha fazla toplam travma yaşadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 500-1000 TL aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocukların, 2000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip aileleri bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla fiziksel ihmale uğradıkları bilgileri edinilmiştir. Elde edilen bulguların genel olarak literatürde yoksulluk üzerinden aktarıldığı görülmüştür. Direkt olarak veya dolaylı şekilde yoksulluğun suç davranışı üzerindeki etkisi bulunmaktadır. Kuşkusuz işsizlik ve olumsuz ekonomik yaşam şartları, suça karışmanın sebeplerindendir. Düşük düzeydeki sosyo-ekonomik koşullar, tek sebep olmamakla birlikte çocukların suça karışmasına ortam hazırlamaktadır. Gecekondu mahallelerinde sağlıklı olmayan ortamlarda yaşayan, aile planlaması yapılmamış kalabalık ailelerde düşük sosyo-kültürel düzey ve eğitimsizlik gibi pek çok etkenin bir arada bulunmasıyla çocuklar suç davranışına yönelebilmektedirler (Yavuzer, 1998). Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası'nın (2018) yaptığı araştırmada dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırının

5,473 TL, açlık sınırının ise 1680 TL olduğu belirlenmiştir. Suça sürüklenen çocuklarla yapılan araştırmada çocukların genelinin evlerine giren aylık gelir düzeyinin açlık sınırının da altında olduğu görülmüş olup bu çocukların gerek sosyo-ekonomik koşullar gerekse diğer faktörlerin etkisiyle duygusal ve fiziksel olarak ihmal edildikleri, çocukların travmatik yaşantılarının bulunduğu sonucuna varılmıştır.

5.3.7. Arkadaşların Kullandığı Madde Türlerine Göre Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarının arkadaşlarının kullandıkları madde türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; hem alkol hem de madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların, sadece alkol kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla duygusal istismara maruz kaldıkları, genel olarak daha fazla çocukluk çağı ruhsal travmalarına maruz kaldıkları görülmüştür. Alkol ve madde kullanan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocukların, alkol ve madde kullanmayan arkadaşları bulunan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla duygusal olarak ihmal edildikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular, literatürle benzerlik göstermektedir. Steinberg (2007), ergenlik dönemindeki çocukların uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanmasının esas sebebinin akran baskısından kaynaklandığını vurgulamıştır. Gençlerin madde kullanma durumu, hangi tür maddeleri tercih ettikleri, madde kullanımının sıklığı sosyal çevresinde bulunan arkadaş grubunun özellikleri arasındadır. Genellikle herhangi bir madde kullanmayanlar madde kullanmayanlarla arkadaşlık ederken madde kullananlar da benzer maddeleri kullananlarla arkadaşlık ederler (Steinberg, 2007). Çocuk ya da genç pek çok kez maddenin zararlarına yönelik bilgileri çevresinden duymasına karşın ergenlik dönemindeyken arkadaş ortamında hayır diyemez ve akran grubu içerisinde madde deneyimler; bu durumun alt tabanında çocuğun büyüme döneminde aile içindeki ebeveynleri ile sağlıklı iletişim ve etkileşim kurup kuramaması ciddi önem taşımaktadır. Büyüme döneminde ailesiyle sağlıklı ilişkiler geliştiremeyen, ebeveynleriyle kaliteli vakit geçirmemiş, duygusal olarak ihmal ve istismar edilmiş çocuklar yaşadıkları boşluk hissiyle ergenlik döneminde akran grubu arasında kolaylıkla maddeye yönelebilirler. Bu hususta dikkat edilmesi gereken hususlar; büyüme döneminde çocuğa hayır diyebilmeyi öğretmek, çocuğun boş zamanlarını ebeveynleriyle sağlıklı, kaliteli, duygu dolu paylaşım içinde geçirmelerini

sağlamak, sportif ve sanatsal aktivitelere yönlendirmek, yaşamında kendisine amaç ve hedefler koyabilmesi için yardımcı olmaktır.

5.3.8. Suç Türüne Göre Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları

Yapılan araştırmada suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarının yargılandıkları suç türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlarda; hırsızlık suçuna karışan suça sürüklenen çocukların, yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla fiziksel ve duygusal ihmale uğradıkları, daha fazla çocukluk çağı ruhsal travma yaşantılarının bulunduğu; birden fazla suça karışan suça sürüklenen çocukların ise yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocuklara göre daha fazla fiziksele ihmale, duygusal ihmale maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Literatüre bakıldığında benzer bulguların olduğu görülmüştür. İhmal ve istismar davranışının her türlü suçu çocuğu suç davranışına yönelttiği pek çok çalışma ile ortaya konmuştur. Fiziksel ve duygusal olarak ihmal ve istismar edilen çocukların git gide suça meyilli oldukları tespit edilmiştir (Bilgin, 2009). Benzer şekilde çocukların suça sürüklenmesi üzerinde aile faktörünün araştırıldığı bir çalışmada çocuk ve ergenlerin suça davranışına yönelmesindeki en önde gelen problemler arasında aile içinde şiddet, ihmal ve istismara maruz kalmaları olduğu vurgulanmıştır (Acar, Demir, Görmez, Keser, 2015). Berklin (1978), çocuklara gerekli ilgi ve sevgi gösterilmemesi yani duygusal yönden ihmal edilmeleri, çocukların akran grubu içerisinde yeterince sosyalleşmemesi sonucu hırsızlık suçuna karışabildiklerini belirtmiştir. Ülkemizde de pek çok ülkede olduğu gibi suça sürüklenen çocukların en çok karıştıkları suç türlerinden birinin hırsızlık olduğu belirtilmiştir (Yavuzer, 1998). Mesleki deneyimlere dayanarak yaralama suçuna karışan suça sürüklenen çocukların genel olarak ilk kez suça karıştıkları, çoğu kez akran grubu arasında yaşadıkları şiddet olayları sebebiyle yargılandıkları anlaşılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmada karıştıkları suç türleri bakımından hırsızlık suçuna karışan ve pek çok suç davranışında bulunan çocukların daha fazla çocukluk çağı ruhsal travma yaşantılarına maruz kaldığı bulgusu elde edilmiştir.

5.4. Sosyal Hizmet Disiplini Çerçevesinde Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarında, Tekirdağ Çocuk Mahkemesi'nde yargılaması devam eden 75 erkek suça sürüklenen çocuğun bağlanma ilişkileri, gelişim süreçlerinde ortaya

çıkan davranış problemleri ve çocukluk çağı ruhsal travma yaşantıları demografik bilgilerine göre ortaya konmuştur. Genel olarak suça sürüklenen çocukların ebeveynlerine bağlanmalarının daha zayıf olduğu yapılan çalışmayla anlaşılmıştır. Ayrıca davranış problemlerinden özellikle dışa yönelim sorunları(saldırgan davranışlar, kurallara uymama gibi) gösterdikleri, bunun yanı sıra dikkat sorunları, sosyal sorunlar, düşünce sorunları yaşadıkları belirlenmiştir. Suça sürüklenen çocukların çocukluk çağı ruhsal travmaları değerlendirildiğinde çocukların fiziksel ve duygusal ihmale maruz kaldıkları, istismar türlerinden de fiziksel ve duygusal istismara uğradıkları yapılan araştırmada ortaya konmuştur.

Sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanlarından olan çocuk mahkemelerinde görev alan sosyal hizmet uzmanları, suça sürüklenen çocuklarla bire bir temas halindedir. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanları, suça sürüklenen çocuklarla ve aileleriyle görüşmeler gerçekleştirir ve sosyal inceleme yapar, çocuğun yüksek yararı gözetilerek durumlarının iyileştirilmesine yönelik bir müdahale planı içeren sosyal inceleme raporu hazırlar, ifadelerinin alınması sırasında yanında bulunur ve çocuğa yardımcı olur. Tüm bu sosyal hizmet çalışmaları kapsamında sosyal hizmet uzmanı çocuğun suça yönelmesindeki etkenleri kapsamlı bir şekilde değerlendirebilmelidir. Çalışmada araştırılan bağlanma, davranış problemleri ve çocukluk çağı travmatik yaşantılarının da çocukların suça yönelmesinde etkili olduğu çıkarımı yapmak mümkündür. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanının görüşme, inceleme ve gözlemlerini yaparken araştırmaya konu olan bu üç hususu dikkatle değerlendirmesi çocuğun yüksek yararı açısından oldukça önemlidir.

Sosyal hizmet disiplinine katkı sağlamak için yapılan araştırmada, verilerin toplanması sürecinde ölçekleri dolduran suça sürüklenen çocuklarla mesleki olarak baş etmede bir takım zorluklar yaşanmıştır. Bu zorluklar; çocukların özellikle ölçek sorularını işaretledikleri esnada geçmişte yaşadıkları ruhsal travmatik yaşantıları hatırlayarak verdikleri duygusal tepkiler sırasında ortaya çıkmıştır. Bu sebeple araştırma tamamlandıktan sonra ihtiyacı olduğu düşünülen bazı çocuklarla onayları alınarak görüşmeler yapılmış olup çocukların yargılama aşamalarındaki endişeleri giderilmiş, bilgi eksikliği yaşadıkları noktalarda çocuklara rehberlik edilmiş, korunma ihtiyacı olup olmamalarına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuş, bu bağlamda gerekli yönlendirmeler yapılmış ve yetkili kuruluşlara bilgi verilmiştir. İhmal ya da istismara

maruz kalmaları durumunda çocuklara neler yapabilecekleri, hangi kurumların ne gibi hizmetlerinden yararlanabilecekleri, nerelere bildirimde bulunmaları gerektiği hususunda yönlendirmelerde bulunulmuş ve bilgi verilmiş; belirsizlik yaşayan çocuklara alternatif tercihler ortaya konmuş ve yüksek yararları gözetilerek yönlendirilmiş, çocuklara paylaşımına açık olduğu konularla ilgili danışmanlık hizmeti verilmiştir. Bu durum göstermektedir ki çocukların kovuşturma aşamasında gereksinim duyduğu hizmetlerin sadece adli hizmetler olmadığı, psiko-sosyal olarak desteklenmelerinin de kritik öneme sahip olduğu dikkat çekmiştir. Bu bağlamda suça sürüklenen çocukların aynı zamanda korunmaya ihtiyacı olan çocuklar olduğu yeniden anlaşılmıştır. Aynı zamanda bu kapsamda ele alınması gereken ÇKK'nın 5. maddesinde yer alan danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirlerinin oldukça gerekli olduğu araştırma verilerinin toplanması sürecinde bir kez daha ortaya konmuştur. Mahkeme kararı şeklinde verilen tedbir kararlarının kuruluşlar (İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İş ve İşçi Bulma Kurumu Müdürlüğü, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Sağlık İl Müdürlüğü, yerel yönetimler vb.) aracılığıyla uygulanması, çocuğun suça sürüklenmenin önüne geçilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Tedbirler uygulanırken ilgili kuruluşlardaki sosyal hizmet uzmanı sayısının yeterli olmadığı göz önüne alınmalı; etkin sosyal hizmet çalışmaları yapmak ve çocuk suçluluğunu önlemek için bu alanda çalışan uzmanların sayısının artırılması ve donanımlı hale getirilmesi gerekmektedir.

Suçta sürüklenen çocukların genel olarak sağlıklı bağlanma ilişkisi kuramamaları, davranış problemleri sergilemeleri, çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantıları ayrıntılı olarak ele alınmış; meslek uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki bilgi ve birikimlerine ve sosyal hizmet literatürüne katkı sağlamak hedeflenmiştir. Bu kapsamda sosyal hizmet bakış açısıyla öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler; mikro, mezzo ve makro düzeyde ele alınacaktır.

Mikro düzeyde suça sürüklenen çocuklarla çocuk odaklı yapılacak bireysel görüşmelerde; çocuğu adli süreçteki hakları konusunda bilgilendirmek, aile ilişkilerini güçlendirmek, ailenin işlevselliğini artırarak çocuğun iyileşme sürecinde katılımlarını sağlamak, psiko-sosyal olarak desteklemek, danışmanlık hizmeti vermek, risk ve ihtiyaç analizi yapmak, çocukla ortak bir dil geliştirerek ihtiyaçlarına ilişkin katılım hakkı gözetilerek yönlendirmelerde bulunmak, sosyal inceleme raporlarında çocuğun

ÇKK'nın 5. maddesindeki tedbirlerden yararlanabilmesi için ihtiyacı olan bir ya da birden fazla tedbir talebinde bulunmak(Mahkemenin esas dosyalarında genellikle takdire bağlı tedbir kararlarının çıkarılması göz önünde tutularak gerektiğinde ilgili makamlarla bizzat çocuğun durumunu görüşmek ve tedbirlerden yararlanmasını sağlamak.), tedbir kararı verilmesi sonrasında tedbirlerin istenilen amaca ulaşması için çocuğu ve kaynakları buluşturmak, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda tedbirlerin takibini yapmak ve gerektiğinde değiştirilmesi ve yeni tedbir verilmesi için mahkemeden sosyal inceleme talep etmek, tedbirlerin çocuğun yararına olması için olabildiğince katılım sağlaması amacıyla çocuğu desteklemek.

Mezzo düzeyde suça sürüklenen çocukların aile ve okul görüşmelerinde ve sosyal incelemelerde; çocukların aile, okul ve sosyal çevre içindeki ihtiyaçları belirlemek, ebeveyn tutumları ve çocuk yetiştirme konusunda farkındalık çalışmaları düzenlemek, sosyal destek sistemlerini güçlendirmek, risk analizi yaparak gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak, kuruluşlar tarafından verilen hizmetleri organize etmek, kurum ve kuruluşların işbirliği halinde hareket ederek çocuk ve ailesinin hizmetlerden yararlanmasını sağlamak, STK'larla işbirliği halinde çocuk yararına çalışmalar yapmak, okula devam etmeyen gencin meslek edindirme kursları, çıraklık okullarına devam etmesini sağlayarak mesleki beceri kazanmasına aracı olmak, bütüncül olarak çocuğun çevresinde bulunan çocuğu etkileyen kuruluşların ekip halinde çalışmalarına katkı sağlamak.

Makro düzeyde suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılacak sosyal hizmet çalışmaları ise çocuk odaklı proje, program, politika, mevzuat geliştirmek, düşük sosyo-ekonomik çevrelerde çocuğun riskli davranışlarda bulunmasının önüne geçmek amacıyla çocuk merkezlerinin oluşturulmasına katkı sağlamak, okul sosyal hizmeti alanının fiilen uygulamaya geçirilmesi ve bu alanda istihdam oluşturulması gibi çalışmalar yer almaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet disiplininin mikro, mezzo ve makro düzeydeki çalışmalarında yer alarak suça sürüklenen çocukların suça yönelmesindeki etkenleri fark edebilmeli; araştırmaya konu olan bağlanma ilişkilerini, davranış problemlerini ve çocukluk çağı ruhsal travmatik yaşantılarını göz önünde bulundurarak çocuğu içinde bulunduğu sosyal çevrede değerlendirip ihtiyacı olan hizmetler ve kaynaklarla buluşmasını sağlamalıdır.

KAYNAKLAR

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu.

Acar, G., Demir, A., Görmez, D., Keser İ.(2015). Aile ve çocuk suçluluğu ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 651-656.

Akduman, B., Gültekin Akduman, G. Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, 42, 156-161.

Akkuş, D. (2010). Ergende esrar kullanımı: toplum ruh sağlığı yaklaşımı(olgu sunumu). *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 43-46.

Aksel, E. Ş., Kaplan, B. (2013). Ergenler bağlanma ve saldırganlık davranışlarının incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1 (1), 20-49.

Aksoy, A. (2007). Suça itilen çocuklar: *In K. Ögel.(Ed.), Riskli davranışlar gösteren çocuk ve ergenler: alanda çalışanlar için bilgiler*(331-343). İstanbul:Yeniden.

Aksu, H., Karakoç Demikaya, S., Gürbüz Özgür, B. Gün, B. (2013). Aydın ilinde bir yıldaki çocuk ve ergen adli olguların değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 369-377.

Aktan, M. C. (2016). Türkiye’de okullarda öğrencilerin karşılaştıkları problemler ve okul sosyal hizmeti. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (1), 244-254.

Akyüz, E. (2011). Suça sürüklenen çocukların hakları:*In S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.), Suça sürüklenen ve mağdur çocuklar*(60-73). Ankara:SABEV Yayını.

Alikaşifoğlu, M., Ercan, O. (2002) Ergenlerde madde kullanımı. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 37, 66-73.

Alikaşifoğlu, M. (2008). Ergenlerde davranışsal sorunlar. *İ. Ü Cerraahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*. (55-59). No:63.

Alikaşifoğlu, M., Ercan, O. (2009) Ergenlerde riskli davranışlar. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 44, 1-6.

Alpaslan, H. A. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194-201.

Altındağ, Ö., Zengin, O.(2016).Çocuk adalet sisteminde sosyal hizmet uzmanları: *In Gönültaş, M. Burak, Yücel, D. (Ed.). Adli sosyal hizmet:yaklaşım ve müdahale*(204-222). Ankara Nobel Akademik Yayıncılık.

Aras, Ş., Günay, T., Özan, S. ve Orçın, E. (2007). İzmir İli'nde lise öğrencilerinin riskli davranışları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 186-196.

Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427-451.

Arslan, G. (2012). *Ergenlik döneminde görülen problem davranışların aile sorunları ve aile yapısı açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Arslan, G. ve Kabasakal, Z. (2014). Ergenlikte görülen anti-sosyal davranışlar, psikolojik sağlamlık ve aile sorunları arasındaki ilişki. *Aile, Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 2(3), 76-90.

Arslan, G. & Balkıs, M. (2014). The investigation of relationship between problem behaviors and family problems in adolescence. *SDU International Journal of Educational Studies*, 1(1), 11-23.

Avcı, M. (2008). Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 49-73.

Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206-214.

Aydın, A. (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, 6. Baskı.

Bahçivan Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.

Bartholomew, K., Trinke, S. J. (1997). Attachment hierarchies in young adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(5), 603-625.

Baykara Acar, Y. (2009). Türkiye'de kanunla ihtilaf halindeki çocuklar: Multi-disipliner yaklaşımın önemi: In Uludağlı Ş., Doğutaş U., Dolu O., Büker H. (Ed.). *Kanunla ihtilaf halindeki çocuklar: sorunların çözümünde çok disiplinli işbirliği ve iyi uygulama örnekleri*(293-314). Ankara: TBMM Basımevi.

Baykara Acar, Y. (2011). Çocuk adalet sisteminde sosyal hizmetin rolü: In S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.), *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar*(231-239). Ankara:SABEV Yayını.

Baykara Acar, Y. (2013). Çocuk adalet sisteminde ‘ne çalışır?’: değerlendirme, tretman programları ve kanıt temeli:In H. Acar, N. Negiz, E. Akman(Ed.). *Sosyal politika ve kamu yönetimi bileşenleriyle sosyal hizmet temelleri ve uygulama alanları*(169-179). Ankara:Maya Akademi.

Berklin, C. T. (1978). *Çocuklarda ve gençlerde davranış bozuklukları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Baskı. 56-92.

Bilgin, R. (2009). Diyarbakır’da sokakta çalışan çocuklar üzerine sosyolojik bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 232-244.

Bilginer, Ç., Tural Hesapçioğlu, S., Kandil, S. (2013). Çocukluk çağı cinsel istismarı: mağdur ve sanık açısından çok yönlü bakış. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 26(1), 55-64.

Bowlby, J. (1969). *Bağlanma*. T. V. Soylu (Çev.) İstanbul:Pinhan Yayıncılık, 1. Baskı.

Bowlby, J. (1979). *Sevgi bağlarının kurulması ve bozulması*. M. Kamer (Çev.). İstanbul:Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, 2. Baskı.

Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, (28) 759-775

Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, (101-102).

- Burcu, E., Danacıoğlu, N. ve Vazsonyi, A. T. (2007). Arkadaş grubuna sahip olmaya verilen önemin gençlerin vandalizmi üzerindeki etkisi. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24(2), 23-44.
- Clark, D. B., Vanyukov, M. & Cornelius, J. (2002). Childhood antisocial behavior and adolescent alcohol use disorder. *Alcohol Research & Health*, 12:597-605.
- Çay, M. (2015). *Evden kaçan 12-18 yaş arasındaki çocukların sosyodemografik özellikler ve algıladıkları sosyal destek açısından incelenmesi: Antalya ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Çetinkaya, B. (2014). *Sağlıklı aile sağlıklı çocuk ruh sağlığı*. Ankara:Pegem Akademi Yayınları, 4. Baskı (63-75)
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1990). Birleşmiş Milletler.
- Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik.
- Danış, M.Z., Şahbikan, İ. (2014). Suça sürüklenmiş çocukların yeniden toplumsallaşma sürecinde ve insan hakları bağlamında sosyal hizmet yaklaşımlarının yeri ve önemi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7 (18), 627-651.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psiksosyal gelişim. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi. Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*, 63, 19-21.
- Dönmez, E. (2007). Evden kaçma davranışı: *In K. Ögel.(Ed.) Riskli davranışlar gösteren çocuk ve ergenler: alanda çalışanlar için bilgiler(421-439)*. İstanbul:Yeniden.
- Engels, R.C.M.E., Finkenauer C.& van Kooten, D.C. (2006). Lying behavior, family functioning an adjustment in early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 949-958.
- Erbay, E. (2008). *Çocuk işçi olmak: çocuk işçiliğine retrospektif bir bakış*. Ankara: SHUD Yayını.
- Erbay, E., Kayma Güneş, D., Ege, A., Baksi, Y., Civelek, F. (2015). 2010-2012 yılları arası koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının incelenmesi: Ankara 1. çocuk mahkemesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 26(2), 31-51.
- Erdoğan, A., Tufan, E. Karaman, M. G., Atabek, M. S., Koparan, C., Özdemir, E., Baranova Çetiner, A., Yurteri, N., Öztürk, Ü., Kurçer, M. A., Ankaralı, H. (2011).

- Türkiye'nin dört farklı bölgesinde çocuk ve ergenlere cinsel tacizde bulunan kişilerin karakteristik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (12), 55-61.
- Ereş, F. (2009). Toplumsal bir sorun: suçlu çocuklar ve ailenin önemi. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 11(5), 88-96.
- Erol, N., Kılıç C., Ulusoy, M., Keçeci, M., & Şimşek, Z. (1998). Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu. Ankara: Eksen Tanıtım Ltd. Şti. <https://tr.scribd.com/doc/118803955/Turkiye-Ruh-Sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-Profil-Raporu-1998> adresinden alınmıştır. (30/09/2018).
- Erukçu, G., Akbaş E.(2012). Türkiye'de çocuk mahkemeleri uygulamalarına eleştirel bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 135-153.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur(Çev.). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları: 6. Baskı.
- Geçtan, E. (1978). *Çağdaş insanda normal dışı davranışlar*. Ankara:Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Göker, M. (2015). *Denetimli serbestlik tebdiri altındaki suça sürüklenen çocuk ve gençlerin sosyal destek algısı: Ankara denetimli serbestlik genel müdürlüğü örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güvenderer Doksat, N. (2011). *Çocuk ruh sağlığı çocuğun zihinsel gelişimi ve hastalıkları*. İstanbul:Kavis Yayıncılık, (40-42).
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S.(2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 128-134.
- Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N., Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma envanteri kısa formu'nun psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 8(16), 13-23.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- İşeri E. (2008). Cinsel istismar: In F.Ç. Çetin, B. Pehlivan Türk, F. Ünal, R. Uslu, E. İşeri, T. Türkbay, A. Coşkun, S. Miral, N. Motavallı (Eds.). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı* (470-477). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Jessor, R. (1987). Problem behavior theory, psychosocial development and adolescent problem drinking. *Bristish Journal of Addiction*, 82, 331-342.

- Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal Of Adolescent Health*. 12(8). 597- 605.
- Jessor, R. (1998). *New perspectives on adolescent risk behavior*. New Perspectives On Adolescent Risk Behavior. USA: Cambridge University Press. 1-6.
- Kalyoncu, Ö. A. (2010). *Plastik düşler: bağımlılık hakkında gerçekler, yeni bilgiler, yeni tedaviler, yeni umutlar...* İstanbul:Kapital Medya Hizmetleri Yayınevi.
- Karateke, B. (2010). Bağlanmanın oluşumu ve psikososyal ve bilişsel gelişim çerçevesinde bağlanma: *In T. Solmuş(Ed.). Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi* (35-36). İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1. Baskı.
- Karataş, İ. (2015). *Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların nitel analizi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Kayaalp, L. (2008). Ergenlikte kimlik ifadesi olarak şiddet. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizini* (33-39). No:63.
- Kayma Güneş, D., Saruç, S. (2014). Suça sürüklenen çocuklar hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporlarının mahkeme kararlarına etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(1), 109-132.
- Kayma Güneş D., Gökler, R. (2017). Türkiye’de suça sürüklenen çocukların aile özellikleri. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3742-3755.
- Kesebir, S., Özdoğan Kavzoğlu, S. ve Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 321-342.
- Kesen, N. F., Daşbaş S.(2015). Çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu deneyimi olan yetişkinlerde şiddet eğilimi üzerine bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 26(2), 73-86.
- Kızmaz, Z.& Bilgin, R. (2010). Sokakta çalışan/yaşayan çocuklar ve suç: Diyarbakır örneği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 9(32), 269-311.
- Koç, M. E., Şahin, Ö., Güngör, E., Şahin Dağlı, F. ve Derman, O. (2014). Çocuk ihmal ve istismarını önleme derneği gençlik kolu gönüllülerinin çocukluk dönemlerindeki istismar sıklığı. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 24(4), 135-141.
- Kurtuluş, A., Salman, N., Günbet, G., Boz, B., Cenger, C. D., Acar, K. (2009). Denizli ili’nde 12-15 yaş arasındaki suça sürüklenen çocukların sosyodemografik özellikleri. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 2(1), 8-14.

- Nalbant, A. (2010). *Çocuklarla çalışan infaz ve koruma memurlarına yönelik hazırlanan kişilerarası ilişkiler psikoeğitim programı'nın etkililiği* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Ozankaya, Ö. (1984). *Temel toplumbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Savaş Yayınları, 3. Baskı.
- Ögel, K., Tarı, I. ve Yılmazçetin Eke, C. (2005). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları, No:17.
- Ögel, K. (2005). Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Journal Of Internal Medical Sciences*, 1(47), 61-64.
- Ögel, K. & Aksoy, A. (2006). *Kendine Zarar Verme Davranışı Raporu*. İstanbul: Yeniden Yayın.
- Ögel, K. (2007). Madde kullanımı ve bağımlılık :In K. Ögel (Ed.). *Riskli davranışlar gösteren çocuk ve ergenler: alanda çalışanlar için bilgiler* (209-217). İstanbul:Yeniden.
- Ögel, K. (2018, 10, 19). Madde kullanımı ve bağımlılığın nedenleri. (<http://www.ogelk.net/Dosyadepo/etyoloji.pdf>) adresinden alınmıştır.
- Öktem, F. (2011). Güvenli bağlanma, sağlıklı özdeşim, koruyucu ortam ve risksiz Yaşam: In S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.), *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar*(387-394), Ankara: SABEV Yayını.
- Özcan Demir, N. (2006). Ailedeki madde bağımlılığının ergenin sapmış davranışlara yönelmesindeki etkisi: Lise son sınıf gençliği örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(1) 119-129.
- Özbesler, C., İçağasioğlu Çoban, A. (2013). İhmal ve istismar mağduru çocuklarla sosyal hizmet: In H. Acar, N. Negiz, E. Akman(Ed.). *Sosyal politika ve kamu yönetimi bileşenleriyle sosyal hizmet temelleri ve uygulama alanları* (139-152). Ankara:Maya Akademi.
- Peltek Kendirci, H.N., Şaylık, F., Yılmaz, G., Uslu, R. (2008). Bir çocuk ihmali vakası. *Türkiye Klinikleri J Pediatr*, 17(3), 198-202.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (1), 15-34.
- Raja, S. N., McGee, R., & Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21, 471-485.

- Selcik, O., Güzel, B. (2016). Sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanı ve sosyal Hizmet uygulamasının Türkiye ölçeğinde değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 461-469.
- Semerci, B. (2011). Suça sürüklenen çocuk ve gençlere psikiyatrik yaklaşım: *In S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.), Suça sürüklenen ve mağdur çocuklar(80-85)*, Ankara: SABEV Yayını.
- Seven, S. (2008). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara:Pegem Akademi Yayınevi, (64-67).
- Seyhan, K., Bahar, İ. (2006). Çocuk suçluluğu: In Ş. Erçetin, (Ed.) *Çocuk ve Suç:Okullarda şiddet ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara:Hegem Yayınları, 1. Baskı.
- Siyez, D. M. (2006). Ergenlik döneminde intihar girişimleri: bir gözden geçirme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 413-420.
- Siyez, D. M. ve Aysan, F. (2007). Ergenlerde görülen problem davranışların psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 145-171.
- Siyez, D. M. (2010). *Ergenlerde problem davranışlar: okul temelli önleme çalışmaları ile ilgili uygulama örnekleri*. Ankara:Pegem Akademi Yayınları. 2. Baskı.
- Solmuş, T. (2010). Bebeklikten yetişkinliğe; bağlanma ve romantik bağlanma: In T. Solmuş(Ed.). *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi(17-18)*. İstanbul Sistem Yayıncılık, 1. Baskı.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. Figen Çok(Çev.). Ankara:İmge Kitapevi Yayınları.
- Swadi, H. (1999). Individual risk factors for adolescent substance use. *Drug and Alcohol Dependence*, 55, 209-224.
- Şar, V., Ross, C. (2006). Dissociative disorders as a confounding factor in psychiatric research. *Psychiatr Clin North Am*, 29(1), 129-144.
- Şar, V., Öztürk, E., İkikardeş, E., (2012). Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri J Med Sci*. 32(4), 1054-1063.
- Şengül, H. A., Cantürk, N., Cantürk, G., Dağalp, R. (2012). Ankara 1. çocuk ağır ceza mahkemesi'nde akran istismarı nedeniyle yargılanan çocukların değerlendirilmesi. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, (47), 283-289.
- Şenses, A., Akbaş, S., Baykal, S. ve Karakurt, M. N. (2014). Hırsızlık suçuna sürüklenmiş erkek ergenlerin psikiyatrik tanı dağılımları ve nöropsikolojik özellikleri. *Adli Tıp Dergisi*, 28(3), 223-233.

- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D., Özer Özcan, Ö. (2008). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; ulusal örnekleme karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235-246.
- Tamar, M., Özbaran, B.(2004). Çocuk ve ergenlerde depresyon. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7(2), 84-92.
- Taner, Y. Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(2), 82-86.
- Tarcan, S. (2007). *İlköğretim okullarında ders sırasında öğrenciler arasında görülen vandalist davranışlar*. (Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Taylor, E. R., Kelly, J., Valescu, S., Reynolds, G.S., Sherman, J., German, V. (2001). Is stealing a gateway crime?. *Community Mental Health Journal*, (37), 347-358.
- Tomanbay, İ. (2011). Avrupa birliği ülkelerinde çocuk koruma anlayışı ve Türkiye'deki çocuk koruma kanunu: In S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.). *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar* (17-31). Ankara: SABEV Yayını.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018, 09, 29). Adalet İstatistikleri. [<http://www.tuik.gov.tr/>] adresinden alınmıştır.
- Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası. (2018, 10, 28). <http://www.saglikis.org.tr/nisan-2018-aclik-ve-yoksulluk-siniri/> adresinden alınmıştır.
- Türkkan, Ş., Savran, C. (2010). Çocuklarda ve ergenlerde ebeveyn bağlanma, özgüven ve okul başarısı: In T. Solmuş (Ed.) *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi*. İstanbul Sistem Yayıncılık, 1. Baskı.
- Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 71.
- Uluğtekin, S. (2011). Çocuk adalet sisteminde sosyal inceleme raporunun yeri ve önemi: In S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.), *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar*(211-230). Ankara: SABEV Yayını.
- Ulusoy, M. D., Özcan Demir, N. ve Görgün Baran, A. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 367-386.
- Ulusoy, M. D., Özcan Demir, N. ve Görgün Baran, A. (2005). Türkiye'de ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örnekleme. *Bilgi-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 83-108.

- Urquiza, A. J., Winn, C. (1994). *Treatment for abused and neglected children: infancy to age 18*. U.S. Department of Health and Human Services Administration for Children and Families Administration on Children, Young and Families National Center on Child Abuse and Neglect.
- Üstüner S, Erol N, Şimşek Z. (2005). Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3), 130–140.
- van Lier, P. A. C., Vitaro, F., Barker, E. D., Koot, H. M. & Tremblay, R. E.(2009). Developmental links between trajectories of physical violence, vandalism, theft, and alcohol-drug use from childhood to adolescence, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(1), 481-492, <http://dx.doi.org/10.1007/s10802-008-9289-6>.
- Wei HP, Yang FR. (2011). Social-psychological factors contributing to male juvenile delinquency. *Zhongguo Dang Dai Er Ke Za Zhi*, 13(11), 904-7.
- World Health Organization. (2002) World Report on Violence and Health. Geneva: WHO.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(18), 43-57.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, H., Eker, A. (2011). Çocuk, aile ve suç: In S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.), *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar* (177-190). Ankara: SABEV Yayını.
- Yücel, H. (2007). Çocuğa yönelik istismar ve ihmal: In K.Ögel (Ed.). *Riskli davranışlar gösteren çocuk ve ergenler: alanda çalışanlar için bilgiler*(167-185). İstanbul:Yeniden.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk ruh sağlığı: çocuğun kişilik gelişimi, eğitimi ve ruhsal sorunları*. İstanbul:Özgür Yayınları. 27. Baskı.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal hizmete giriş*. Ankara:Nika Yayınevi.
- Hizmet Dergisi*, 26(2), 31-51.